

150 DIN
8 600102 660014

VREME

23. JUL 2009.

BROJ 968

ZEMLJA LJUDI
MEDITERAN

BIA NA RAVNOJ GORI

DRAŽENJE SRBIJE

NA LICU MESTA - PREŠEVO >> OMORINA S GRMLJAVINOM

VREME

u štampanom izdanju
na ovoj stranici se nalazi reklama

Izdavač: NP "VREME" d.o.o.
Mišarska 12-14, Beograd

DIREKTOR
Branko Popović

POMOĆNIK DIREKTORA
Vojislav Milošević
Stevan Ristić

FINANSIJSKI DIREKTOR
Daniela Vesić

GLAVNI UREDNIK
Dragoljub Žarković

ODGOVORNI UREDNIK
Filip Švarn

POMOĆNIK GLAVNOG UREDNIKA
Aleksandar Čirić

SEKRETARIJAT
Mirjana Kalezić

REDAKCIJA
Dejan Anastasijević, Duška Anastasijević,
Aleksandar Anđić (foto@vreme.com),
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,
Sonja Čirić, Vera Didanović,
Jovan Dulović, Slobodan Georgijev,
Jovana Gligorijević, Jelena Grujić,
Nebojša Grujić (kultura@vreme.com),
Andrej Ivanji (svet@vreme.com),
Zoja Jovanov (biznis), Tatjana Jovanović,
Slobodan Kostić, Jasmina Lazić,
Zoran Majdin, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević,
Teofil Pančić, Ana Radić,
Saša Rakezić (strip@vreme.com),
Tamara Skrozza,
Vladimir Stanković, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Momir Turudić,
Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić (međuvreme),
Ljubomir Živkov

DOKUMENTACIJA
Dragoslav Grujić (arhiva@vreme.com),
Jelena Mrda (foto@vreme.com)

TEHNIČKA REDAKCIJA
Ivan Hrašovec (t. urednik),
Tanja Popović, Vesna Sribnović,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić

KOREKTORI:
Ana Ćuk, Stanica Milošević;
LEKTORI: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
DAKTILOGRAF: Zorica Nikolić

INTERNET IZDANJE
http://www.vreme.com
Marjana Hrašovec

PRODAJA I PRETPLATA
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

RAČUNOVODSTVO
Slavica Spasojević

MARKETING
(marketing@vreme.com)
Goran Kosanović (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

ŠTAMPA:
Rotografika, Subotica

OBRADA TIRAŽA:
Data Press

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

4 MEĐUVREME

8 DRAGOLJUB DRAŽA MIHAILOVIĆ:

Draženje Srbije

16 SUDBINA MEDIJA:

Uloga ucene u koalicionoj saradnji

18 UDESI AUTOBUSA: Umor, žurba, nepažnja

22 NA LICU MESTA – PREŠEVO:

Omorina s grmljavinom

26 RATNI ZLOČINI: Svirepost i tišina

28 PAD RADOVANA KARADŽIĆA:

Godinu dana posle

34 GLAS NARODA: Dvadeset pitanja

o dvadeset Miloševićevih godina

36 NASELJE MLAKA NA OBODU RUDNIKA

"KOLUBARA": Ljudi iz rupe

39 LISICA I ŽDRAL: Deset zapovesti

40 LJUDI I VREME

KULTURA

42 KNJIŽEVNA OSTAVŠTINA: Rukopisi gore

45 IZLOŽBA: Nedosanjani san Belog grada

46 STRIP: Govor tame, dvadeset godina kasnije

49 LEŠEK KOLAKOVSKI (1927–2009): Dosledna

nedoslednost – najveća fantazija XX veka

SVET

52 POKRET NESVRSTANIH: Približavanje Srbije

56 ZEMLJA LJUDI – MEDITERAN:

Problemi u kulevci

60 KAVKAZ: Svako gleda svoja posla

62 MERIDIJANI

MOZAIK

64 LETENJE: Vek od preletanja Kanala

68 BERLIN, OTVOREN GRAD:

Živi i pusti druge da žive

70 DOPING: Sportski lopovi i žandari

74 SAHRANJIVANJE: U najdubljjoj od dubina

76 POŠTA

78 VREME UŽIVANJA: Pariz

Da li je tačno da su dinkicevci partnerima u vladi postavili ultimatum – ili izmene Zakona o informisanju ili izbori, i da li još uvek ima šanse da se uređenje medijskog prostora postavi na normalne osnove

PIŠE: VERA DIDANOVIĆ

Iako je od hapšenja Radovana Karadžića prošlo već godinu dana, i u Hagu i na domaćem terenu najmanje se priča o onome za šta je on zapravo optužen. Zahvaljujući silnim misterijama i političkim igrama, nikako da na dnevni red dođu genocid, istrebljenje, progoni, sarajevske ruševine i bosanska groblja

PIŠE: TAMARA SKROZZA

Svi u poslu otkad sebe, i od mali' nogu, svako ima svoju rupu, i kopaju ugalj, ne krađu, i ne diraju nikoga, da nije uglja, ne znaju šta bi

PIŠE: DRAGAN TODOROVIĆ

NA NASLOVNOJ STRANI: Delegacija BIA-e polaže venac na spomenik Dragoljubu Draži Mihailoviću na Ravnoj Gori
FOTOGRAFIJA: A. Anđić

NOVOGOVOR

LOKALNA SAMOUPRAVA

DEMAGOG

$E=mc^2$. Albert Ajnštajn, tvorac najpoznatije formule na svetu, morao je da – pred velikom masom, velikom brzinom – zбриše iz Nemačke uoči Drugog svetskog rata. Jevrejina Ajnštajna pritisla je masa onih koji su verovali da predstavljaju novu, nadljudsku rasu. I da su, kao takvi, pozvani da niže rase unište.

Dve hiljade godina ranije, rimski pisac Juvenal prezirivo je rekao da masa žitelja prestonice Imperije traži samo *Panem et circenses*, hleba i igara. Rimski imperatori su, međutim, o besplatnom hlebu i cirkuskim igrama često brinuli više no o granicama carstva, jer od rimske mase i njene gladi često im je zavisila glava na ramenima.

Magična privlačnost mase po-odavno je predmet izučavanja najraznovrsnijih specijalista, od antropologa, sociologa, filozofa, do biologa i prirodnjaka svake fele – jer, najzad, zašto se ljudi tako rado gube u masi ako njihovi životinjski preci nisu živeli u krdima, jatima ili rojevima.

Političari se masom bave na sasvim drukčiji način. Koliko god na nju gledale s visoka – kao na neobrazovanu, povodljivu, pohlepnu, prostačku, sirovu, glupu, itd. – i koliko god od nje ponekad strepele, političke elite su kroz celu istoriju nastojale da masom upravljaju. Stari Grci su ljude koji vode masu (svetinu ili "narod" u našem smislu te reči) nazivali demagozima, onima koji – bez obzira na svoje sopstveno poreklo – u javnom životu zastupaju interese mnoštva. U tom smislu je i Perikle, građanin Atine s "pedigreom" plemenitog porekla i porodičnim vezama s najslavnijim grčkim familijama, bio demagog.

Aleksandar Ćirić

U ZEMUNU SNS, NA VOŽDOVCU PREGOVORI

Kada se ovaj broj "Vremena" bude našao na kioscima, već će biti poznato ko je predsednik Opštine Zemun. U trenutku pisanja ovog teksta, u utorak uveče, poslednja informacija glasi da je Opštinski odbor Srpske napredne stranke odlučio da kandidat za ovu funkciju bude Brani-slav Prostran, a da je kandidat za njegovog pomoćnika Ksenija Uzunović, takođe iz Srpske napredne stranke.

"Oboje su jednako vredni, doktorka Uzunović je bila prva na listi i njen autoritet je nesporan u Zemunu, ali da li će ona iskoristiti svoje pravo ili ne, i da li će Prostran da se angažuje više nego što je to do sada bio slučaj, neka odluče oni", kazao je Tomislav Nikolić predsednik SNS. Konstitutivna sednica Skupštine opštine Zemun zakazana je za sredu, nakon što su Srpska napredna stranka, Demokratska stranka Srbije i koalicija Socijalistička partija Srbije – Partija ujedinjenih penzionera Srbije – Jedinstvena Srbija postigle dogovor o formiranju vlasti. Prema koalicionim dogovorima, predsednik opštine trebalo bi da bude iz redova Srpske napredne stranke.

Šef poslaničke grupe SPS-PUPS-JS Branko Ružić izjavio je da će pregovori o koaliciji na Voždovcu još trajati i da nisu vezani za dogovor o Zemunu.

svoga onoga što se tiče običnih žitelja opštine Zemun", rekao je Ružić i dodao da će vrlo brzo biti dogovoreno ko će obavljati koju funkciju u opštini Zemun. "Personalna rešenja nisu segment kojim bi trebalo da se bave mediji i građani. Ono što zanima građane je kako će ta vlast funkcionisati, a naravno da će naši koalicioni partneri, JS i PUPS, biti zastupljeni u personalnom smislu u vlasti ukoliko dođe od realizacije tog koalicionog sporazuma", rekao je Ružić.

Kada je reč o kadrovskim rešenjima, zamenik predsednika SNS-a Aleksandar Vučić izjavio je da to neće biti spektakularna imena u smislu prepoznatljivosti u javnosti, ali da će to biti "jedan dobar tim radnika i ljudi koji su spremni da se bore za Zemun i interese Zemunaca".

Prema rečima predsednika SNS-a Tomislava Nikolića, u formiranju vlasti u Zemunu pomoglo je to što su svi shvatili da "vlast mora da bude formirana ovako ili onako" i što "nikome ne odgovaraju ponovljeni

izbori", jer bi to bila nova kampanja i nove muke. Svi su shvatili, rekao je Nikolić, koliko je ozbiljan trenutak po celu državu. Predsednik beogradskog odbora SPS-a Aleksandar Antić ističe da je za koaliciju SPS-PUPS-JS najvažnija činjenica da je dogovoreno kako će Zemun funkcionisati.

Osim informacije da će predsednik opštine biti iz redova naprednjaka, kome će pripasti ostale javne funkcije, još nije saopšteno. Ipak, kako nedeljnik "Vreme" saznaje iz izvora u vrhu Srpske napredne stranke, prema dogovoru sa koalicijama okupljenim oko DSS-a i SPS-a drugi zamenik predsednika opštine biće Saša Ljubinković iz SPS-a, a pred-

sednik Skupštine opštine biće iz redova DSS-a. Naprednjacima je pripalo i mesto sekretara Skupštine, a za tu funkciju izabrali su Životu Jocića. Od ukupno 11 članova opštinskog veća, sedam mesta je pripalo naprednjacima. Ako opštinski parlament bude izabran 22. jula, izvršna vlast u opštini može biti izabrana do 22. avgusta. Branislav Prostran, po svemu sudeći budući predsednik Opštine Zemun rođen je 19. avgusta 1976. u Zadru, gde je završio osnovnu školu. Nakon operacije Oluja preselio se u Zemun, gde i danas živi u naselju Plavi horizonti. Diplomirani je menadžer. Četiri godine obavljao funkciju je menadžera Zemuna, gde je bio zadužen za razvoj te opštine. Bio je odbornik zemunske skupštine u prethodnom sazivu, a trenutno obavlja funkciju predsednika inicijativnog odbora SNS za Zemun.

J. G.

CRNA RUPA BELOG ŠENGENA

Trusno političko tlo Bosne i Hercegovine prošle nedelje dodatno je uzdrmalo vest da Evropska komisija planira da iznese predlog po kojem bi se građanima Srbije, Crne Gore i Makedonije dopustilo da putuju u zemlje EU bez viza od početka sledeće godine, dok su građani Bosne i Hercegovine uskraćeni – do daljnjeg.

Tim povodom, list "Dnevni avaz" u redakcijskom komentaru, pod naslovom "Nemoralni bošnjački političari dali izgovor EU", predložio je potpisivanje peticije pod sloganom: "Nismo zaslužili geto – želimo slobodu". Ovaj list smatra da je odluka Evropske komisije "karantin za Bošnjake, koji su bili žrtve genocida".

"Kako je u pitanju historijski trenutak za ovu zemlju, njenu budućnost i budućnost sadašnjih i budućih generacija, redakcija "Dnevnog avaza", kao inicijator peticije, s razlogom očekuje više stotina hiljada potpisa koji će kao zvanična peticija i kolektivni stav građana BiH biti uručeni evropskim institucijama u Briselu i Vijeću ministara BiH", navodi se u ovom dnevniku.

Zainteresovani peticiju mogu potpisati na sajtu "Dnevnog avaza", poštom ili tako što će ostaviti lične podatke prodavcima na kioscima gde se prodaje "Dnevni avaz".

Sudeći prema komentarima, čitaoci su podeljeni u nekoliko "škola mišljenja". Jedni optužuju EU, drugi domaće političare zbog sporih reformi, treći optužuju u kombinaciji, a ima i onih koji su skeptični kada je reč o smislu peticije.

Sama ideja peticije proširila se na skoro sve gradove Federacije BiH. Kako mediji prenose, u Zenici je za svega nekoliko sati prikupljeno više od 300 potpisa. Jedna od potpisnica, Duška Andrić-Ruzičić, iz ovog grada, kaže za "Vreme" da je BiH jako sporo usvajala reformske promene koje se zahtevaju pre ulaska u EU,

Sarajevo

pa samim tim i one koje su potrebne za "beli šengen". "Biometrijski pasoši su, mislim, najmanji problem – to je tehnička stvar", zaključuje ova Zeničanka.

U Sarajevu se takođe prikupljaju potpisi, a sam tok prikupljanja peticije pomno prati "Dnevni avaz". "Velika podrška građana Sarajeva potpisivanju peticije 'Nismo zaslužili geto – želimo slobodu' bila je očita i jučer, a dokaz su redovi ispred štanda u ulici Ferhadija. Potvrda da građani podržavaju ovu akciju najtiražnijeg bh lista jeste to da je za tri sata njih oko 1000 potpisalo peticiju", samo je jedna u nizu vesti ovog dnevnika.

Sejla Spahić iz Sarajeva u razgovoru za "Vreme" kaže da će dati potpis kao doprinos liberalizaciji viznog režima. Ona smatra da je liberalizacija viznog režima važan korak u procesu koji će omogućiti ljudima sa Zapadnog Balkana da slobodno putuju Evropom. Što se tiče Bosne i Hercegovine, liberalizacija bi ipak napravila

diskriminaciju među konstitutivnim narodima u BiH.

"Ustav BiH dozvoljava Srbima i Hrvatima dvojno državljanstvo tako da mogućnosti da isti putuju bez viza po EU zavisi isključivo od Srbije i Hrvatske, a Bošnjaci nemaju 'rezervnu' domovinu, kao ni ostali koji se ne izjašnjavaju kao Srbi ili Hrvati. Oni su prinuđeni da čekaju zeleno svetlo iz EU, a politička situacija i nesloga političara u BiH im to ne dozvoljava", navodi Spahićeva.

Ona smatra da Bošnjake u BiH predstavljaju isključivo nacionalističke i "nereformske" stranke, kojima rukovodstvo EU nije naklonjeno zbog pasivnosti i neispunjavanja obaveza prema Uniji, dok su se u Srbiji desile promene, i "vlasti Srbije i Hrvatske su uradile mnogo više ka kretanju prema evroatlantskim integracijama, za razliku od one u BiH", zaključuje Spahićeva.

Prvoslav Karanović

EVROPA NA JUGU

Prošle nedelje u 35 zemalja učesnici zaključeni su nacionalni konkursi za Evropsku nagradu "Proširite svoju viziju", koja se dodeljuje mladim novinarima iz cele Evrope. Cilj takmičenja, namenjenog štampanim i radijskim medijima jeste podsticanje mladih Evropljana da iskažu i podele svoje poglede na politiku proširenja Evropske unije.

U našoj zemlji pobedio je rad Milene Stošić, pod naslovom "Evropa na jugu Srbije". Njen članak se bavi malo poznatom temom o otvaranju "Evropskih kuća" po Srbiji, koje su centri za popularisanje svih aspekata priključivanja EU. Žiriju se dopalo to što je u nagrađenom tekstu reč o Pirotu i što je mlada novinarka iz Niša, tako da nagrada ide u manje razvijenu sredinu sa ciljem stimulisanja mladih ljudi da popularizuju evropske vrednosti. Ovaj članak je objavljen u magazinu "Vejev", a može se naći i na internetu, na adresi www.wavemagazine.net.

Žiri, u čijem su sastavu Miroljub Radojković, Đorđe Vlajić i Tanja Mišćević, doneo je odluku o pobedniku na osnovu važnosti informacija vezanih za temu, originalnosti obrade, novinarskog stila i kvaliteta pisanja, sposobnosti zaokupljanja pažnje čitaoca i napora uloženog u pripremu samog članka. Svi nacionalni pobednici boraviće u Berlinu od 29. avgusta do 2. septembra 2009. Tamo će se sastati sa političkim aktivistima, predstavnicima medija, akademikima i aktivistima civilnog sektora kako bi razgovarali o različitim pitanjima vezanim za proširenje Evropske unije.

Evropsku nagradu za mlade novinare zajednički dodeljuju Evropska komisija i Opšta uprava za proširenje u saradnji sa organizacijama Mladi novinari Evrope i *Café Babel*.

B. S.

KO NAM LOMI KNJIGE

Zagrebački "Večernji list", podstaknut krizom i besparicom, pokrenuo je pre nekoliko dana zanimljivu inicijativu. Kolege su predložile da se školski udžbenici objave besplatno na internetu. Time bi se, smatraju, prevazišao problem kupovine udžbenika kod porodica koje nemaju dovoljno novca. I država bi uštedela jer ne bi morala da otkupljuje udžbenike za one koji ne mogu sami da ih nabave.

Istu ideju predlagali smo u ovoj rubrici pre nekoliko godina, ali iz sasvim drugih razloga. Objavljivanjem udžbenika na internetu ne pravi se, zapravo, nikakva ušteda. Da bi čak mogao da "spusti" knjige na svoj računar neophodno je da taj računar ima, a to već ukida pretpostavku da mu je porodica siromašna. Odštampana knjiga je plaćena u trenutku kada smo je kupili, knjiga koju čitamo sa kompjutera skuplja je sa svakim čitanjem jer morate platiti potrošenu struju i amortizaciju računara. Štampanje udžbenika na kućnom štampaču znatno je skuplje nego kupovina u

M. MILENKOVIC

knjižari, osim ako se u ovom drugom slučaju neki nisu previše ugradili. Stavljanje udžbenika na internet je potrebno, ali iz drugačijih razloga od postizanja socijalne ravnopravnosti. To nam je potrebno radi dostupnosti znanja, što se postiže objavljivanjem na internetu. Naravno, udžbenici bi morali da budu interaktivni, što uglavnom znači da bi morali iznova da se prave. Da ne govorimo o konkurenciji koja postoji u Srbiji kada je ovaj posao u pitanju. Teško da bi neki izdavač pristao da ono što je lepo platilo besplatno stavi na internet, a teško i da bi država "otkupila" sve udžbenike za objavljivanje na mreži. Dakle, nemojte se nadati da će se udžbenici

na internetu naći naredne školske godine, ni u Hrvatskoj ni u Srbiji, barem dok se neke od pomenutih nedoumica ne razreše.

Ako vas sve to frustrira, evo idealnog načina da iskoristite mrežu kako biste to prevazišli. Opevajte svoj problem i stavite ga na Jutjub. Pomaže ako vam je to posao, a primer je jedan kanadski folk pevač. Čovek je doživeo neprijatno iskustvo putujući Junajted erlajnsom. Naime, radnici koji utovaraju prtljag slomili su mu gitaru bacajući kofere s piste u avion. Gitara je bila specijalno pravljen za njega i naravno da mu nije bilo pravo, ali kada je krenuo da se žali menadžerima avio-kompanije, naišao je na

zid nezainteresovanosti. Ne znajući šta će sa svojim besom, seo je i napisao pesmu u kojoj je plastično opisao svoje iskustvo, a onda je snimio mali spot koji je postavio na Jutjub.

Pesma se zove *United break guitars (Junajted lomi gitare)*. Treba li reći da je namah postala hit na netu i da se sada mnogi u toj firmi pitaju da li je bilo bolje da su mu izašli u susret i ostali neopevani.

Prevedeno na srpsko-hrvatski, možda bi bilo efektnije i korisnije da se na Jutjubu pojavi neka pesma o tome zbog čega su školske knjige skupe.

ICT Consulting • Services • Education

Milentija Popovića 9, Sava Centar, tel: 3111-527, 3111-824: www.cpu.co.yu

23/07/09 – 29/07/09

PROGNOZA VREMENA

21/07/09
<http://www.meteos.co.yu>

min°C	max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
BEGRAD	21 36	23 36	23 38	23 38	17 27	16 29	18 30	20 32
VOJVODINA	18 36	20 37	21 33	15 27	13 28	14 29	15 30	
CENTRALNA I JUŽNA SRBIJA	15 37	18 40	19 40	19 30	14 30	15 31	16 32	

BROJ NEDELJE:

70

Oko 70 odsto građana Srbije oseća svetsku ekonomsku krizu, a isto toliko njih smatra da najgori deo krize tek predstoji, pokazalo je istraživanje agencije Medijum galup. Manje od 15 odsto građana smatra da sada živi dobro, svaki drugi je kazao da živi loše ili neizdrživo, a svaki treći da živi podnošljivo. To je pokazala serija istraživanja o uticaju ekonomske krize i oceni rada Vlade Srbije koja je sprovedena u martu, maju i junu anketiranjem 1018 građana Srbije.

lgbt
SOS

(011)
3290 846

utorkom i četvrtkom 19-22h

505 PUTNIKA

internet i televizijske rekonstrukcije, ponovo smo videli detalje slavne misije Apollo 11, kada su astronauti Nil Armstrong i Edvin Baz Oldrin sleteli 21. juna 1969. godine u *Mare Tranquillitatis*. Njihovo dramatično spuštanje, moglo se zapaziti, danas se globalno doživljava kao jedan od najvećih "koraka za čovečanstvo", što je naš poznati astrofizičar dr Milan Ćirković nazvao "jednim od dva događaja" po kojima će za 2000 godina, biti pamćen XX vek. Drugi je let sovjetskog kosmonauta Juri Gagarina od 12. aprila 1961. godine.

Koliko ljudi je uopšte, pre i posle Meseca, do sada boravilo u svemiru? Situacija je sledeća – od početka svemirske ere do danas, Zemlju je napustilo ukupno 505 osoba iz 38 država. Ovakvo stanje, prema kriterijumima Međunarodne aeronautičke federacije, FAI (*The Fédération Aéronautique Internationale*), uključuje i astronaute i svemirske turiste. Broj svemirskih putnika prešao je 500

prošle nedelje kad je, sa uzletišta u Svemirskom centru Kenedi na Floridi, posle više odlaganja, poleteo američki spejs šatl Endeavor sa sedam članova posade.

Inače, visina koju FAI prihvata kao granicu iznad koje se može govoriti o letu u svemir, Karmanova linija, nazvana je po fizičaru Teodoru fon Karmanu, koji je pedesetih godina ustanovio da se linija razdvajanja Zemljine atmosfere i onog što nazivamo svemirom nalazi na visini gde gustina atmosfere postaje preniska da bi avioni mogli da lete. Danas je usvojeno da se Karmanova linija nalazi na 100 kilometara od tla. Ispostavlja se da većina astronauta koji su prešli Karmanovu liniju nije mnogo odmakla – trojica astronauta su izašli u podorbitalno područje, 466 je stiglo samo do Zemljinih orbita po kojima kruže sateliti i Međunarodna svemirska stanica, a 24 je napustilo ove orbite, od čega je 12 astronauta šetalo po površini Meseca. Kad se, kako je to učinjeno na Vikipediji, saberu sva vremena koje su astronauti proveli u svemiru, dobija se oko 77 godina ukupnog boravka izvan planete. S. Bubnjević

OSMINA U AVGUSTU

Već je poznato da u 2009. godini Istraživačka stanica Petnica nije dobila nikakva sredstva od Ministarstva prosvete, uprkos najavama ministra Žarka Obradovića da nema obustave finansiranja ove izvanškolske ustanove. Međutim, ovih dana pojavila se informacija da Ministarstvo ima nameru da narednog meseca Petnici isplati osminu sume koja je potrebna za održavanje programa istraživačke stanice. Kako "Vreme" nezvanično saznaje, ima najava da će Ministarstvo Petnici ponuditi tri miliona dinara uz obećanje da će tokom jeseni biti nekoliko uplata u još uvek nepoznatom iznosu.

Ministarstvo prosvete je u 2007. godini obezbedilo 16 miliona dinara za Petnicu, ali je samo polovina tih para uplaćena. Naredne, 2008. godine Ministarstvo je u programima Petnice učestvovalo sa mnogo manje novca – svega pet miliona dinara, da bi u ovoj godini finansiranje od strane Vlade bilo potpuno obustavljeno. Prema ranije objavljenim procenama, a ne računajući druge izvore finansiranja, Petnici je za nesmetan rad od Ministarstva prosvete potrebno oko 24 miliona dinara.

Kako "Vreme" saznaje iz izvora u ovoj istraživačkoj stanici, pojedine političke partije pokušale su da se postave kao zastupnici interesa Petnice, ali je Petnica tu vrstu pomoći "odlučno odbila, za sada".

J. G.

DECA I INTERNET

Prema procenama agencije Nielsen, u maju 2009. deca uzrasta od dve do 11 godina predstavljala su 9,5 odsto svih redovnih internet korisnika u SAD. Broj dece koja koriste internet porastao je za 18 odsto u poslednjih pet godina, dok je broj odraslih korisnika interneta u istom periodu porastao za svega deset odsto. Vreme koje deca provode na internetu

poraslo je sa približno sedam sati u maju 2004. na preko 11 sati u maju 2009. što predstavlja stopu rasta od 63 odsto. Rezultati pokazuju da dečaci provode sedam odsto više vremena na mreži nego devojčice, međutim, za vreme koje provedu na internetu devojčice posete devet odsto više sajtova.

DRAŽENJE SR

Kada od nečije smrti prođu 63 godine, teško je naći razlog da se ta godišnjica obeleži na neki poseban način, ma kako smrt bila misteriozna, značajna i tragična. Ipak, 63. godišnjica streljanja generala Dragoljuba Draže Mihailovića ostaće upamćena po dve stvari: po tome što je na parastosu na Ravnoj gori bilo jedva pedesetak ljudi i što je venac na spomenik Draži Mihailoviću položila delegacija Bezbednosno-informativne agencije

BIJE

RAVNA GORA, 17. JUL: Parastos Draži Mihailoviću

NEKA VRSTA FOLKLORA...: Tetovaža Milana Gurovića i vašarska roba

U petak 17. jula, na 36 stepeni, u crkvi na Ravnoj gori, pored pedesetak najupornijih poštovalaca Dražinog lika i dela, našli su se još i funkcioner Srpskog pokreta obnove Spasoje Krunic, ekipa "Vremena" i trojica sveštenika koji su držali opelo. Pred sam kraj parastosa, u kompleks su pristigla dva luksuzna automobila sa zatamnjanim staklima, iz kojih su izašla četvorica muškaraca u odelima i utrčala u Memorijalni centar, od crkve udaljen tridesetak metara. Desetak minuta kasnije, ista ekipa ponovo je izašla, zaputivši se sa dva venca ka spomeniku Draži Mihailoviću. Tek kada su se sasvim približili, prisutnima je postalo jasno da se ne radi o Vuku Draškoviću, kako su pretpostavljali, već o dve delegacije, zajedničkoj Demokratske stranke i Srpskog pokreta obnove, i delegaciji Bezbednosno-informativne agencije. Prvu su činili funkcioner DS-a Srđan Milivojević i direktor SPO-a Aleksandar Jugović. U drugoj, onoj daleko zanimljivijoj delegaciji BIA, ekipa "Vremena" prepoznala je šefa kabineta direktora BIA Jovana Stojića i Dejana Lazarova, koji je u ovoj agenciji zadužen za međunarodnu saradnju.

Nakon što su položili vence – političari veliki od raznobojnih ruža, sa plavom trakom, a BIA nešto manji, od ljiljana sa trakom u bojama srpske zastave – Aleksandar Jugović kratko je rekao da se nada da će sledeće godine biti u prilici da venac položi na Dražin grob. Nakon toga, iznenađni posetioци vratili

su se u Memorijalni centar, a za njima je ostao samo žamor i negodovanje prisutnih zbog "političara koji samo dolaze da se slikaju".

Povodom informacije da je u petak na Ravnoj gori venac na spomenik Draži Mihailoviću položio i predstavnik BIA i da je ministar za dijasporu Srđan Srećković prisustvovao pomenu u Crkvi svetog Marka u Beogradu, reagovao je potpredsednik Sandžačke demokratske partije Meho Omerović, koji je u izjavi agenciji Beta zapitao da li je za rehabilitaciju Draže Mihailovića nadležan sud ili BIA, dodavši je da je Dražu Mihailovića "osudio srpski sud i da ga još nijedan sud nije rehabilitovao". Negodovanje zbog prisustva pripadnika BIA na Ravnoj gori izrazila je i Socijalistička partija Srbije. Na pitanje otkud BIA na Dražinom pomenu jedini koliko-toliko precizan odgovor stigao je od Jovana Stojića, koji je izjavio da je delegacija tamo otišla po nalogu direktora Saše Vukadinovića. Poslednjih meseci, otkako je počela potraga za Dražinim ostacima, Vukadinović je više puta u svojim izjavama za javnost isticao svoje četničko poreklo. S druge strane, BIA je Državnoj komisiji koja istražuje okolnosti pod kojima je Mihailović streljan omogućila pristup arhivama i dosijeima bivše Udbe, na osnovu kojih bi trebalo da bude lakše utvrditi gde je Draža sahranjen. Iako se prošlog četvrtka u nekim medijima pojavila informacija o tome da je Komisija došla do pouzdanih dokaza da

je mesto za kojim se traga Lisičji potok, a neki članovi Komisije su to i potvrdili, nakon sednice održane u petak, na godišnjicu Dražinog streljanja, Komisija je izdala saopštenje u kom je rečeno da se tačno mesto još uvek ne zna, ali da je realno očekivati da ono ubrzo bude otkriveno.

Čak i kada bi višemesečna potraga, u kojoj su se udružili mediji, potomci, poklonici i država, rezultirala pronalaženjem ostataka Draže Mihailovića, nikakvi bitni odgovori iz toga ne bi proistekli. Neslaganja i razmimoilaženja oko njegovih zasluga i krivice postojala bi i dalje, a jedino novo pitanje bilo bi: gde je u svemu tome Draža.

LJUBA I UČA: Krajem marta, nakon što su predstavnici organizacije Srpska narodna odbrana iz Čikaga ponudili nagradu od 100.000 dolara za informaciju o mestu gde se nalazi grob Draže Mihailovića, u "Glasu javnosti" je nekadašnji podoficir Korpusa narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ) Ljuba Lazarevski, koji je navodno bio očevidac streljanja Draže Mihailovića, poručio da je spreman da predstavnike Srpske narodne odbrane odvede u zonu u kojoj je streljanje obavljeno. Lazarevski je još u novembru 2005. za nedeljnik "Evropa" rekao da je 15. jula 1946. godine, dan posle izricanja presude, Draža iz zgrade u Dušinoj ulici (današnji Rudarski fakultet) odveden na jedno skrovito mesto, da je u 1.30 posle ponoći streljan zajedno sa još osmoricom osuđenika i zakopan u beogradskom naselju Dedinja, na mestu

Spomenici

Ravna gora – podignut 1992.

Niš – dvorište Gradskog odbora Srpskog pokreta obnove. U avgustu 1999. je oboren, a počinioci su ostali nepoznati.

Ivanjica – podignut 2003. povodom 110. godišnjice rođenja Draže Mihailovića.

Lapovo – podignut 2006. povodom 60 godina Dražinog pogubljenja

Subjela kod Kosjerića – podignut 2008.

Udrulje (Draževina) kod Višegrada – postavljen 2004, pre toga je u decembru 2003. podignut u Brčkom odakle je uklonjen na osnovu Zakona o spomenicima i simbolima, prema kome na javnim površinama ne mogu ostati simboli i spomenici za koje ne postoji saglasnost sva tri naroda koji žive u BiH.

Petrovo na Ozrenu, Republika Srpska – u aprilu 2005. otkrivena spomen-ploča Draži Mihailoviću.

OBELEŽJE: Spomenik D. Mihailoviću u Lapovu

poznatom kao Lisičji potok, 400 metara od Belog dvora.

S druge strane, "Politika" u izdanju od 17. aprila ove godine objavljuje transkript razgovora koji su upravnik Zadružbine kralja Petra I na Oplencu Miladin Gavrilović i novinar Mile Nedeljković vodili 1991. godine sa Slobodanom Kostićem Učom, navodnim učesnikom u hapšenju Draže Mihailovića i svedokom streljanja osmorice osuđenika 17. jula 1946. godine. Prema njegovom tvrdjenju, Draža Mihailović je pogubljen 17. jula 1946. godine u prvim jutarnjim časovima na beogradskoj Adi Ciganliji, a njegovo telo bačeno je u krečanu pokraj ograde zatvora koja je posle nekoliko dana zatrpana.

TAJNE I ČUTANJE: Nakon višenedeljne medijske kampanje, Vlada Srbije osnovala je 27. aprila Državnu komisiju za rasvetljavanje okolnosti i činjenica o izvršenju smrtne kazne nad Dražom Mihailovićem. Na zahtev koordinatora komisije, republičkog javnog tužioca Slobodana Radovanovića, vlada je skinula oznaku državne tajne sa dosijea o izvršenju te smrtne kazne. Radovanović je zatražio i skidanje zakonske obaveze čutanja osobama koje su učestvovala u procesu izvršenja likvidacije i licima koja na bilo koji način imaju saznanja o tome, kako bi eventualno bili saslušani u svojstvu svedoka. Državni sekretar

u Ministarstvu pravde Slobodan Homen rekao je da je komisija već došla do konkretnih saznanja: "Od nekoliko desetina svedoka koji su se javili Državnoj komisiji, samo njih desetak imaju prave informacije o egzekuciji i mestu na kome je Mihailović sahranjen", rekao je Homen za "Danas".

On je dodao da prikupljeni dokazi pokazuju da je mesto na kome je Mihailović pogubljen i sahranjen najverovatnije Lisičji potok, ali da i pored toga predstavnici Komisije još rade na pregledanju dokaznog materijala i druge dokumentacije.

Na jednoj od sednica Državne komisije rečeno je i da srpske službe bezbednosti ne znaju gde se nalazi grob Draže Mihailovića. Saša Vukadinović, direktor Bezbednosno-informativne agencije, rekao je da ne postoji nijedan valjani razlog da se prikriva

vaju bilo kakvi papiri u vezi s tim događajem. "Tako će biti dok sam ja šef te kuće, tim pre što je i moj deda bio pripadnik tog pokreta u svom mestu. Nažalost, nisam siguran da možemo mnogo da pomognemo, jer, po našim saznanjima, te građe zaista nema kod nas", rekao je Vukadinović za "Politiku".

I Svetko Kovač, šef Vojnobezbednosne agencije, takođe smatra da se u njihovom posedu ne nalazi tražena građa.

Na pitanje zašto je važno pronaći Mihailovićev grob, odgovora ima bar onoliko koliko je onih koji se smatraju pozvani da na to pitanje odgovore. Nanovo oživele priče u udarnim vestima, blogovi i sajтови usijani od komentara na ovu temu, naizgled pokazuju da je Draža Mihailović važan i javnosti zanimljiv, ali u kom smislu, i šta je njegova politička, istorijska i ideološka zaostavština teško je proceniti.

Mada se poklonici Draže Mihailovića trude da ga današnjoj omladini predstave kao tragičnog heroja i veliku istorijsku ličnost, za većinu mladih Dražinih obožavalaca on je neka vrsta nacionalističke pop-ikone, starovremenska mešavina Arkana i Ramba. Dok je košarkaš Milan Gurović, koji na ramenu ima istetoviran Dražin lik, sipao trojke američkom "drim timu" na Svetskom prvenstvu u Indijapolisu 2002, navijači okupljeni ispred video-bima na beogradskom Trgu republike horski su pevali: "Čiča Dražo, čiča Dražo, naša tetovažo!!!"

Vojin Dimitrijević, profesor međunarodnog prava na univerzitetu Union i direktor Beogradskog centra za ljudska prava, kaže za "Vreme" da je pitanje da li je u četničkom pokretu uopšte bilo ideologije. "Možda je pogrešno koristiti reč ideologija jer je taj pokret na početku bio jasno protivljenje oficira koji su izbegli zarobljavanje, oslanjanje

DANAŠNJI ČETNICI: Okupljanja na Ravnoj gori svakog 13. maja

Kuvar srpskih četnika

“Nadolazeći redovi samo su delić mozaika kako su Srbi preživeli te teške godine sa svojom četničkom vojskom hraneći se i ležeći skromno, a duhom bogato”, piše u uvodu *Kuvara srpskih četnika*. Pomenuti mozaik sastoji se od predloga za doručak, ručak i večeru, a s obzirom na to da oni obiluju jajima, slaninom, sirom i drugim u vremenima krize deficitarnim namirnicama, reklo bi se da Drugi svetski rat, bar po pitanju hrane, nije bio ništa u poređenju sa 1993. godinom. “Od stare Srbije preko Ravne gore uz Drinu i Dinaru ostalo je četničko geslo: gibanica – draga okrepnica”, kaže autor kuvara u komentaru uz priloženi recept: “U kilogram brašna staviti malo soli i zamesiti ga sa mlakom vodom. Testo ostaviti da odstoji jedno pola sata. Nadošlo testo oklagijom razviti u što tanje kore, koje posle treba pravougaono iseći i peći na plotni od šporeta. U jednu posudu razbiti pet jaja, dodati pet kašika kajmaka, isitnjene četiri kriške sira, isto toliko masti i dve šolje mleka. Sve to dobro izmešati i po potrebi posoliti. Isečene kore staviti u veliku tepsiju i filovati prethodno pripremljenom smešom, red po red, dok ne potrošiš sve. Zadnju koru premazati žumancetom i odneti na pečenje. Posle sat vremena pečenja originalna četnička gibanica je spremna.”

Za ručak se preporučuje četnički pasulj, a uz recept sledi i komentar: “Jednostavno k'o pasulj, al' sa slaninom i alevom paprikom po četnički, rek'o bi neki kulinarSKI znalac. Naravno, u gore navedenim merama ne može se napraviti onako ukusan pasulj, kao kad ga četnički kuvar razbaškari u vojničkom loncu, pa u količinu dobije onaj čuveni šmek i ukus. Pasulj je tradicija svih balkanskih vojski, al' nama je najbolji ovaj naš četnički.”

Predlog za večeru je riba “po četnički”, koja se priprema sa slaninom i sirom, a evo zašto: “Hvataj ribu, drž' se obale, tj. slanina i sir. To je verovatno najprecizniji opis kako je razmišljao četnički kuvar, autentični brđanin i gorštak, kad mu se pred kavan dopremi gomila sveže rečne ribe. Riba možda i omane, al' slanina i sir sigurno neće.”

na srpsku tradiciju slobodoljubivosti, otpora okupatoru itd. Vremenom je sukob sa komunistima i rivalitet sa njima počeo da jede energiju tog pokreta, da mu oduzima neku jasnoću i da ga pretvara u čisto antikomunistički pokret. Antikomunizam je postao mnogo važniji od borbe protiv okupatora i takav pogled na svet i sada u Srbiji postoji u izvesnoj meri.”

“Ravnogorski pokret nije nastao sa idejom da bude politički pokret, jer nije hteo da sa njim posle rata dođe na vlast”, smatra publicista i istraživač Ravnogorskog pokreta u Drugom svetskom ratu Slobodan Ćirović. Ćirović dodaje da je Draži Mihailoviću kasnije, u novijoj srpskoj istoriji dat jak ideološki prizvuk, da bi se napravio paralelizam sa komunističkom ideologijom i likom Josipa Broza.

SAVA I POTOMCI: Osamdesetih godina prošlog veka, nekako baš u vreme uspona Slobodana Miloševića, četnički pokret je posle višedecenijske prokaženosti postao ponovo popularan kod Srba. Za većinu organizacija, ideologa i pokreta koji se oslanjaju, ili bar tvrde da se oslanjaju na delo Draže Mihailovića, majka je, po predanju, bila Državna bezbednost, a rodno mesto Nova Pazova. Tamo je početkom 1989. osnovano Kulturno društvo “Sava”. Najistaknutiji članovi bili su Vuk Drašković, Vojislav Šešelj i Mirko Jović. “Sava” je iznedrila mnoge potomke. Šešelj je u januaru 1990. osnovao stranku koja se zvala “Srpski slobodarski pokret”, a Mirko Jović i Vuk Drašković “Savu” pretvaraju u stranku “Srpska narodna obnova”. Drašković i Jović se razilaze u martu 1990, kada Drašković osniva Srpski pokret obnove. Šešelj u junu 1990. osniva Srpski četnički pokret, a u februaru Srpsku radikalnu stranku. Šešelj se dugo dičio titulom vojvode koju je dobio od popa Momčila Đujića, da bi mu je Đujić 1998. oduzeo “zbog saradnje sa komunistima”.

Tokom ratova u Hrvatskoj i Bosni četničke vojvode i jedinice su se namnožile u enormnom broju, a iza ovog bašibozuka mahom su ostajali leševi civila, popaljene i opljačkane kuće. I izgledom i ponašanjem su potpuno odgovarali predstavama četnika iz parti-zanskih filmova, a od ideologije im je bila poznata samo mržnja.

Iako je rat davno završen, nosioci titule četničkog vojvode se i dalje množe velikom brzinom, mada to sada spada u kategoriju bizarnih vesti koje ne izazivaju mnogo pažnje. U martu 2007. proglašeno je

čak 15 novih vojvoda, među njima i tadašnji pomoćnik ministra za dijasporu Srbije Miodrag Božović. U maju 2008. usledio je novi talas vojvodizacije, kada je, između ostalih, vojvoda postao i Luka Karadžić, brat Radovana Karadžića.

Nisu se svi slagali sa ovim mirnodopskim talasom. Neke starije vojvode, poput Rada Čubrila, predsednika Udruženja ratnih vojnih invalida Republike Srpske Krajine, ocenile su da je to "devalvacija tog zvanja" koje se može isključivo dodeljivati "za ratne zasluge". Slično je mislio i izvesni vojvoda Želimir Jovanović iz Udruženja srpskih četnika "Ravna gora", koji je tvrdio da su nove vojvode "četnici u pokušaju, jer ta zvanja nisu dobili u ratu".

ROBA I VAŠARI: Tačan broj ravnogorskih i četničkih pokreta i udruženja je gotovo nemoguće utvrditi. Jedna od njih ima sedište u Dečanskoj ulici u Beogradu i zove se Srpski četnički pokret. Na sajtu SČP piše da je predsednik pokreta Miroslav Čele Vuković (v.k.v. – penzioner), zamenik predsednika je takođe srpski četnički vojvoda Zdravko Abramović. Od aktivnosti koje sprovodi pokret navodi se, između ostalog, i da je vojvoda-predsednik na praznik oce, 4. januara 2009, "podelio slatkiše i igračke mališanima koji detinjstvo provode u blizini železničke stanice u Čačku", kraju gde SČP ima mnogo simpatizera. Organizacija je izdala i knjigu *Kuvar srpskih četnika* (videti okvir).

U vreme dok je zvanična politika podržavala braću iz preka, centar Beograda je bio preplavljen prodavcima standardne "četničke robe" – šajkače sa kokardama, Dražine slike, srpski barjaci, kasete sa četničkim pesmama... Danas su retki prodavci potisnuti na Kalemegdan, dobro je opremljen jedan kiosk na autobuskoj stanici, nađe se toga i u crkvenim prodavnicama. Jedan od prodavaca na Kalemegdanu kaže da ova roba još ide, "ali traljava", uz slike, majice i postere Radovana Karadžića i Ratka Mladića, i da se ništa ne može porediti sa početkom devedesetih, kada je "na četnicima zaradio za stan".

Četnička obeležja se poslednjih godina najviše viđaju na majskim skupovima na Ravnoj gori koji se održavaju u spomen "početka trećeg srpskog ustanka". Vuk

PRAVI ČETNICI I DRAŽA MIHAILOVIĆ: Iz Drugog svetskog rata

Drašković je bio najredovniji gost (domaćin) ovog događaja, ali su se poslednjih godina i ravnogorci podelili u više kolona. Sabor SPO-a se održavao 15. maja, a dan ranije su na Ravnu goru pristizali simpatizeri Srpskog demokratskog pokreta

obnove (SDPO) Veroljuba Stevanovića i Vojislava Mihailovića. Država je prvi put 2005. učestvovala u organizovanju ovog događaja.

ČETNIČKI CUNAMI: Mada se za vreme vladavine Slobodana Miloševića namigivalo i levo i desno ne bi li se svi Srbi konačno ujedinili oko jednog vođe, rehabilitacija

četništva nikada nije dobila zvaničnu formu. Slobodan Milošević je početke buđenja četništva u folklornoj novopazovačkoj formi koristio da pokaže kako i od njega postoje gori, ali su novi četnici obilato korišćeni tokom ratova u Hrvatskoj i Bosni. Tih četnika i njihovih zločina Miloševićeva se vlast odričala tvrdeći da su u pitanju bili pojedinci van kontrole, mada se dobro znalo da se u to vreme sve jedinice bile pod svedećim okom Miloševićevog DB-a.

Kako god, do zvaničnih zahteva za rehabilitaciju četnika i Draže Mihailovića došlo je nekoliko godina posle pada Miloševića, kada se očekivalo da je "četnički cunami" već davno prošao. Zakon o izjednačavanju prava partizana i četnika usvojen je u Skupštini Srbije 23. decembra 2004. na predlog SPO-a. >>

>>“SADA IZGLEDA DA JE MNOGO VAŽNIJE UTVRĐITI GDE JE DRAŽA MIHAILOVIĆ SAHRANJEN NEGO NAPRAVITI OZBILJAN UVOD U EVOLUCIJU ČETNIČKOG POKRETA OD NJEGOVIH ANTIFAŠISTIČKIH POČETAKA PA DO KONAČNE KOLABORACIJE SA OKUPATORIMA, KOJA SE MOŽE ISTO NEČIM OBJASNITI, RAZVOJEM MEĐUNARODNIH ODNOSA, ALI NA MIRAN I TREZVEN NAČIN”

VOJIN DIMITRIJEVIĆ

Za njega je glasalo 176 poslanika, a protiv su bila 24 poslanika SPS-a i SDP-a. Kao pandan partizanskoj spomenici uvedena je “ravnogorska spomenica 1941”, preostalim četnicima omogućeno je da dobiju penziju, spomenice, priznanja.

DIVERZIJA SUBNOR-a: I pored čvrste vere Vuka Draškovića da će usvajanje zakona staviti tačku na podele kod Srba, ova vizionarska ideja se u praksi nije potvrdila. U decembru 2006. mediji su preneli da “ravnogorci” još ne dobijaju penzije, jer četiri člana SUBNOR-a iz sedmočlane Republičke komisije za utvrđivanje prava na boračku penziju sabotiraju zakon. Situacija se za ravnogorce nije poboljšala ni u narednim godinama.

Za zakon o rehabilitaciji je u aprilu 2006. u Skupštini Srbije glasalo 107 poslanika od 130 prisutnih. Protiv su opet glasali socijalisti dok su radikali u vreme izjašnjavanja bili van sale. Glasanje protiv zakona socijalisti su objašnjavali principijelnom politikom

partije moderne levice, koja se zasniva na antifašizmu, negirajući da je SPS ikada zvanično koketirao sa četništvom.

Po formulaciji ovog zakona se kao ključni uslov za rehabilitaciju propisuje da je neko lice osuđeno iz ideoloških ili političkih razloga, ali u zakonu nema merila kojima sud treba da utvrdi da li je neko lice osuđeno iz tih razloga ili zbog drugih krivičnih dela.

Vojislav Mihailović, unuk Draže Mihailovića, podneo je zahtev za njegovu rehabilitaciju decembra 2006. godine, a 26. februara 2009. Okružnom sudu u Beogradu isti zahtev podneli su i Srpska liberalna stranka, Udruženje pripadnika Jugoslovenske vojske u otadžbini, Udruženje političkih zatvorenika i žrtava komunističkog režima i profesor međunarodnog prava dr Smilja Avramov. Krajem marta 2009. u Okružnom sudu u Beogradu je rečeno da će se rehabilitacija razmotriti pošto se podnosilac zahteva Vojislav Mihailović upozna sa

prikupljenom dokumentacijom, koju je sud dobio od Vojnog arhiva. Posle toga će biti zakazano ročište na kome će zahtev biti razmotren, nakon čega će sud doneti odluku.

Zahtev su propratile žučne rasprave, koje traju i danas. Direktorica Istorijskog arhiva Srbije Branka Prpa izjavila je da sud nije kompetentan da u takvom slučaju donosi ispravnu odluku jer nema istorijska saznanja koja su mu za to potrebna. Na protestnom skupu koji je organizovao SUBNOR 19. maja ove godine, Aleksandar Sekulović, član Glavnog odbora Saveza antifašista Srbije, između ostalog je rekao: “Činjenično i pravno stanje je i danas isto onakvo kakvo je bilo u vreme suđenja Draži Mihailoviću i drugim pripadnicima četničkog pokreta. Jedino šta se promenilo u odnosu na to vreme jeste vrednosni sud: skupštinska većina koja je usvojila ovaj zakon očigledno smatra da masovni pokolji civilnog stanovništva, detaljno opisani u presudi Draži Mihailoviću, nisu

O krivici i porazu – Draža u književnosti

AUTOR SA ROMANOM: Vuk Drašković

Nema precizne evidencije koliko je knjiga u poslednjih dvadesetak godina napisano o Draži Mihailoviću i ravnogorskom pokretu. Ono što se obilaskom knjižara može utvrditi jeste da je broj takvih knjiga koje se nalaze u prodaji još uvek impozantan, samo su nekako skrajnute, nema ih na centralnim mestima. Većinu knjiga o ovoj tematici izdaju kragujevački “Pogledi”, koji su sa tom aktivnošću počeli još krajem osam-

desetih. Reč je, uglavnom, o istoriografskim izdanjima koja obrađuju dokumentarnu građu. Draža Mihailović, kao imaginarni lik, retko se pojavljuje. Najpoznatija su dva primera: u *Noći đenerala* Vuka Draškovića Draža se pojavljuje kao glavni, a u *Dvorima od oraha* Miljenka Jergovića kao epizodni lik.

“Spavaj, Srbijo, ne probudila se! Za tebe je bič, za tebe je čizma, za tebe je smrt i strah! Uvek si pristajala za krvnikom svojim, kao naklana ovca za kurjakom... Ali, ja sam kriv, ja sam za sve kriv. Cmizdrim kao... kao da ne kažem šta, na suđenju. Ubicama i krvolocima pričam da nikada nisam izdao nijednu naredbu o ubijanju. Da nikada niko nije ni čuo ni pročitao moju zapoved: Ubij zarobljenog, ubij ranjenog, ubij civila... pa bilo da je reč o partizanima, Nemcima ili ustašama. Nikada.” (V. Drašković *Noć đenerala*, 1994)

“Mi svoju krvavu istoriju opevamo kao da testerišemo drva, a Francuzi su iz svoje jednako krvave istorije stvorili lepotu. Zato Francuzi prežive svaki svoj poraz, a mi iz svakoga poraza izlazimo kao sve veća i veća govna.” (M. Jergović *Dvori od oraha*, 2003)

Inače, najnovija potraga za grobom Draže Mihailovića donela je na kioske novo izdanje *Noći đenerala*, ovoga puta u izdanju Večernjih novosti.

Nekoliko međuratnih pitanja

U skladu sa zapažanjem američkog novinara Sajrusa Sulbergera da ovdašnji svet voli da sedi po kafanama i beskrajno priča o slavnim bitkama koje smo, sve do jedne izgubili, redakcija "Vremena" bi rado ustupila prostor čitaocima za ozbiljno razmatranje samo naoko šaljivih pitanja koja slede:

Mnogi partizani i četnici više nisu u životu; da li se njihov ideološki i etički sukob iz Drugog svet-skog rata prenosi na potomke, a pošto su i oni već prilično stari, da li će se preneti i na njihovu decu, kad zađu u godine za pisanje memoara?

Da li će to ohrabriti potomke obrenovičevaca i karađorđevićevaca da obnove svoju raspravu?

Da li će to možda otići dalje, pa se preneti i na potomke podanika kuća Lazarevića i Brankovića?

U skupštini su se ponekad čule i neke rečenice na tu temu, u kosovskom kontekstu.

A, ako neće potomci, da neće savremeni istoričari, pošto vlada moda raznih istorijskih revizija?

Četnici su izgubili 1943–1945, partizani 1989. u Berlinu. Ako istoriju pišu pobednici, ko je zapravo sada piše?

Kako u tom produženom ideološkom sukobu objasniti simbolički paradoks, viđan ponekad, na primer, na stadionu Crvene zvezde, gde navijači s kokardama pevaju "Spremite se spremte, četnici", navijajući za tim koji u svom amblemu ima crvenu zvezdu petokraku? Da li je tačno da je, kako se šaputalo u "ono vreme", taj amalgam zapravo nastao samo zbog mogućnosti da se nekažnjeno skandira "Ua, Partizan!"

Da li taj simbolički galimatjas govori nešto o masovnosti presvlačenja četnika u komuniste od 1944 do 1987. (KP je bila prilično masovna kad je bila na vlasti), i ekskomunista koji su skandirali "bando crvena", devedesetih?

Za Hrvate znamo, ali kako se ta produžena kontroverza odražava na naš odnos, na primer, prema Amerikancima, koji su Dražu posthumno odlikovali 1948, Tita posle 1948. za života finansirali, a nas bombardovali 1999. i ne daju nam ni pare ni medalje?

M. M.

ratni zločini ako to 'naši' rade 'njihovim'." Sekulović je rekao i da ovaj zakon krši jedno od osnovnih načela krivično-pravne rehabilitacije, a to je da rehabilitacija zavisi od težine izvršenog krivičnog dela. "Kada bi ovaj zakon mogao da se primenjuje u inostranstvu, onda bi po njemu bilo moguće tražiti i dobiti rehabilitaciju za Musolinija, za nacističke vođe kojima je suđeno u Nirnbergu, za Ajhmana i za druge osuđene zbog ratnih zločina. Jer, oni koji su njima sudili bili su ideološki i politički protivnici fašizma", navodi Sekulović.

Vojin Dimitrijević kaže da nije protiv toga da se rehabilituju ljudi koji su stradali od terora posle Drugog svet-skog rata. "Prva faza ratnog komunizma je bila vrlo surova. Međutim, ta rehabilitacija mora da se sprovede na neki način koji je blizak sudskoj rehabilitaciji, znači svaki postupak mora da se vodi posebno, svako suđenje mora da se ispita", navodi Dimitrijević. "Ovakvo rehabilitovanje na brzinu omogućava neku vrstu pravnog haosa. I drugo, kod žurnalistike niže vrste izaziva pogrešne efekte. Sada izgleda da je mnogo važnije utvrditi gde je Draža Mihailović

sahranjen nego napraviti ozbiljan uvod u evoluciju četničkog pokreta od njegovih antifašističkih početaka pa do konačne kolaboracije sa okupatorima, koja se može isto nečim objasniti, razvojem međunarodnih odnosa, ali na miran i trezven način."

PUZEĆI PO SALONIMA: I pored tenzija koje na prvi pogled prate i sadašnje rasprave o četnicima i partizanima, naboj je očigledno splasnuo, primereno godinama još živih učesnika događaja. Za većinu ljudi, naročito one mlađe, ta priča spada u deo davne i dosadne istorije. U tom smislu ni otkrivanje mesta gde je sahranjen Draža Mihailović ne bi ništa promenilo, i sigurno je da to što se još uvek ne zna gde je tačno grob nije zato što se vlast plaši da bi narod dolazio na to mesto i odavao Draži počast,

kako tvrde neki simpatizeri četnika. Vlast nema od te priče štete, ali ni koristi, osim možda činjenice da je lakše pričati o tome nego o gorućim problemima.

Pravi problem je, međutim, antikomunizam

salonskih nacionalista kome je od svega najviše stalo da rehabilitacijom relativizuje zločine protiv komunista i "onih drugih". Protiv njih se, "zbog neizmirenih računa", moralo ponovo i u ovim poslednjim ratovima. Takvi ne govore o krvavim tragovima koji su ostali iza pokreta, a ako ih nevoljno pomenu pravdaju ih uobičajenim arsenalom – svetili su se pa preterali, nisu bili pod kontrolom, i partizani su ubijali i sarađivali sa Nemcima... A takvo preskakanje u istoriji i biranje onoga što uhu i duši prija lako dovedi do toga da se istorija ponavlja, i to njeni najgori delovi, u šta smo se, ne tako davno, ponovo uverili.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

MOMIR TURUDIĆ

Uloga ucene u koalicionoj saradnji

Da li je tačno da su dinkićevci partnerima u vladi postavili ultimatum – ili izmene Zakona o informisanju ili izbori, i da li još uvek ima šanse da se uređenje medijskog prostora postavi na normalne osnove

ILI USVAJANJE (restriktivnih) izmena Zakona o javnom informisanju ili novi izbori – tako bi nekako, sudeći prema pisanju (još uvek živih) tabloida i drugih medija i tvrdnjama beogradske političke čaršije, trebalo da izgleda ultimatum koji je, navodno, Mladen Dinkić postavio svojim koalicionim partnerima. Zaključak koji se iz toga, na osnovu iskustva, najlakše izvlači jeste da će, krajem meseca, kad dođe na red, radom na više raznih planova, biti stvoreni uslovi za donošenje izmena Zakona – a time i uslovi za disciplinovanje medija (počev od “Kurira”, pa nadalje).

Ta računica počiva na proceni da članicama vladajuće koalicije ne odgovara izlazak na prevremene izbore, naročito nakon vesti da su dva (neobjavljena) istraživanja javnog mnjenja nedavno utvrdila da naprednjaci evropeizovanog Tomislava Nikolića sada imaju za dva procentna poena veću podršku od demokrata Borisa Tadića, stožerne stranke vladajuće koalicije.

Procena da su dinkićevci u borbi protiv medija spremni da idu čak do izbora, do duše, mogla bi, na prvi pogled, delovati ne utemeljeno – s obzirom na podatke iz istih istraživanja, prema kojima bi “stranka eksperata” u ovom trenutku uspeła da osvoji svega jedan odsto glasova izašlih birača. Ipak, sudeći prema činjenici da su u medijima iznenada osvanule informacije o nameri Demokratske stranke (DS) da na sledeće izbore, kad god oni budu, izađu sa socijalistima ali bez Dinkića, deluju upravo kao odgovor na navodni “medijski” ultimatum G17 plus. Zbog toga bi se, ipak, moglo poverovati da je ministar ekonomije, poznat po uspešnom rušenju dve prethodne vlade, zaista pribegao svom najubojitijem političkom oružju – pretnji izazivanjem izbora.

Optimisti bi u priči o “utuku na utuk” (o pretnji demokrata da na novim izborima neće u svoj brod primiti neposlušne i zah-

tevne dinkićevce) mogli pronaći osnov za nadu da najavljene izmene Zakona o javnom informisanju neće proći u parlamentu – čak ni onako navodno “popravljen” amandmanima napisanim nakon zgražavanja medijske javnosti nad prvobitno pripremljenim predlogom. U činjenici da još uvek ima stranaka koje se deklarativno protive najavljenim izmenama, ali nisu spremne da potvrde da će se pojaviti na sednici i glasati protiv predloga Ministarstva za kulturu, međutim, pesimisti nalaze argument za tvrdnju da će restriktivne odredbe ipak biti usvojene. Optimisti imaju odgovor i na to – baziran na nadi da bi predsednik Srbije Boris Tadić mogao odbiti da potpiše izmene Zakona, čime bi onemogućio njihovo stupanje na snagu (makar privremeno, do nove odluke Skupštine i eventualne odluke poslanika da se prilagode stavu Predsednika).

Medijski napisi o želji tadićevaca da se oslobode dinkićevaca mogli bi, u tom slučaju, poslužiti i kao priprema terena za serviranje verzije prema kojoj je za celu priču o disciplinovanju medija odgovoran jedino iznervirani Dinkić. A potom čak i za neku eventualnu rekonstrukciju vlade, u kojoj bi “nedemokratski” G17 plus bio zamenjen nekom “demokratskijom” strankom.

Do očekivanog termina za usvajanje novih zakonskih predloga, od momenta pripreme ovog broja “Vremena”, proći će desetak dana. Iskustvo pokazuje da je i manje od tog roka dovoljno da se u Srbiji dese razna čuda, prorade razne političke kuhinje i sklope najneverovatniji trgovinski angažmani. Nažalost, iskustvo pokazuje da bi se “čudom” mogla nazvati i eventualna odluka da se cela priča o izmeni medijske zakonske regulative vrati na početak i postavi na neke normalne osnove (uz poštovanje evropskih standarda, prema kojima je nedopustiva svaka kazna koja dovodi do ugrožavanja egzistencije medija ili no-

IZBORI ZBOG RADISAVA RAJE RODIĆA: Koalicioni partneri (M. Cvetković, B. Tadić i M. Dinkić); rast političkog rejtinga A. Vučića i T. Nikolića; vlasnik "Kurira" Rodić i svojevremeni protest aktivista G17 ispred zgrade "Kurira"

vinara, kao što je nedopustivo da država ugrozi ekonomsku održivost i nezavisnost medija).

U nekim normalnim okolnostima, oduštanje države od započetog posla i pristupanje javnoj raspravi koja bi mogla da rezultira razumnim receptom za uvođenje reda u medijsku sferu, bilo bi logična posledica činjenice da su se oba profesionalna novinarska udruženja pobunila protiv predloženih rešenja. U nekim normalnim okolnostima, takođe, primenom već postojećih zakona još odavno bi bilo onemogućeno divljanje pojedinih medija kojim je prouzrokovano, čini se, dosad neviđeno zagađenje javne scene.

Sasvim suprotno tome, u Srbiji je moguće da predmet rasprave postanu i ostanu blago rečeno neobična zakonska rešenja, poput onih koja i dalje stoje u "amandmanima popravljenom" Predlogu izmena Zakona o javnom informisanju – o zatvaranju medija ako je račun u blokadi 90 dana ili o davanju nadležnosti Trgovinskom sudu da odlučuje da li je neki medij prejdudicirao krivicu. Kao što je moguća paradoksalna situacija na koju je efektno skrenula pažnju Ljiljana Smajlović, predsednica Udruženja novinara Srbije: ako, recimo, Vojislav Šešelj Mladana Dinkića nazove lopovom, mediji će se naći pred izborom između dva prekršaja. Ukoliko tačno prenesu Šešeljeve reči, u problemu su jer nije pravosnažno dokazano da je Dinkić lopov. Ako odluče da objave da je Šešelj oklevetao Dinkića, opet prave grešku, jer je kleveta kažnjivo delo, pa je tako prekršena pretpostavka Šešeljeve nevinosti! Za medije bi zato najbezbednije moglo biti da pribegnu – autocenzuri.

Ako je, donekle, moguće razumeti motivaciju Mladana Dinkića koga nekadašnji prijatelji iz "Kurira" godinama nesmetano maltretiraju i ponižavaju, teško je do kraja shvatiti odluku njegovih koalicionih partnera da pristanu na donošenje zakona, zbog koga će se morati ozbiljno razmotriti njihova demokratska i proevropska orijentacija. Pragmatično posmatrano, biće još teže razumeti takvo "nabacivanje lopete" opasnom protivniku – rastućoj naprednjačkoj stranci Tomislava Nikolića, čiji je stranački kolega Aleksandar Vučić dobio divnu priliku za pranje sopstvene prošlosti i tvrdnju da je predloženi Zakon gori čak i od onog njegovog iz 1998!

VERA DIDANOVIĆ

UMOR, ŽURBA, NEPAŽNJA

Udesi ove vrste se događaju svuda, uzročnik je po pravilu čovek, pre svega vozač. Srećom, nisu česta pojava, ali na nesreću, skoro uvek su sa tragičnim posledicama

Jednodnevni izlet u Luksor rutinska je turistička ponuda u Egiptu: stotine i stotine autobusa svakodnevno iz mnogih turističkih centara duž Crvenog Mora kreće ka toj takoreći obaveznoj destinaciji za svakog ko tamo odmor provodi. Prošlog četvrtka, među tim stotinama autobusa bio je i minibus sa turistima iz Srbije koji, sticajem nesretnih okolnosti, na odredište nisu stigli: na magistralnom putu od Safage prema Luksoru, u čeonom sudaru sa šleperom, njih devetoro je poginulo, a jedanaestoro je povređeno. Poginuli su, takođe, vozač minibusa i lokalni turistički vodič.

Odmah nakon ove tragedije mogli su se čuti/pročitati komentari kako su egipatski putevi "grozni", kako su tamošnji vozači "još gori", kako niko "ne poštuje saobraćajne propise koji i inače ne postoje", a iz nekih turističkih organizacija su upozoravali na lokalne "ulične turističke agencije" koje nude jeftinije aranžmane od onih "kancelarijskih", ali turisti prevoze "krševima" pa, eto, nije čudo da se tako što dogodi.

Ništa od toga, međutim, nije tačno. Putevi u Egiptu su verovatno u lošem stanju, ali ne tamo gde je velika koncentracija turista: duž obale crvenog mora je autoput, a magistralni put od Safage do Luksora je mnogo, mnogo bolji od Ibarske magistrale, dobro je obeležen za razliku od ove naše "reper-saobraćajnice", a saobraćajne patrolе su na svakom koraku. Štaviše, opet "za razliku", na tom putu je preko dana kamionima zabranjen saobraćaj baš zbog velikog broja turističkih autobusa. Udes se dogodio u blizini autoputa, tik pred stupanje zabrane na snagu: vozač šlepera, verovatno umoran posle celonoćne vožnje, žurio je da se domogne autoputa na kome zabrana ne važi, otpočeo je preticanje kamiona ispred sebe, a da nije uočio vozilo koje mu je u susret dolazilo, što zbog umora, što zbog prašnjavog vozačkog stakla i izlazećeg sunca koje ga je zaslepljivalo. To što je izlet možda bio u organizaciji "ulične agencije" i što je minibus možda

bio "krš", nikakvog uticaja nije imalo: umor i žurba u rano jutro dovoljan su predložak za scenario sa tragičnim ishodom.

Tako je bilo početkom ovog meseca u Bugarskoj: u rano jutro 4. jula, u blizini granice sa Turskom: na autobus sa turistima iz Srbije koji su se vraćali sa letovanja u Turskoj naleteo je kombi sa turskim "gastarbajterima" koji su putovali u domovinu na godišnji odmor. Nije poznato odakle su krenuli i gde im je bio cilj, ali pretpostavka da su na put

krenuli prethodnog dana i da su do trenutka udesa prevalili bar 1500 kilometara je vrlo bliska istini. Za volanom su se verovatno menjali vozači, ali bez obzira na to svi su, zsigurno, bili umorni: dan i noć provesti u putu dovoljno je zamarajuće samo po sebi, kako za onoga koji volan drži tako i za sve ostale. Put od Zapada na Istok, čuveni koridor 10. kroz Srbiju i Bugarsku nije baš sjajan, ali je tokom noći slabo opterećen. Međutim, ujutro se saobraćaj zgušnjava, a putnicima u kombiju je

Crna hronologija

Na novom Novosadskom putu, kod skretanja za Indiju, autobus iz Poljske prevrnuo se 11. jula 2008. u sedam časova. Šestoro putnika je poginulo, a 30 povređeno. Među poginulima su i dva deteta. U autobusu je bilo 70 putnika, od kojih 40 zaposlenih u rudniku Žemovit iz mesta Lendzine na jugu Poljske, a svi su se vraćali sa letovanja. Autobus je, kako su kasnije saopštili predstavnici poljskog preduzeća "Moana", bio tehnički ispravan, ali je, kako su istakli, moguće da je do nesreće došlo zbog trenutne nepažnje vozača.

U nesreći autobusa beogradskog prevoznika Lasta, koji je 16. jula 2008. u 4.30 časova izgoreo u Hrvatskoj, na autoputu Beograd-Zagreb kod

TRAGEDIJA: Ukazivanje pomoći povređenim putnicima iz Srbije stradalim kod Luksora u Egiptu

cilj bio već nadomak, udaljen recimo tek koju stotinu kilometara, žure da što pre stignu, lokalna vozila ih usporavaju, sunce je vozaču "anfas" jer na istok putuju, on ipak kreće u preticanje... Epilog – čeonu sudar: svih sedam putnika kombija na mestu je poginulo, dok su putnici autobusa prošli sa lakšim povredama, prema svedočenju učesnika, samo zahvaljujući veštini vozača koji je posle sudara uspeo da zadrži autobus na kolovozu.

NEPAŽNJA: Žurba, međutim, nije nužan

jima su autobusi bili glavni, ali i jedini akteri: jedan na autoputu od Beograda ka Novom Sadu kod Indije, drugi na autoputu Zagreb-Beograd kod Nove Gradiške.

Vozač Lastinog autobusa na redovnoj liniji Split-Beograd izgubio je kontrolu, zahvaljujući zaštitnoj ogradi ipak je vozilo na kolovozu zadržao, da bi se na kraju autobus zapalio. Požar je ubrzo po izbijanju zahvatio ceo autobus... U trenutku nesreće u autobusu je bilo 34 putnika. Dvoje nije uspeo da izađe. Zašto

Starog Petrovog Sela, izgorelo je dvoje putnika, šest osoba je povređeno, od kojih tri teško. U autobusu su bila 34 putnika, vozač nije bio pod dejstvom alkohola. Nije utvrđeno zašto je autobus sleteo s autoputa i udario u ogradu, pri čemu je probijen rezervoar s gorivom, a potom je izbila vatra. Preživeli putnici pričaju o paklenoj brzini vatre koja je progutala vozilo, o gustom dimu koji je onemogućavao izlaz, o majci koja je gledala kako njena ćerka gori...

U Vrbasu je, na izlazu iz grada, 5. aprila 2008. ove godine, u nesreći kada se 'opel kadet' direktno sudario sa autobusom, poginulo pet osoba. Nesreća se desila kada je putničko vozilo očešalo drugo parkirano vozilo i prešlo na suprotnu kolovoznu traku i udarilo u autobus Javnog preduzeća "Vrbas", koji je vozio iz suprotnog pravca.

Godinu dana ranije, 10. avgusta 2007, u Hrvatskoj u autobusu splitskog preduzeća Otisak turist, na liniji Beograd-Split, koji se rano ujutro, u 3.20 prevrnuo na izlasku s autoputa kod Karlovca, poginule su dve putnice. U autobusu je bilo 47 putnika, mahom državljana Srbije. Otisak turist, kao kooperantsko preduzeće beogradske Laste, angažovao je autobus privatnog preduzeća "Zlatunić" za prevoz putnika na toj relaciji. Kasnije je saopšteno da je autobus bio tehnički ispravan.

I 30. juna 2005. u Hrvatskoj, u tunelu Učka, dogodio se sudar autobusa iz Srbije i putničkog vozila. Poginuo je vozač automobila. Povređenih među putnicima autobusa beogradskog BS toursa nije bilo, dok je vozač ugruvan. Autobus je saobraćao na redovnoj liniji Beograd-Pula.

Nedaleko od Beograda, u sudaru autobusa bugarske registracije i cisterne Jugopetrola, 5. decembra 2007, na autoputu Niš-Beograd, kod Tranšpeda, poginule su dve osobe, a tri povređene. Autobus je, kako je saopštila policija, u večernjim satima (20.15) udario u cisternu koja se kretala istim smerom.

U selu Progorelići kod Kraljeva, autobus firme King turs iz Podgorice, 14. avgusta 2007, rano ujutro, u dva sata i 30 minuta, udario je u kamion parkiran na zaustavnoj traci Ibarske magistrale. U kraljevačku bolnicu primljeno je 17 putnika sa težim i lakšim povredama, mahom Novosađana, koji su krenuli na letovanje u Herceg Novi.

U nesreći koja se dogodila 18. januara 2006, autobus makedonskog Hisar turizma, koji je saobraćao na relaciji Ljubljana-Skoplje i u kojem je bilo 25 putnika, zbog neprilagođene brzine sleteo je sa kolovoza na južnoj traci autoputa kod Sremske Mitrovice. Poginula su tri, a povređeno je 14 putnika. Iste godine, 25. februara, u saobraćajnoj nesreći kod Budimpešte poginuo je jedan putnik autobusa "Vojvodina tursa", na redovnoj liniji >>

preduslov za udes. Dovoljna je kratka nepažnja. Recimo, prošle godine u ovo

doba dogodila su se dva udesa u kojima su autobusi bili glavni, ali i jedini akteri: jedan na autoputu od Beograda ka Novom Sadu kod Indije, drugi na autoputu Zagreb-Beograd kod Nove Gradiške. Vozač Lastinog autobusa na redovnoj liniji Split-Beograd izgubio je kontrolu, zahvaljujući zaštitnoj ogradi ipak je vozilo na kolovozu zadržao, da bi se na kraju autobus zapalio. Požar je ubrzo po izbijanju zahvatio ceo autobus... U trenutku nesreće u autobusu je bilo 34 putnika. Dvoje nije uspeo da izađe. Zašto

se to dogodilo i dalje je nepoznato: da li je vozač na trenutak zadremao, ili mu je iz nekog drugog razloga popustila pažnja, tek...

Poljski autobus, kojim su se turisti iz te zemlje vraćali sa letovanja u Bugarskoj, posle pola kilometra ševrdanja po putu se izvrnuo u jendek: poginulo je šest putnika, od toga dvoje dece, devetoro odraslih i šestoro dece je teško povređeno, a skoro svi ostali su pretrpeli lakše povrede. Autobus tipa "neoplan" bio je star dve godine i tehnički ispravan, za volanom su se tokom putovanja smenjivala dvojica vozača, a do nesreće je došlo zbog trenutne nepažnje vozača. Naime, suvozač koji se odmarao, zatražio je od vozača da isključi svetlo u autobusu, on je skrenuo pogled ka prekidaču i tada... >>

Beograd–Berlin. Povređena je 31 osoba, od kojih četvoro teško. Nesreća se dogodila uveče nešto iza 19 časova, kada je na kružnom putu oko budimpeštanskog aerodroma dvospratni autobus udario u saobraćajni znak postavljen iznad puta. Od siline udarca, skinut je gornji sprat autobusa. U autobusu su bila tri vozača i 41 putnik.

U selu Kamenica kod Niša, 24. maja 2006. poginula je jedna osoba, a 15 teže i lakše povređeno kada se rano ujutro u 6.10 prevrnuo autobus koji je saobraćao na prigradskoj liniji od Niša do Kamenice. Na regionalnom putu Babušnica–Piroć, kod sela Vojnici, 2. avgusta iste godine, zbog tehničke neispravnosti, buknuo je jedan od dva autobusa, u kome je bilo 45 mališana iz Babušnice.

Deca koja su se vraćala iz Dimitrovgrada, na vreme su napustila autobus, pa nije bilo povređenih. Bio je to je treći autobus pirotskog autotransportnog preduzeća koji je izgorio zbog tehničke neispravnosti.

Na putu Zlatibor–Užice, 16. septembra 2006, oko 16.30 časova, u teškoj saobraćajnoj nesreći kada su se sudarili autobus i kombi vozilo, povređen je 21 putnik od kojih sedam teže. Nesreća se dogodila kada je autobus kragujevačkih registarskih oznaka na liniji Zlatibor–Novi Sad, prešao na levu stranu kolovoza i direktno se sudario sa kombijem koji se kretao iz pravca Užica. Na putu Valjevo–Beograd, 14. februara 2005, u nesreći u kojoj se prevrnuo autobus poginule su dve žene, a 14 osoba je lakše povređeno. Autobus je prevozio na izlet decu iz Osnovne škole “Đorđe Krstić” iz beogradskog naselja Žarkovo.

Inače, autobusi su bili tehnički ispravni, štaviše, bili su skoro novi, mada starost autobusa i nije u direktnoj proporciji sa ispravnosti. Ključ je, naime, u održavanju, a propisi su tako strogi i kazne za kršenje tih propisa su tako velike da nikom na pamet ne pada da ih krši: svi autobusi u javnom saobraćaju podvrgavaju se “velikom” tehničkom pregledu u za to licenciranoj ustanovi svakih šest meseci, a “malim”, internim pregledom, pred svaki izlazak iz garaže, ispravnost verifikuje “odgovorno lice” i jao njemu ako je potpisao nešto što nije smeo. Zbog toga, tehnička neispravnost autobusa je u zanemarljivo malom broju slučajeva uzrok udesa, a i kad jeste, po pravilu je reč o autobusima u gradskom saobraćaju, mada je i to retkost: poslednji put se u Beogradu, u kome svakodnevno “krstari” bezmalo dve hiljade autobusa, tako nešto dogodilo pre dve godine.

VEST I STATISTIKA: Ništa drugo, nego nepažnja, uzrok je i tragičnog udesa koji se dogodio krajem maja ove godine na putu Prokuplje–Niš, nedaleko od sela Balajnac u opštini Merošina, kada su se u sustizanju sudarila dva od tri autobusa Nišekspreza u konvoju, koji su prevozili decu, učenike šestog razreda OŠ “Nikodije Stojanović Tatko” iz Prokuplja i njihove nastavnike, na jednodnevnu ekskurziju do Resavske pećine.

Pred polazak na ekskurziju, u skladu sa važećim propisima, saobraćajna policija je proverila tehničku ispravnost autobusa, ali i uvidom u tahografske zapise i vozačke dnevnik utvrdila da su vozači imali pauzu za odmor najmanje deset sati u kontinuitetu pre polaska na put. Sve je bilo u redu.

Međutim, nedugo posle polaska, jedna devojčica, kojoj je tog dana bio rođendan, kao što je običaj, pošla je od sedišta do sedišta sa kesom bombona. Počela je od vozača. Ali, dok

Dva meseca kasnije, 15. aprila na magistralnom putu Zrenjanin–Novi Sad između Zrenjanina i Žablja, oko 19.00 časova, u saobraćajnoj nesreći poginulo je troje ljudi, sedmero spaseno.

Autobus prevoznika “AutoBanat”, na relaciji Vršac–Novi Sad, sudario se sa kamionom koji je preticao traktor, potom probio bankinu na mostu kod Žablja i sleteo u Tisu. Ronilačke ekipe, vojska i Žandarmerija danima su za poginulima tragali po Tisi.

Na magistralnom putu Vranje–Vladičin Han kod Vladičinog Hana, 11. maja 2005, autobus na liniji Bitolj–Skoplje–Beograd, survao se sa mosta u provaliju, poginula je jedna osoba, a 20 je povređeno. Autobus “Transkop Bitola” skrenuo je kod sela Panevlje, na suprotnu traku i srušio se u provaliju duboku oko 20 metara.

A u Donjem Dobriću kod Loznice, 13. maja, sudarili su se teretni voz i lokalni autobus. Poginuo je jedan putnik iz autobusa, dok je više od 40 ljudi povređeno. Sudar se dogodio nešto pre deset časova na neobezbeđenom prelazu. Voz je udario u autobus, a zatim ga gurao po železničkim šinama 40 do 50 metara.

Na ulazu u Zaječar, 25. oktobra iste godine, izgorio je autobus koji je vozio 20 putnika. Nesreća se dogodila kada je naglim skretanjem vozač autobusa izbegao direktan sudar s automobilom koji je prešao u njegovu saobraćajnu traku.

Putnici su na vreme napustili autobus koji se za samo nekoliko minuta pretvorio u buktinju. Požar je izazvao veliki kamen na putu koji je “okrznuo” instalacije ispod patosa autobusa i izazvao kratak spoj.

Među najpotresnijim nesrećama u regionu je autobuska nesreća u blizini granice Srbije i Crne Gore od 4. aprila 2004, u kojoj je nastradalo dvanaestoro bugarske dece. Bugarski autobus sa decom koja su se vraćala sa izleta iz Dubrovnika survao se u reku Lim kod Gostuna, u blizini granice Srbije i Crne Gore. U autobusu je, pored dvojice vozača, bilo oko 50 dece i učitelja. Potraga za decom nestalom u ledenom i nabujalom Limu trajala je danima, a 30. juna iz reke je izvučena olupina autobusa.

Godinu dana kasnije zvaničnici Bugarske, Srbije i Crne Gore otkrili su u Gostunu spomenik stradalim đacima “Anđeli sa Lima” kao večno podsećanje na slomljena krila malih anđela iz bugarskog grada Svištova. *

DCV I NOVINSKE AGENCIJE

je bombonu uzimao, dok ju je pogledao i srećan rođendan poželeo, vozač autobusa ispred je zbog nečega već prikočio, a dok je ovaj to video, za kočenje beše kasno; devojčica je poginula, a još dvanaestoro njih je povređeno. Samo za sekund nepažnje.

Koliko god propisi bili strogi, koliko god rigorozna kontrola bila, udesi autobusa se događaju, istina ne često, ali zato skoro uvek sa tragičnim posledicama. Zbog toga su vest. S druge strane, prema podacima iz Operativnog centra Ministarstva unutrašnjih poslova, od nedelje do ponedeljka, za samo 24 časa, na putevima u Srbiji evidentirano je 162 saobraćajna udesa u kojima je pet osoba izgubilo život, a 90 ih je teže ili lakše povređeno. Od toga, na području Beograda dogodile su se 53 saobraćajne nezgode, u kojima je jedno lice poginulo, a 16 ih je povređeno. Ali, to nije vest, to je statistika. *

ZORAN MAJDIN

VREME

u štampanom izdanju
na ovoj stranici se nalazi reklama

OMORINA S GRMLJA

Albanci u Preševu će uvek želeći da govore o ekonomiji, ma šta da ih pitate, jer svi pamte bolja vremena toliko dobro da su čak i ulicama zadržali imena iz te bolje prošlosti: Maršal Tito, Sava Kovačević... To ne treba da čudi: od blizu 40.000 stanovnika u opštini, Srbi čine oko pet odsto, a nezaposlenost podjednako pogađa obe nacionalne zajednice

Starija Albanka sedela je na trotoaru u centru Preševa i nemo prosila. Sivi mantil, razliven po užarenom asfaltu, prekrpio je udove i telo ove žene. Nazirala se samo otvorena šaka i povijena glava pokrivena belom maramom.

Pokušaj da se ovaj prizor preševske svakodnevice ovekoveči fotoaparatom izazvao je malu dramu. Nepokretna mučenica u sekundi se pretvorila u goropad: ispravila se i počela da viče tako da je razumeju nealbanci; mahala je rukama kao žongler i pritom gotovo ustala. Kada je vaš reporter konačno otišao, ponovo je postala nemi, prekriveni torzo koji štrči iz asfalta.

Malo šta je u Preševu onako kako izgleda na prvi pogled. Na plus 35 ulice su pune ljudi i automobila, među kojima dominiraju oni sa švajcarskim registarskim oznakama. Nigde vojske i Žandarmerije, samo nekoliko saobraćajaca koji pijačni krkljanac čine podnošljivijim. Ništa ne ukazuje na uzavrelu političku klimu posle eksplozije podmetnute bombe, koja je neposredno iza ponoći 14. jula raznela podrum stambene zgrade u naselju Železnička stanica i povredila Afroditu Šabani (42) i dvanaestogodišnjeg Z.D.

Albanci u Preševu će uvek želeći da govore o ekonomiji, ma šta da ih pitate, jer svi pamte bolja vremena toliko dobro da su čak i ulicama zadržali imena iz te bolje prošlosti: Maršal Tito, Sava Kovačević... To ne treba da čudi: od blizu 40.000 stanovnika u opštini, Srbi čine oko pet odsto, a nezaposlenost podjednako pogađa obe nacionalne zajednice. Prema zvaničnim podacima, oko 70 odsto albanskog stanovništva je bez posla.

SITUACIJA IZ KAFIĆA: Dok sedimo u pice-riji "Viktoria", u centru Preševa, lokalni novinar Belgzim Kamberi kaže da mu je dosadilo da godinama priča istu priču o zbivanjima na jugu Srbije. "Kad se situacija posmatra iz kafića, sve je u redu, ali mislim da su ljudi sada mnogo oprezniji. Vlast je Žandarmeriju sklonila sa ulica, valjda da ne iritira, ali i da ne bi dala alibi albanskim političarima da pričaju o pritiscima", kaže Belgzim.

Dok na televizoru promiču vesti neke albanske televizije, okolo sede mahom mladi ljudi u modernoj garderobi, deca gastarbajtera koji tokom leta hrle ovde na odmor. Saznajemo da u inostranstvu živi oko 10.000 Preševljana, koji leti u grad unose život, ali i mukom zarađene evre.

Albanski intelektualac za susednim stolom, koji je sa prijateljem ispijao jutarnju kafu, pristao je da razgovara, pod uslovom da ne otkrije identitet.

"Ovde ima puno kafića, a u njima sedi mnogo mladih ljudi. To je loš znak", kaže. "Preševo je među najgušće naseljenim opštinama u Srbiji, pa nije isto rešavati problem Crne Trave koja ima četiri hiljade i Preševa koje ima četrdeset hiljada stanovnika. Zato država mora prva da povuče potez i da mladima obezbedi posao. Samo tako može da se stvori bolja klima." On, kao i svi oni sa kojima možete razgovarati u Preševu, tvrdi da između Srba i Albanaca nema mržnje, te da su političari ti koji hlade odnose. Prisustvo Žandarmerije samo je jedan od problema, ali ne i najvažniji. "Političari neprestano o tome pričaju, a ja pitam šta

je sa ekonomijom, zdravstvom, prosvetom. Na primer, oni koji su završili fakultete u Albaniji imaju silne probleme oko nostrifikacije diplome."

VINOM

TRGOVINA, PRE I POSLE SVEGA: Preševska pijaca

SITUACIJA IZ KAFANE: U bašti “Viktorije” čućete i srpski jezik, jer Srbi rado odlaze u kafiće koje ovde drže uglavnom Albanci. Kafana je, međutim, institucija koju

praktikuju samo Srbi. Svraćamo u jednu od njih. Unutra dobro poznata atmosfera: nekoliko stolova, šank tek toliki da se doturi piće i stane ruka koja plaća; u ćošku je televizor,

DM Sat i narodnjački spotovi, a pored njega duva klima.

Za prvim stolom sedi veselo društvo, dva civila i dva policajca. Najpričljiviji je >>

železničar Milorad Stojanović, zvani Rade Tatko. "Kako nam je? Čim sedimo u kafani, mora da je dobro! Radimo u državnim firmama i kod nas nema ekonomske krize", počinje razgovor Milorad.

Kaže da detonaciju nije ni čuo, bio u kafani, pa tvrdo zaspao. "Niko me ne dira, niti mi neko nešto loše govori. Sedim sa Albancima, jedem, pijem sa njima, a da li mi neko radi o glavi, nikad ne mogu da znam. A, te bombe, to rade neke grupe (sledi rimovana psovka)."

Dok je policajcima malo neprijatno, bogaugodni razgovor se razmotava. Pitamo Radeta zašto eksplodiraju bombe po zgrada, šta to znači? "Mi to nikad ne možemo da znamo", odgovara. "Možda je terorizam, možda je droga, neki neraščišćeni računi, možda neko hoće tako da isprazni stanove pa da se useli, nikad se ne zna. Svako radi svoj posao, a mi to ne možemo da prepravljamo", kaže Rade.

Za susednim stolom su dvojica muškaraca i dama srednjih godina. Ona kaže da nije iz Preševa i da radi u lokalnoj kockarnici. Iako je bila na 500 metara od eksplozije, ne pomišlja da napusti posao i grad. "Po prirodi nisam plašljiva i neću da dam otkaz. Ljudi su ovde pažljivi, ljubazni, nisam imala do sada nikakvih problema. Ko se kocka? Pa mahom Albanci, Srbi nemaju para", kaže.

Nije, međutim, ona jedina došla ovde u potrazi za zaradom. Lokalna pijaca je mesto gde u Preševu možete da vidite najviše Srba na jednom mestu. Malo je poznato da ovde dolaze da prodaju svoju robu Nišlije, Leskovčani, Vranjanci... Gradsku pijacu natkriljuje džamija Ebu Beker es Sidik, koju grade već desetak godina. Mada još nezavršeno, zdanje blista u punom sjaju. Bakarni krovovi i vitki minareti pomalo demantuju sliku o siromaštvu i ekonomskoj krizi. Uostalom, zar i Srbi nisu sagradili najveći broj crkava u vreme krize koja kod nas nikako da prođe.

SITUACIJA NA PIJACI: Svako od srpskih trgovaca će vam reći da nikada nije imao problema sa Albancima na nacionalnoj osnovi, a ako ih i neko popreko pogleda, to je zato što su konkurencija. "Tu je i policijska operativna grupa u civilu", dodaje jedan prodavac, tek toliko da razveje sumnju u prisustvo organa reda.

Ipak, tek će poneko od Srba pristati da kaže ime i da se fotografiše. Dragan Tasić je iz Vranja, a na preševskoj pijaci godinama prodaje delove za bicikle. Kaže da za sada ne oseća bojkot, ali da Albanci vole da se cenjkaju. "Za sada se sve tera na zezanje, ali

Žandarmerija, NATO i ostali

Ranjanje dvojice žandarma kod Bujanovca 10. jula i eksplozija u stambenoj zgradi u Preševu usijali su ionako vrelu političku atmosferu na jugu Srbije. Predsednik Republike Boris Tadić, i Ivica Dačić, ministar policije, ove incidente okarakterisali su kao terorizam, što je kod albanskih političkih lidera izazvalo žestoke reakcije. Posle eksplozije u Preševu policija je krenula u akciju pretresa albanskih kuća, nekoliko osoba privedeno je zbog sumnje da su počinili krivičnih dela, a u delu javnosti stvoren je odijum prema Albancima što je neodoljivo podsetilo na neka prošla vremena. Prošlog petka albanski odbornici koji čine većinu u SO Preševu izglasali su odluku kojom traže da Žandarmerija napusti ovaj region. Ragmi Mustafa, predsednik opštine i lider Demokratske partije Albanaca, žali se na brutalnost žandarma prilikom pretresa i prekomernu upotrebu sile. "Srpska policija tako se ponašala i na Kosovu pre deset i više godina, a evo kako se završilo. Srbija je ostala bez Kosova. Ubuduće će sve albanske kuće biti otvorene da žandarmi ne bi objicali kapije i vrata", kaže Mustafa.

INCIDENT ILI UPOZORENJE: Žandarmerijski džip, zaplenjeno naoružanje i ministar policije Ivica Dačić na licu mesta

Šaip Kamberi, predsednik opštine Bujanovac i funkcioner Partije demokratskog delovanja Rize Halimija, i Jonuz Musliju, predsednik lokalne skupštine, uputili su zapadnim ambasadama i Misiji OEBS-a pismo u kome upozoravaju na brutalnost Žandarmerije, ali i na nameru srpskih vlasti da "izmišljanjem priča o postojanju albanskog terorizma" prikrije "nesposobnost ili nedovoljnu spremnost za tumačenje niza neobjašnjivih incidenata". Kamberi i Musliju navode i da ministar Dačić "sa svojom specijalnom policijom" i uz prećutno odobrenje vlade Srbije zapravo uvodi vanredno stanje u Bujanovac i Preševo. "Nije mi jasno kako se dešavaju ovakvi incidenti, i pored velikog prisustva specijalnih snaga u regionu. Ignorišući legitimne predstavnike institucija u opštini, a u pokušaju da za pitanja kao što su očuvanje mira i stabilnosti u regionu, koja inače nisu u nadležnosti lokalne samouprave, direktnu odgovornost nametnu institucijama lokalne vlasti, najviši državni vrh je još jednom na terenu demonstrirao politiku koja datira iz bliske represivne prošlosti. Politika koja ovako osetljiva pitanja tretira u isključivom i tendencioznom tonu, uz izražavanje logike sile, ne pokazujući pri tom ni najmanju spremnost za politički i socijalni dijalog sa lokalnim stanovnicima i njihovim legitimnim predstavnicima, stvara duboku zabrinutost", kaže Kamberi. Musliju, koji je ranije u više navrata tražio povlačenje Žandarmerije i dolazak NATO snaga u južnu Srbiju, kaže da država ne čini ništa da svim građanima obezbedi mir i bezbednost: "Država ne čini ništa da građanima obezbedi mir, iako gomila specijalne jedinice u dolini Preševa. Nisu otkriveni počinioци ranijih incidenata, niti se nešto preduzelo da se incidenti spreče. Vlastima odgovara nestabilnost u Preševskoj dolini kako bi mogli da kažu da nestabilnost stvaraju Albanci", kaže Musliju, inače bivši politički komesar Oslobođilačke vojske Preševa, Medveđe i Bujanovca.

PRIJATELJI U SENCI: Niko ne zna ko podmeće bombe

U Železničkoj stanici, preševskom naselju nastanjenom uglavnom Srbima, život se polako vraća u normalu posle eksplozije 14. jula. Na zgradi u kojoj je podmetnuta bomba popucala su sva stakla, ali su na većini prozora već zamenjena. Jedino još zlokobno zvrje lokali u prizemlju. Stanar koga zatičemo na parkingu kaže da je Opština formirala nekakvu komisiju koja će nadoknaditi deo štete, ali da tako nešto nije moguće učiniti sa traumama koje su pretrpela deca. "Jedna novinarka me je pitala ko je postavio bombu. Otkud ja to mogu da znam. Malo sam se iznervirao zbog takvog pitanja", kaže.

Građevinski radnik Aleksandar Ilić, sa porodicom stanuje na trećem spratu. U Preševu živi 25 godina. "Radim sa Albancima, njih pet je u mojoj grupi. Nikada nisam imao problema. Pre neki dan na mobilni mi je stigla poruka: 'Komšija ima bomba kod mene, kratak joj fitilj.' Odmah odem kod njega, kad na stolu 'bojler' ladnog piva. Eto, tako, idu dani. Trudimo da se šalimo sa onim što nas je snašlo", kaže Aleksandar.

Dok smo razgovarali, u neposrednoj blizini zgrade čula se pesma. Albanska svadba. Nešto kasnije pored zgrade protutnjala je kolona iskičenih automobila.

Analitičari

Vojni i politički analitičari upozoravaju na moguću eskalaciju nemira na jugu Srbije. Ljubodrag Stojadinović, komentator "Politike", kaže da nestabilnost na jugu Srbije odgovara političkoj i vojnoj eliti kosovskih Albanaca, koja želi da svetskoj javnosti prikaže kako, navodno, u Srbiji za Albance nema mira i sigurnosti: "Iako se još ne zna zvanično ko i zbog čega stoji iza serije napada na jugu Srbije, postoje snage koje žele destabilizaciju regiona. Zbog toga se može očekivati da incidenti ove vrste, kojih će verovatno biti i u narednom periodu, prerastu u krizu. Država to mora da spreči, pre svega dobrim obaveštajnim radom."

Aleksandar Radić, vojni analitičar, kaže da država na jednoj strani mora da razgovara sa albanskim političarima, ali i da na "silu odgovori silom": "Albanci imaju potrebu da izazivaju incidente i te svoje namere, za razliku od srpskih plitčara, umeju vešto da sakriju. Napadi u Lučanu i Preševu nikako nisu izolovani incidenti, i na njih država mora adekvatno da odgovori. Srbija ima regularne snage bezbednosti na jugu i ne sme se dozvoliti da neko tek tako upotrebljava ručni bacač, kao u slučaju napada na žandarme. Treba pojačati kontraobaveštajne aktivnosti i razgovarati sa albanskim političarima, ali se na silu mora odgovoriti silom. Tu nema izbora. Jer, ako na terenu neko drži ručni bacač, sa takvima nema političke debate."

postoji doza opreza. Nikome nije svejedno ni kad pukne boca za plin, a kamoli bomba", priča Dragan. Među mušterijama koje su zagledale zupčanike i sedišta za bicikle je i Sefer Halili, vlasnik privatnog autoservisa i nekadašnji odbornik Partije za demokratsko delovanje Rize Halimija u Skupštini opštine Preševo. Nema problema sa pojavljivanjem u novinama, kaže, zna ga celo Vranje. "Odnosi među ljudima su dobri, a svako se muči da zaradi neki dinar. Niko nema ugovor sa bogom dokle će da živi", misli Sefer, rado pristavši da se slika sa Draganom u pozi "Boro i Ramiz".

Za leskovačku papriku nema granica i nacionalnih podela. Zoran Đorđević prodaje povrće u Preševu od 1999. U poslu za tezgom pomaže mu mladi Albanac. "Ne ide loše, bolje je nego u Leskovcu i Medveđi. Cene su svuda iste, samo ovde prodam veću količinu", priča Zoran dok ređa paradajz. "Puštam ljude da sami biraju robu, ne varam ih na vagi, i to je to."

Kaže da poznaje oca svog pomoćnika još od 1999. i završetka rata na Kosovu. "Srbi su me stalno pitali kako smem da idem kod njege kući. Šta ima veze što je Albanac kad je dobar čovek? On može da dođe u moju kuću u bilo koje doba, kao i ja u njegovu", objašnjava Zoran. Kada je trebalo da se fotografišu zajedno, mladi Albanac je odmah šmugnuo, a onda se i Zoran predomislio. Kaže: "Pusti sad to."

Starija Nišlijka prodaje garderobu u Preševu već sedam godina i tvrdi da je za to vreme stekla prijateljice među Albancima, te da sa njima ponekad popije kafu. "Kad je pukla bomba, mnoge moje koleginice iz Niša nisu smele da dođu da prodaju. Boje se. Niko, međutim, ovde ništa ne priča o politici, o toj bombi, bar ne sa nama Srbima", kaže Nišlijka. Ona navodi da u poslednje vreme meštani pomalo bojkotuju njenu robu, jer sa Kosova stižu raznovrsne jeftine stvari, tako da je ono što stigne iz drugih delova Srbije postalo skuplje. "Čujem ponekada da Albanci prebacuju svojim sunarodnicima zato što kupuju kod mene, ali mislim da je to zbog konkurencije, a ne zbog moje nacionalnosti", objašnjava naša sagovornica. "Sa starijim Albancima nema problema, ali su mlađi malo drugačiji, kod njih se može nazreti neka rezerva."

Onda se pojavila njena koleginica: "Nemoj to da kažeš, moramo i sutra da dođemo ovde."

ZORAN RADULOVIC I NIKOLA LAZIC
Autori su saradnici BIRN-a

Svirepost i tišina

Ko je Lukića 1992. poslao u Višegrad kao komandanta i održavao ga tamo godinama, uprkos jasnim dokazima da je čovek masovni ubica? Ko je sve učestvovao u organizovanju i zataškavanju zločina u Sjeverinu i Štrpcima

NIJEDAN MIŠIĆ NA licu Milana Lukića nije se pomerio dok je sudija Haškog tribunala Patrik Robinson izricao kaznu: doživotna robija za Milana i trideset godina za njegovog rođaka Sredoja zbog zločina protiv čovečnosti u Višegradu tokom rata u Bosni. Nešto ranije, tokom čitanja presude, Milan je vrteo glavom dok ga je Robinson proglašavao krivim po ukupno dvadeset jednoj tački optužnice, a u jednom trenutku je nešto opsovao sebi u bradu. Međutim, dok se stiglo do izricanja kazne već se bio smirio, i odslušao ju je ležerno zavaljen u stolici, u pozi u kojoj je proveo veći deo suđenja. Zanimljivo je da Robinson, suprotno pravilima Tribunala, nije zatražio od optuženih da tokom izricanja presude ustanu; kao da je i sam sudija u završnici želeo da izbegne svaki kontakt sa Lukićima.

Ovim je 20. jula 2009, posle malo više od godinu dana, završen glavni pretres jednom od najozloglašnijih aktera bosanskog rata. Onima koji imaju makar i ovlašnu predstavu o tome šta je Lukić radio tokom krvavog višegradskog leta 1992, Robinsonovo odmiicanje od Lukića mora biti shvatljivo. Čak ni u Srbiji, u kojoj se haške presude sunarodnicima po pravilu dočekuju na nož, izostale su uobičajene žalopojke o svetskoj nepravdi, a mediji su se ograničili na prenošenje suve agencijske vesti, bez komentara. Srbija je presudu Lukićima ispratila u tišini, kao što je, uostalom, u tišini pratila i njegove mnogobrojne zločine.

VATRA, VODA, NOŽ: Milan Lukić rođen je 6. septembra 1967. u selu Rujištu kod Foče, petnaestak kilometara od Višegrada. Kao mnogi iz tog siromašnog kraja, jedno vreme je gastarbajterisao u Švajcarskoj i Nemačkoj, da bi se pred rat skrasio u Obrenovcu. Povremeno je obilazio familiju i prijatelje u rodnom kraju; oni koji ga pamte iz tog doba kažu da se ni po čemu nije razlikovao od ostalih mladića, nije se petljao u politiku i nije bio nacionalista. Početkom rata, međutim, nakon što je Užički korpus bez mnogo otpora zauzeo Višegrad, Lukić se vratio u

zavičaj na čelu paravojne formacije sastavljene delom od lokalnih rođaka i prijatelja, a delom od ekipe koju je doveo iz Obrenovca. Ova grupa menjala je imena i oznake – predstavljali su se kao “Beli orlovi” i “Osvetnici” – ali Lukić je, uz rođaka Sredoja u svojstvu ađutanta, sve vreme ostao na njenom čelu.

U Višegradu je pre rata živelo oko dvadeset hiljada ljudi, od toga skoro dve trećine Muslimana. “Oslobođenu” teritoriju trebalo je očistiti, i Lukićevi “Orlovi” su se u taj krvav posao upustili sa teško shvatljivim oduševljenjem. Citiramo jedan od glavnih delova optužnice (tačke 11–17): “Četrnaestog juna 1992, Milan Lukić, Sredoje Lukić, Mitar Vasiljević i drugi prisilili su otprilike 65 žena, dece i starijih muškaraca bosanskih Muslimana, od kojih je većina bila iz sela Koritnik, da uđu u jednu sobu u kući Adema Omeragića u Pionirskoj ulici u Višegradu, u naselju Nova Mahala. Dok je Sredoje Lukić čekao napolju, Milan Lukić i jedan drugi muškarac naredili su svim ljudima da uđu u sobu i prisilili ih da im predaju sav svoj novac i nakit. Dok se to odvijalo, svi ljudi, uključujući i žene i decu, bili su pretreseni do gola. Milan Lukić, Sredoje Lukić i Mitar Vasiljević zaključali su i zabarikadirali ove ljude u kuću kako bi sprečili njihov beg. Kasnije, dok su Sredoje Lukić i Mitar Vasiljević stajali iza njega, Milan Lukić je otvorio vrata,

na pod stavio zapaljivu napravu i zapalio fitilj. Celu kuću je za nekoliko sekundi zahvatio plamen i ona je nastavila da gori sledećih sat vremena. Neki ljudi pokušali su da iskoče kroz prozor, ali Milan Lukić i Sredoje Lukić stajali su napolju i pucali na njih dok je Mitar Vasiljević osvetljavao žrtve. Povici i vrisak ljudi u kući mogli su se čuti još otprilike dva sata nakon što je započeo požar. Svi ljudi zaključani u kući, osim njih šestoro, izgubili su život. Žrtve su ili poginule u požaru ili su ustreljene pokušavajući da pobegnu. Među žrtvama je bilo nekoliko male

dece i beba, i 46 članova jedne porodice...” Dve nedelje kasnije, “Osvetnici” su po istom receptu spalili oko sedamdeset Muslimana u naselju Bikavac.

Oni koji su izbegli da budu živi spaljeni sistematski su klani i bacani u Drinu; postoji svedočenje da se upravnik brane u jednom trenutku žalio da pretil opasnost od poplave, jer su leševi zapušili ispuste. Prema navodima iz teksta “Sjeverin, drugi put” Jovana Duvlovića (“Vreme” broj 629, 23. januar 2003), “Milan Lukić negde na nekom fudbalskom igralištu priredio je takmičenje u brzom klanju Muslimana i osvojio prvo mesto: za tri minuta prerezao je grkljan dvanaestorici, dok je drugoplasirani za isto vreme zaklao devet žrtava”. Ove epizode nema u optužnici: tužilac je tokom suđenja rekao da se koncentrisao samo na one zločine za koje je mogao da obezbedi dovoljno dokaza i svedoka. Procenjuje se da je Lukićeva jedinica tokom proleća i leta 1992. ubila oko četristo ljudi, sve odreda civila.

ORLOVI I ORLIĆI: U optužnici nije bilo mesta ni za dva zloglasna slučaja kojima se srpsko pravosuđe godinama nevoljno bavilo: otmice i ubistva sedamnaest putnika iz autobusa u Sjeverinu i osamnaest putnika iz voza na stanici Štrpce. U prvom slučaju, sandžački Muslimani koji su 22. oktobra 1992. putovali na posao izvedeni su iz autobusa

na deonici puta koji prolazi kroz Bosnu, odvedeni u hotel “Vilina Vlas” kod Višegrada i pobijeni; u drugom, iz februara 1993, stradali su putnici muslimanske nacionalnosti iz voza Beograd-Bar. Postoje indicije da su otmice naručene iz Beograda, sa idejom da se oteti Muslimani razmene za neke srpske specijalce koje je Ar-

mija BiH zarobila; nakon što su pregovori o razmeni propali, taoci su naprosto pobijeni. S obzirom da su i u Sjeverinu i u Štrpcima stradali građani Republike Srbije, kao i zbog pritiska javnosti, istražni organi su bili primorani da povedu kakvu-takvu istragu, sve pazeći da ne povrede svete državne interese. Nakon više dugih i traljavih sudskih procesa, o kojima je “Vreme” opširno pisalo, Milan Lukić je tek 2003. godine pravosnažno osuđen na dvadeset godina zatvora (tadašnji maksimum). Suđeno mu je u odsustvu, jer vlasti nisu bile raspoložene da ga privedu,

**>> LUKIĆ
JE MOŽDA
BIO ZVER U
LJUDSKOM
OBLIKU, ALI JE
BIO I DRŽAVNA
POJAVA**

iako je držao kafić u Višegradu i često dolazio u Beograd i Obrenovac. U Srbiji je tokom devedesetih tri puta bio hapšen po raznim osnovama, i uvek "izručivan" organima Republike Srpske, koji su ga promptno puštali na slobodu. Kad je treći put uhapšen i izručen, Radovan Karadžić ga je odlikovao.

Tužilaštvo Haškog tribunala izbeglo je, sem toga, da Lukića optuži za sistematsko silovanje višegradskih žena i devojaka, od kojih su mnoge jedva zašle u pubertet. Pomenuti hotel imao je tokom rata dvostruku namenu: bio je sedište Lukićevog štaba i logor za silovanje. Jedna žrtva, koja je 1992. imala šesnaest godina, priča: "Ja i dve maloletne rođake smo 7. juna 1992. bili u stanu u Višegradu kada je došao Milan Lukić u pratnji još jednog vojnika. Odveli su nas u hotel 'Vilina Vlas', navodno da im pomognemo

nisu izašle žive. Nakon protesta bosanskih udruženja žrtava rata, Tužilaštvo je odgovorilo da je od gonjenja Lukića za silovanja odustalo jer se ta vrsta zločina teško dokazuje, a i da bi se skratio postupak. Hotel "Vilina Vlas" je u međuvremenu temeljno renoviran i uključen u turističku ponudu Republike Srpske. "Objekat raspolaže sa 160 ležajeva u jednokrevetnim, dvokrevetnim sobama i apartmanima. Gostima su na usluzi dva restorana sa 370 sjedišta, aperitiv bar, terase i živopisne, netaknute blagodeti prirode", kaže se u prospektu.

POSLERATNA LUTANJA: Nakon uspešnog čišćenja Višegrada, Lukić se smestio u velikoj kući u centru grada, u čijem je prizemlju otvorio kafić. I pored toga što je u Srbiji navodno bio tražen, slobodno je živio, zahvaljujući reputaciji ratnog heroja i brojnim ro-

droge. Da li je Lukić pao u nemilost zbog nekih para, ili zato što je procenjeno da bi mogao da progovori, nikada nećemo saznati. U svakom slučaju, skrivanje od dojučerašnjih saboraca bilo je teže i opasnije od izbegavanja međunarodnih snaga, a ni u Srbiji više nije bio dobrodošao, naročito nakon što mu se rođak Sreten, načelnik javne bezbednosti, i sam našao u Hagu. Kada je aprila 2004. godine pod sumnjivim okolnostima ubijen Milanov brat Novica, bivši komandant "Orlova", shvatio je da je vrug odneo šalu.

Naoružan gomilom gotovine stečene pljačkom i ubistvima, te lažnim pasošem na ime Gorana Đukanovića, Lukić je sa grupom drugova otputovao u Brazil, gde je u dogovoru sa kolumbijskim kartelima pokušao da uspostavi punkt za šverc kokaina. Kada je zapao u oči tamošnjoj policiji, izmestio se u Argentinu i zakupio luksuzan stan u elitnom delu Buenos Ajresa. Tamo je avgusta 2005. i uhapšen, a zatim isporučen u Hag. Mitar Vasiljević uhapšen je mnogo ranije i 2002. osuđen na petnaest godina zatvora, a Sredoje Lukić se predao nedugo posle Milanovog hapšenja.

Iako je posredstvom svog advokata Duška Tomića Lukić nakon hapšenja pretio da će izneti mnoge neprijatne istine o ljudima za čiji je račun radio ono što je radio, pretnju nije ispunio. Njegova odbrana zasnivala se na tanušnoj tezi da u vreme ključnih događaja nije bio u Višegradu, nego je u Beogradu negovao bolesnu majku. Sud mu nije poverovao, kao ni nekolicini svedoka koji su se kleli da su u vreme višegradskih pokolja s Lukićem pili kafu na Terazijama.

Izricanjem presude slučaj je, što se Srbije tiče, zatvoren, kao i toliki drugi slučajevi iz proteklih ratova. Ipak, neka važna pitanja ostala su bez odgovora: na primer, ko je Lukića 1992. poslao u Višegrad kao komandanta i održavao ga tamo godinama, uprkos jasnim dokazima da je čovek masovni ubica? Ko je sve učestvovao u organizovanju i zataškavanju zločina u Sjeverinu i Štrpcima? Ko ga je i posle pada Miloševića uporno štitio i dao mu lažni pasoš? Lukić je možda bio zver u ljudskom obliku, ali je bio i državna pojava. Čak je i bivši predsednik SRJ Zoran Lilić priznao da su još posle Sjeverina "svi znali da je to počinio neki Lukić". I kao što njegova zlodela nisu samo njegova, tako su i ono odmahivanje glavom u sudnici, tiha psovka i konačno tup pogled u budućnost ono što sve nas povezuje s njim.

×

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

BEZ POKAJANJA: Milan i Sredoje Lukić

da identifikuju neke zarobljenike koji nisu hteli da kažu kako se zovu. Zatvorili su nas u sobu sa još nekim devojkaama koje nisam poznavala. Lukić je ušao i rekao vojnicima da odvedu ostale devojke na ispitivanje, ali da paze da ne preteraju. Pri tom se smejaao. Ostala sam sama dok se Lukić nije vratio, zaključao vrata i navalio sto na njih. Pitao me je šta mi je otac po zanimanju i ko od komšija ima oružje... Rekla sam mu da je sve oružje predato. On se skinuo go i rekao mi da se i ja skinem i da legnem. Poslušala sam, a on je legao kraj mene i pokušao da me siluje. Branila sam se i vrištala. Rekao je da budem dobra, inače će pozvati deset 'orlića' da me raščereče, baš tako je rekao. Rekao je da imam sreće što sam njemu zapala, jer bi inače završila u Drini. Onda sam prestala da vrištim, a on me je uzeo kao muškarca."

Prema procenama zeničkog Centra za izučavanje ratnih zločina i genocida, kroz hotel "Vilina Vlas" prošlo je nekoliko stotina višegradskih žena i devojaka, od kojih mnoge

đacima strateški raspoređenim u bezbednosnim strukturama Srbije i Republike Srpske. Dejtonski mir u njegovom životu ništa bitno nije promenio, sve do 1998. kad je Haško tužilaštvo podiglo optužnicu protiv njega, Sredoja i izvesnog Mitra Vasiljevića, bivšeg kelnera, a tokom rata jednog od Lukićevih pomoćnika. Čak ni optužnica nije preterano poremetila Milanov život: kafić je dao na upravljanje rođaku, a on se izmestio na manje uočljivo mesto, malo izvan grada. Francuski vojnici SFOR-a na tom području su se, u skladu sa internim uputstvom, pravili da ga ne vide, baš kao i srpske vlasti kada je išao u Beograd.

Stvari za Lukića počinju da se komplikuju tek početkom dvehiljaditih, kada je došao u sukob sa "Preventivom", tajnom organizacijom za podršku Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću, čiji je i sam bio član. Ta firma, sastavljena uglavnom od uticajnih funkcionera Karadžićevog SDS-a, se pod plaštom patriotizma u stvari bavila iznudama i švercom

MISTERIJE, OBEĆANJE I ČINJENICE

Iako je od hapšenja Radovana Karadžića prošlo već godinu dana, i u Hagu i na domaćem terenu najmanje se priča o onome za šta je on zapravo optužen.

Zahvaljujući silnim misterijama i političkim igrama, nikako da na dnevni red dođu genocid, istrebljenje, progoni, sarajevske ruševine i bosanska groblja

Uprkos brojnim iznenađenjima i preokretima, priča o slučaju Radovana Karadžića dramaturški se zapravo nije ni pomakla s tačke na kojoj je bila pre tačno godinu dana. Baš kao i na samom početku – 21. jula 2008, kada je Karadžić uhapšen – pažnja publike i glavni zaplet daleko su od glavnog junaka. Pre godinu dana, radnja se uglavnom vrtela oko Dragana Davida Dabića, gradskog prevoza i alternativne medicine, ali i oko jedne torbe s dokumentacijom, jedne palačinkarnice, jedne kafane i jedne žene. Danas, svi pogledi upereni su u Ričarda Holbruka, odnosno u različita svedočanstva i teorije o obećanjima koja je Holbruk dao ili nije dao sredinom devedesetih.

Zahvaljujući svemu tome, još od jula 2008. najmanje se priča o onome za šta je Radovan Karadžić optužen pred Haškim tribunalom. Pred tračevima, prisećanjima, zamjenjenim tezama i bizarnim vestima, nekako se zaboravilo na desetine hiljada mrtvih,

ranjenih i unesrećenih koje su iza sebe ostavili Karadžić i njegova ideološko politička braća; zaboravilo se sve na šta je onomad uticao bivši predsednik Republike Srpske.

U tom smislu, utešno je što bi sledeća godišnjica njegovog hapšenja ipak mogla da izgleda drugačije. Ukoliko suđenje zaista počne krajem ove godine, kako se za sada najavljuje, ni Karadžić, ni njegova publika neće imati vremena da se bave onim čime su se do sada tako zdušno bavili. S druge strane, ukoliko se to ne desi, vrlo je verovatno da će se Karadžić pobrinuti da novim (u suštini nevažnim) detaljima zadrži pažnju i očuva dinamiku priče.

Do sada je u toj delatnosti bio više nego uspešan.

DUGE RUKE RIČARDOVE: Kako to već i dolikuje storiji koja ima veliku medijsko-političku težinu, hapšenje Radovana Karadžića i sve što je sledilo obilovalo je dezinformacijama, poluinformacijama i informacijama čiji stepen istinitosti ni do danas nije utvrđen.

REUTERS

Pošto nije neophodno da te misterije navodimo hronološki, krenimo od one koja je najvažnija i koja je tokom prethodne godine privlačila najviše pažnje – reč je o misteriji u vezi s Ričardom Holbrukom. Već 31. jula 2008. bilo je jasno da će bivši američki izaslanik za Balkan figurirati kao jedan od glavnih aduta Karadžićeve odbrane. Tog dana, tokom prvog pojavljivanja pred Tribunalom, Karadžić je istakao da mu je Holbruk još 1996. obećao imunitet od krivičnog gonjenja ukoliko se povuče iz političkog i javnog života. Istovremeno je upozorio da Holbruk hoće da ga likvidira: “Ako Holbruk ovih dana, nakon mog hapšenja, žali što nema smrtne kazne u Tribunalu, da li to znači da treba da brinem da li je njegova ruka toliko duga da me njegova kazna ovde stigne.” U prevodu, dakle, američki izaslanik želi da likvidacijom spreči Karadžića da otkrije detalje sporazuma.

Iako se godinama šušalo o tome da je, tokom pregovora Holbruka sa Slobodanom Miloševićem o sprovođenju Dejtonskog sporazuma, jedna od glavnih tačaka bilo i pitanje Karadžićevog statusa, tek je pomen “obećanja” u Hagu izazvao pravu poplavu teorija, svedočenja i analiza. Isticalo se ipak nekoliko momenata. Dnevnik “Kurir” objavio >>

UOČI RAZLIKU: Karadžić pred Haškim sudom i neposredno pre hapšenja

Optužnica

Bivši predsjednik Srpske demokratske stranke, bivši predsjednik Republike Srpske i bivši vrhovni komandant Vojske RS optužen je za "genocid, istrebljenje, ubistvo, progone, deportaciju, nečovečna dela, dela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, protivpravne napade na civile i uzimanje talaca".

Prva zajednička optužnica protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića podneta je 25. jula 1995, a teretila ga je za genocid i druge zločine počinjene nad civilima u Bosni i Hercegovini. Već 16. novembra iste godine, tužilac je podneo posebnu optužnicu koja se odnosi samo na masovna ubistva u Srebrenici u julu 1995.

Mladić i Karadžić statusno su odvojeni, a optužnica za genocid i Srebrenicu objedinjena je 31. maja 2000. Na osnovu te optužnice, Karadžić je uhapšen i isporučen Tribunalu, ali je i ona izmenjena 16. februara 2009. Najznačajnija promena jeste razdvajanje optužbe za genocid u dve odvojene tačke – jedna se odnosi na period od 31. marta do 31. decembra 1992. (i na deset opština: Bratunac, Brčko, Foča, Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Sanski Most, Višegrad, Vlasenica i Zvornik); druga se odnosi na period od jula do novembra 1995, odnosno na "ubistvo više od sedam hiljada muslimanskih muškaraca i dečaka, kao i nanošenje teških fizičkih i psihičkih povreda hiljadama žena, dece i staraca, prisilno preseljenih iz srebreničke enklave".

Treća izmenjena optužnica podnesena je 26. februara 2009, a glavna razlika u odnosu na prethodnu jeste što ova uključuje i ubistva u logoru Sušica.

Prilikom prvog pojavljivanja u Hagu, 31. jula 2008, Karadžić je odgodio izjašnjavanje o krivici za 30 dana. Pošto se ni 29. avgusta nije izjasnio, u sudske spise zavedeno je da se ne oseća krivim. Isto se dogodilo i 3. marta 2009, kada je trebalo da se izjasni o trećoj izmenjenoj optužnici. Inače, Karadžić se brani sam, uz pomoć tima pravnih savetnika.

Ćirilica

Baš kao i Vojislav Šešelj, Radovan Karadžić je od Haškog tribunala zahtevao da mu se dokumenta dostavljaju na srpskom jeziku, ćirilničnim pismom. Međutim, i za njega je, kao i za Šešelja, utvrđeno da engleski ne samo razume već i da se njime odlično služi. Zbog toga je prvobitna odluka Sudskog veća o dostavljanju ćirilčnih dokumenata promenjena, a od 28. marta 2009. dostavljaju mu se i dokumenta na engleskom jeziku. Tužilaštvo je prethodno navelo nekoliko primera na osnovu kojih je bilo očigledno da Karadžić poznaje engleski jezik, dok je Karadžić tvrdio da je u Americi studirao pre više od 30 godina i da u poslednjih desetak godina "engleski nije govorio skoro uopšte".

No, pokazao se kao slab advokat. Sudsko veće navelo je da se na nekoliko snimaka sa statusnih konferencija vidi i čuje da Karadžić ispravlja prevodioce koji su pravili sitne prevodilačke greške.

je 1. avgusta navodni faksimil famoznog sporazuma, ali je to urađeno toliko nevešto da čitava stvar nije ozbiljnije uzdrimala ni Hag, ni bilo koga drugog. Pre svega, a to je utvrdio još 2007. tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević, u Ministarstvu inostranih poslova nema traga takvom dokumentu (a moralo bi da ga bude, ukoliko je ikada potpisan). Navodni svedoci, nekadašnji funkcioner MIP-a Vladimir Nadeždin i bivši ministar spoljnih poslova RS Aleksa Buha, zvučali su krajnje nepouzdan – Nadeždin je tvrdio da je video sporazum, ali da ono što je objavljeno u "Kuriru" ne odgovara onome što je video; Buha je pak pričao samo o Karadžićevom potpisu.

Pored svega toga, pojavio se i jezički problem: objavljeni faksimil napisan je na srpskom, pa je bilo logično da se posumnja da bi Holbruk potpisao bilo šta napisano na jeziku koji ne razume. Sam Holbruk demantovao je Karadžićeve tvrdnje, dok je za sarajevski "Avaz" rekao kako je svojevremeno dobio "kopiju nekog papira koji je predstavljen kao dogovor", a koji je bio napisan na "lošem engleskom s falsifikovanim mojim potpisom".

ISTA META...: Mnogo je ozbiljnije delovalo pisanje "Njujork tajmsa" 22. marta 2009. Kako je naveo taj list, istorijska studija o jugoslovenskim ratovima, koju je objavio Univerzitet Pardju iz Indijane potvrdio je da je Karadžiću svojevremeno obećano da neće biti spakovao za Holandiju ukoliko se povuče s javne scene. Čarls Ingrao, jedan od autora studije, rekao je da su mu tri visoka zvaničnika Stejt departmenta "rekli da je američki diplomata u julu 1996. obećao Karadžiću da mu Haški tribunal neće sudići ako ode iz politike". Pozivajući se na pouzdane izvore koji su želeli da ostanu neimenovani, studija navodi da je Karadžić pristao da se povuče, da su sporazum potpisali Milošević i "još četvorica srpskih lidera", ali da na papiru "nije bilo potpisa nijednog Amerikanca" i da "nigde nije pomenut imunitet".

U međuvremenu, sudije u Hagu odlučile su da sporazum sa Holbrukom, ako ga je uopšte bilo, ne može da ima prednost u odnosu na optužbe za genocid, ratne zločine i zločine protiv čovečnosti. Zbog tog načelnog stava, nikoga nije začudilo kada je na statusnoj konferenciji održanoj 8. jula 2009. Sudsko veće odbilo raniji Karadžićev zahtev da optužnica protiv njega bude odbačena. Istovremeno, međutim, istaknuto je da bi

Karadžićev tim trebalo da se sastane sa šefom švedske diplomatije Karlom Biltom, koji je navodno posredovao prilikom navodnog sporazuma – kako je saopšteno, “informacije koje bi tu bile prikupljene mogle bi da utiču na kasnije eventualne žalbe i odluke”.

Oni koji su pomislili da će tu konačno biti kraj epopeji s Holbrukom, grdno su se prešli. Već 17. jula, Sudsko veće je ipak dozvolilo Karadžiću da se žali na odluku o odbacivanju zahteva za obustavu postupka. To konkretno znači da će Sudsko veće opet odlučivati, da se teorijama o sporazumu i obećanjima ne vidi kraj, kao i da je najava o skorom početku Karadžićevog suđenja potpuno nerealna. To takođe znači da se, godinu dana posle hapšenja, proces protiv bivšeg lidera bosanskih Srba suštinski nije maknuo dalje od početka. Karadžić, baš kao i na početku, nema nikakav konkretan dokaz za svoje tvrdnje; Hag, baš kao i na početku, nema formulu koja bi omogućila da se u glavnoj sudnici konačno promeni tema.

U PISANOJ FORMI: Za neke misterije u vezi s Karadžićem ipak nije bio zaslužan on sam. Jedna od takvih jeste ona koja se tiče njegovog prava na kontakte s medijima. Iako je optuženima zabranjen kontakt s novinarima, baš kao i svako javno istupanje, bivšem predsedniku RS u februaru 2009. dozvoljeno je da u pisanoj formi odgovori na pitanja novinarki holandskog časopisa “Revi” Zvezdane Vukojević. Ovakva odluka delovala je još čudnije ako se ima u vidu da je u zahtevu da mu se dozvoli intervju Karadžić decidno naveo kako želi da odgovori na “demonizaciju” kojoj su ga godinama izlagali Tužilaštvo, SAD i Ričard Holbruk.

No, do tada neviđena blagonaklonost Tribunala nije zadovoljila Karadžića. Pošto je odlučeno da komunikacija s Vukojevićevom bude strogo nadzirana i u skladu sa strogim kriterijumima koji se tiču dužine pitanja i odgovora, optuženi je protestovao i tražio da mu se omogući (ni manje, ni više) telefonski intervju. U aprilu 2009. taj zahtev je odbijen, uz obrazloženje da bi telefonski intervju podrazumevao rizik otkrivanja identiteta zaštićenih svedoka ili poverljivih informacija.

Sledila je Karadžićeva kontraofanziva: još jednom pokazujući sklonost optuženih da potpuno “pogube konce”, Karadžić je od Tribunala tražio da donese nalog prema kojem bi i Tužilaštvo komuniciralo s medijima isključivo pisanim putem, gde bi pitanja novinara bila ograničena na 500 reči, a odgovori na dve hiljade pisanih znakova. Prema njegovoj oceni, Tužilaštvo je u znatno povoljnijem položaju od optuženih zato što drži redovne konferencije za novinare, što redovno komunicira s medijima i što “sam

Šta god da je u pitanju, teško da će ovaj intervju, kad i ako bude urađen i objavljen, otkriti nešto novo – koristeći iskustva Slobodana Miloševića i Vojislava Šešelja, Radovan Karadžić je glavnu sudnicu Haškog tribunala doživeo kao idealnu arenu za sve bitke koje nije uspeo da izbori dok je još bio na slobodi. Konkretno, to znači da mu mediji, bar u smislu intervjua i izjava, uopšte nisu neophodni. Sve što ima da kaže, reći će pred sudom i biti sasvim siguran da će to preneti svi.

MATERIJALI: Pored gorenavedenih, zanimljive su i misterije Karadžićevih “materijala”. Pre svega, to su materijali koji su se navodno nalazili u torbi koju je Karadžić nosio u trenutku kada je uhapšen, a koja je volšebno nestala i zatim se isto tako volšebno pojavila čitavih 25 dana posle hapšenja.

Naime, čim se Karadžić našao u pritvoru, njegov brat Luka i advokati počeli su da kukaju kako je nestala torba u kojoj su bili kompjuter, diskete i “podaci kritični za odbranu”. Pošto je sve to izuzetno pogodovalo različitim teorijama o svetskoj zaveri, nadležni su prilično nevešto organizovali da torba konačno bude “pronađena” u napuštenoj policijskoj kućici na batajničkom drumu. Vest o tom “pronalasku” policiji je dojavljena u popodnevrim satima 11. avgusta 2008, a “Blic” je pronašao svedoka koji je prethodnog dana bio u kućici i tvrdio da torbe tada nije bilo: namet-

nuo se zbog toga logičan zaključak da torbu tu nije ostavio ni Karadžić, ni neko ko je bio u njegovoj blizini u trenutku hapšenja, već neko ko je učestvovao u hapšenju. U prevođu – policija. Pošto je sve već odrađeno tako kilavo kako je odrađeno, bilo je takođe logično da Luka Karadžić i advokati, a s njima i tabloidi, razviju nove teorije o tome gde je kompjuter bio, šta je iz njega izvučeno, zašto su neke diskete neispravne, i tome slično. Pravi začim te priče bila je tvrdnja advokata da pronađena torba uopšte ne pripada Karadžiću. Navodno, njegov kompjuter bio je u crnoj, a ne u crvenoj torbi koja je pronađena, dok su diskete bile ne u torbi, već u plastičnoj kesi. U čitavoj toj stvari, sreća je >>

DA LI JE POSTOJAO SPORAZUM: Ričard Holbruk

tužilac putuje širom svijeta i komentariše slučaj”.

Za sada je nepoznato šta se s tim Karadžićevim zahtevom dogodilo, baš kao što je nepoznato i zašto je optuženom u jednom od najvažnijih procesa dozvoljeno ono o čemu manje značajni i uticajni pritvorenici do sada nisu mogli ni da sanjaju. Možda su nadležni u Tribunalu shvatili da je za njihovu stvar najbolje da Karadžića puste da se “ispuca” po medijima, kako bi u sudnici konačno počeo da se bavi onim čime bi trebalo. Možda su shvatili da je sam sebi najgori neprijatelj, pa ga ostavili da se blamira u solo izvedbi. A možda je reč o ili nekom višem interesu neshvatljivom običnim smrtnicima.

Podnesci

Sudeći po onome što može da se čuje i vidi na statusnim konferencijama, odbrana Radovana Karadžića biće koncipirana slično odbrani Slobodana Miloševića, odnosno bazirana pre svega na optužbama upućenim međunarodnoj zajednici.

Samo dan pošto je Sudsko veće odbilo njegov zahtev za obustavljanje postupka, 9. jula 2009, bivši predsednik RS zatražio je da Tribunal obaveže norvešku vladu da dostavi dokumente koji dokazuju da su SAD svoje vreme naoružavale Armiju BiH. U pismu norveškoj ambasadi u Holandiji Karadžić je prethodno naveo da su bezbednosne službe Kanade, Britanije, Danske, Švedske, Belgije, Holandije i Norveške, nezavisno jedna od druge, utvrdile da su muslimanske snage bombardovale svoje građane na Markalama, za šta su kasnije optuženi Srbi.

Haška medicina

Jedna od najbizarnijih vesti o Karadžiću koja je tokom prethodne godine stigla iz Haga svakako je vest o tome da je on i u Sheveningenu nastavio da se bavi "alternativnom medicinom". Makedonska pevačica Sonja Tarčulovska, koja u Hagu posećuje supruga Johana Tarčulovskog (već osuđenog na 12 godina zbog zločina nad Albancima u selu Ljuboten 2001. godine), u februaru 2009. slavodobitno je obavestila ovdašnju javnost kako ju je Karadžić "izlečio": "Pred put u Hag imala sam par operacija i stavila sam nove zube. Stomatolog mi je naglasio da ne bi trebalo da putujem, već da se odmaram, da se stanje ne pogorša." No, pošto je ipak krenula ka Holandiji, desilo se da je već po sletanju "osetila jaku zubobolju", a potom i glavobolju. Kad je video koliko je bleđa, suprug je predložio da pozovu Karadžića: "Johan mi je rekao da Radovan pomaže svim pritvorenicima koji imaju zdravstvene probleme i da će ga zamoliti da me pregleda. Mislim da se šali." Potom se, kako je naveo jedan beogradski tabloid, desilo čudo: "Doktor Karadžić je stavio svoju ruku na mesto gde je osećala bol i držao pet minuta. I zaista, glavobolja je prestala!"

Zanimljivo je da se gorepomenuti tabloid, odnosno njegov novinar, nije makar zapitao kako je moguće da osoba koja je došla u posetu jednom optuženom (tj. osuđenom) uopšte sretne drugog optuženog i to "po pozivu". Pitanja o "alternativnoj medicini" niko nije ni očekivao.

to što se u Hagu bila već prilično zakuvala teorija o Holbrukovim obećanjima, pa su torba i prateći materijali vrlo brzo zaboravljeni. Zašto su nadležni postupili baš tako kako su postupili, zašto su dopustili da na njihovoj gluposti profitira Karadžićeva odbrana, do dana današnjeg ostalo je nejasno. Tim pre što im je zakon ne samo dozvoljavao već i nalagao da pregledaju kompjuter i analiziraju materijale uhapšenog.

Osim u crvenoj/crnoj torbi, Karadžić je svoje "materijale" držao i na drugim mestima. Na statusnoj konferenciji 6. maja 2009. optužio je pripadnike NATO-a da su prilikom pretresa njegove kuće na Palama "odneli nepoznat broj predmeta i dokumenata koji bi mogli da koriste njegovoj odbrani". Navodno, prilikom pretresa 2. decembra 2008, članovi porodice sklanjani su iz soba u kojima je pretres vršen, da bi kasnije bilo utvrđeno kako iz soba nešto i nedostaje. Sudija Ian Bonomi istakao je da Tribunal ne raspolaže dokazima da je Tužilaštvo povezano s tim pretresima i pozvao optuženog da precizno navede dokumente koji su mu zaplenjeni. Od tada o nestalom materijalu nije bilo reči, ali je vrlo verovatno da će taj problem kad-tad doći na dnevni red. Sasvim sigurno u trenutku kada se odbrana nađe u škripcu i kada Karadžiću bude preostalo jedino da tvrdi kako je imao dokaze, ali su mu ukradeni.

TRI DANA: Različitim misterijama obilovali su i dani neposredno posle hapšenja Radovana Karadžića. Za početak, pod znak pitanja stavljena je vest o mestu i vremenu hapšenja. Umesto prvobitno objavljenog podatka o hapšenju u autobusu beogradskog Gradskog saobraćajnog preduzeća na liniji 83 (Crveni krst-Zemun), saopšteno je da je Karadžić izveden iz autobusa na liniji 73 (Blok 45-Batajnica). To, međutim, nije bilo ni izbliza toliko važno kao vest o tačnom datumu: iako je zvanično važeća verzija po kojoj je hapšenje obavljeno 21. jula, i dalje postoje relevantni izvori koji tvrde da se to ipak dogodilo tri dana ranije, 18. jula. Zvaničan datum hapšenja najpre su demantovali Luka Karadžić i advokati, a zatim i sam Karadžić, koji je tokom prvog pojavljivanja u Hagu tvrdio da je "uhapšen u petak" (a ne u ponedeljak), da je sve do 21. jula držan bez prava advokata, na telefonski poziv i "SMS kojim bi svojim prijateljima javio da ga ne traže po mrtvačnicama i bolnicama".

Šta se i da li se išta dogodilo tokom ta tri dana, vrlo je zanimljiva tema za

STOPAMA S. MILOŠEVIĆA
i V. ŠEŠELJA: Karadžić na sudu

razmišljanje, ali u kontekstu događaja koji su usledili nekako je izgubila na značaju – kad god da je uhapšen, s kim god da je pričao, kakve god dilove da je pravio do trenutka kada je zvanično saopšteno da je uhapšen, Radovanu Karadžiću je bilo garantovano putovanje za Hag. Baš kao i u slučaju "materijala", dogodilo se da pitanje tri problematična dana ostane (verovatno zauvek) otvoreno.

DR DABIĆ: Za razliku od te dve prvobitne misterije, misterija Karadžićevog novog identiteta duže se održala. Bivši lider bosanskih Srba imao je dokumente s imenom Dragana Dabića, a tako se (uz dodatak srednjeg imena David) predstavljao i prilikom svojih javnih nastupa – kao govornik na tribinama posvećenim alternativnoj medicini, kao saradnik časopisa "Zdrav život" i kao terapeut na svom sajtu. Lična karta navodnog Dragana Dabića izdata je 20. aprila 1999. u Rumi i na prvi pogled činilo se da je potpuno "ispravna".

Prvo pitanje koje se tada postavilo bilo je ko su ljudi koji mogu da *ex nihilo* kreiraju nepostojećeg građanina, ko je "zažmurio na jedno oko" i ko bi zbog svega toga trebalo da odgovara. Na konferenciji za novinare Policijske uprave u Sremskoj Mitrovici, koja je održana 25. jula 2008, odgovora nije bilo. Naprotiv. Novinari su, umesto detaljnih informacija (ili makar volje da se takve informacije pruže), dobili uputstvo da ne snimaju ton, što je verovatno jedan od presedana u celokupnoj istoriji održavanja konferencija za novinare. Gorenavedena pitanja nisu postala manje značajna čak ni kada je utvrđeno šta se s Dabićevom ličnom kartom za pravo dogodilo. U pitanju je bio slučaj vrlo

Đorđe i Andrej

Uprkos pokušajima da vickastim primedbama u sudnici Haškog tribunala nadmaši Vojislava Šešelja, Radovan Karadžić za sada “nije ni prineti” nenadmašnom Voji. Uvek nekako omane (da ne kažemo da ispadne glup).

To možda najbolje ilustruje statusna konferencija održana 6. maja 2009. Na samom početku, Radovan Karadžić čestitao je Đurđevdan Srbima i Romima, ali i sudiji Ianu Bonomiju, po nacionalnosti Škotu, što je bitno za ovaj događaj. “Čestitam slavu Srbima i Romima, ali i Englezima i Škotima, jer koliko znam, sveti Đorđe je i njihov zaštitnik”, rekao je Karadžić, ističući još kako se nada da svetac neće zameriti učesnicima “što rade na današnji dan”, odnosno na “crveno slovo”. Domaći mediji navode da je Bonomi “sudeći po mimici, bio prijatno iznenađen”, ali je Karadžiću ipak rekao da je šokiran čestitanjem slave. On je optuženom takođe objasnio da zaštitnik Škota nije sveti Đorđe, već sveti Andrej. Da publika ne bi slučajno pomislila kako je Karadžić neuk u svetačkim pitanjima, ovaj je požurio da objasni kako zna za Andreja Prvozvanog.

Istom prilikom, primetio je da se njegove statusne konferencije održavaju uglavnom na najveće srpske slave.

profesionalnog falsifikovanja – originalna lična karta, originalnog Dragana Dabića, najpre je kopirana, a zatim je u nju “uti-snuta” fotografija doktora Dragana Davida Dabića sa dugom kosom, sedom bradom i naočarima. Takvo falsifikovanje, međutim, zahtevalo je saradnju nekog policijskog insajdera, koji tačno zna kako funkcioniše sistem izdavanja dokumenata i koji ima otvoren pristup – Karadžićeva lična karta nije bila primerak štancovan u kućnoj radinosti, već isprava s originalnim identifikacionim brojem, originalnim pečatom i potpisom, originalno štampana. Brojne su teorije o naručiocu i autoru ovog dokumenta, ali je najverovatnija ona po kojoj je reč o osobi bliskoj nekadašnjem vrhu Resora Državne bezbednosti. U prevodu, neko blizak Jovici Stanišiću ili Franku Simatoviću. Iako odstranjeni iz Službe još 1998, oni su u vreme izdavanja lične karte Dragana Dabića i dalje bili nesporni autoriteti među svojim bivšim saradnicima – i te kako zainteresovani da pomognu Karadžiću, lako su mogli da “srede stvar”, direktno ili preko posrednika.

U međuvremenu, sa sigurnošću je utvrđeno da pravi Dragan Dabić nije ni čovek ubijen u Sarajevu 1993. (prva teorija), ni Sarajlija koji je pobjegao u Rumu gde je kasnije i umro (što je “Vreme” demantovalo uvidom u knjige sahranjenih na sva četiri rumuska groblja – vidi broj 917, 31. jul 2008). Pravi Dragan Dabić zapravo je penzionisani zidar koji se u Rumu doselio 1975. i koji, kako je izjavio za “Vreme”, “nije imao pojma o tome da Karadžić koristi njegov identitet, niti je Karadžića ikada upoznao”.

LUDA KUĆA: Bilo je sasvim očekivano da neposredno posle hapšenja Radovana

Karadžića najviše pažnje privuku njegova svakodnevica i misterija njegovog života u ilegali. Ipak, tokom jula i avgusta 2008. interes za najbanalnije detalje daleko je prevazišao granice dobrog ukusa. Pored detaljnog prikaza njegovih terapijskih metoda, utisaka publike koja je prisustvovala njegovim predavanjima, uspomena ljudi koji su ga poslovno viđali, mediji su se svojski potrudili da saznaju i objave kako mu je bio namešten stan (skromno), kako se odnosio prema komšijama (“Uvek je bio kulturni”), šta je jeo (voće, povrće, crni hleb, jogurt), šta je pio (vodu koju je kupovao u balonima od pet litara) i šta je čitao (“Politiku”, “Pravdu” i “Kurir”). Obznanjeno je takođe da je rado odlazio u palačinkarnicu Pinokio, gde je kupovao palačinku punjenu šunkom, pečenicom, kulenom, kačkavaljem, pečurkama i ajvarom. Vrhunac medijske ekstaze dostignut je kada je otkriveno da je Karadžić redovno svraćao u kafanu Luda kuća, gde je pod svojom i fotografijom Slobodana Miloševića jednom čak zasvirao i gusle.

I baš kad se činilo da je s tom Ludom kućom bizarnostima došao kraj, do izražaja je došla poslovična praktičnost tipa “učari dok možeš”. Samo deset dana posle hapšenja, turistička agencija Vekol turs organizovala je prvu turu koja je zainteresovane vodila “Radovanovim tragom”: od opštepoznatih beogradskih atrakcija, preko stana dr Dabića, palačinkarnice Pinokio, kafane Luda kuća, lokalnih prodavnica, do zgrade Specijalnog suda. Sa svoje strane, pomenuta palačinkarnica svojoj je ponudi odmah dodala palačinku “Radovan Karadžić” punjenju nutelom, indijskim orahom i brusnicom.

Pošto žed za detaljima iz života Dragana Dabića nije jenjavala, vrlo se brzo došlo i do priče o navodnoj ljubavnici – već zasićeni Dabićevim jelovnikom, izlascima i poslovnim aktivnostima, mediji su se sada bacili na ženu koja je nekoliko puta fotografisana s prurušenim bivšim predsednikom RS. Objavljeno je njeno ime, objavljeni su detalji njene biografije i porodičnog statusa, a krenulo se čak i u detaljnu analizu njihovog odnosa. Iako će kasnije tabloidu “Press” biti naloženo da toj ženi isplati 2,5 miliona dinara zbog teksta o ljubavnoj vezi s Dabićem, iako je Karadžić istakao kako mu priču o švaleraciji nameštaju oni koji bi želeli da ga zavade s porodicom, to je zapravo jedina priča iz privatnog života za koju bi se i godinu dana kasnije moglo reći da je misteriozna.

U međuvremenu, svega nekoliko dana pre godišnjice, daleko od Haga, daleko od batajničkog drumca, daleko od Lude kuće, u Memorijalnom centru Potočari, pokopane su još 534 identifikovane žrtve srebreničkog masakra, čime se ukupan broj sahranjenih popeo na 3749.

Daleko od palačinki s nutelom, daleko od intervju za holandske novine, daleko od doskočica u glavnoj sudnici Haškog tribunala, daleko od silnih misterija kojima se javnost zabavlja već godinu dana, mnoge sarajevske ruševine još podsećaju na vreme vlasti Radovana Karadžića, a mnoga bosanska groblja na njegov nacionalno-politički program.

Ima, dakle, činjenica od kojih se pobeći ne može.

Ne pomažu tu ni čak ni Holbrukova obećanja.

×

TAMARA SKROZZA

DVADESET PITANJA O DVADESET MILOŠEVIĆEVH GODINA – ODGOVORI ČITALACA “VREMENA”

Na pitanja o naših dvadeset izgubljenih godina (“Vreme” br. 964, 25. jun 2009), postavljenih povodom dvadesete godišnjice mitinga na Gazimestanu 1989, na kome je Slobodan Milošević ustoličen za nacionalnog vođu, većina čitalaca “Vremena” upušta se u detaljnu i veoma uravnoteženu analizu uzroka tog sunovrata. Završavamo seriju

delovima odgovora Slobodana Milića, Saše Mitrovića i Vladimira Oke. Ekstenzivni odgovori čitalaca “Vremena” na adresi <http://www.vreme.com>. Redakcija “Vremena” će nastojati da ohrabri čitaoce da i o drugim temama iznesu svoja gledišta.

(PRIREDIO M. M.)

SLOBODAN MILIĆ

UZALUDNO PREDSKAZIVANJE TRAGEDIJE

Posle smrti Josipa Broza, u tadašnjem kolektivnom rukovodstvu (političkom i državnom) nije bilo ličnosti od autoriteta. Svi su se oni tamo našli sistemom negativne selekcije republičko-pokrajinskih ključeva. Videvši to, srpski akademici, kao i drugi intelektualci po zanimanju većiti disidenti uvideli su svoju šansu i polako stupaju na scenu.

Probni balon je bio navodno ukradeni i u “Novostima” objavljeni čuveni Memorandum kobajagi u radnoj verziji. Naravno, sve se to čini u saradnji sa Službom državne bezbednosti Srbije (republičko-pokrajinski organi su nakon Ustava iz 1974. godine znatno ojačali), kao i drugim važnim državnim organima i institucijama u Srbiji.

Pojavljuje se “autoritet” u liku Slobodana Miloševića, proverenog aparatčika koga je Stambolić (što će mu kasnije doći glave) vukao za sobom... Tajne službe čine pripremu terena, prvo u političkim strukturama, pa tako Ljubičić i Gračanin postadoše veliki Srbi... Desila se Osmu sednica CK SKS-a. Slobin “program” je dobio većinu u odnosu na Stambolićev i Pavlovićev.

Tada mediji stupaju na scenu. Sećam se dobro, u udarnom terminu RTS-a 2, za ona vremena neuobičajeno, Predrag Cune Gojković otpeva pesme: “Oj vojvodo Sindeliću” i “Ko to kaže, ko to laže Srbi-ja je mala”. Grudva je bačena, lavina je krenula, narod se primio (a kako i ne bi – Srbija je bila ugrožena). Zatim sledi RTB sa sva svoja tri programa, “Politika”, “Ekspres politika”, “Novosti”, “Duga”... Sećam se dobro, Ljiljana Bulatović je bila “zadužena” za Muslimane iz Sandžaka u “Dugi”, Brana Crnčević je imao svoju kolumnu, odjekivala su reagovanja u “Politici”, Dnevnikovi dodaci, mitinzi...

Sećam se dobro, na jednom transparentu, negde u na istoku Srbije, Romi su napisali: “Napred, braćo Srbi, Romi su uz vas! Kakva manipulacija – mada su Romi uvek bili uz nas, ali mi Srbi nismo bili uvek uz njih. Pada Crna Gora, Vojvodina, Kosovo... ali dok Hrvatska “šuti”, Sloveni kreću u odlučnu (re)akciju, nakon toga im se pridružuju Hrvati sa Tuđmanom na čelu, Bosna i Hercegovina kao i Makedonija se drže po strani, predlaže se novi Ustav (SRJ), asimetrična federacija, unija nezavisnih država. Sloba (šatro) pristaje, ali da on bude gazda, Alija ga “otkačinje”.

JNA je otvoreno stala na stranu Slobodana Miloševića, Službe su uspele da organizuju ugrožene Srbe u Hrvatskoj i Bosni, ranije na Kosovu, stvaraju se Srpske autonomne oblasti, vrši se naoružavanje Srba, Hrvati im ne ostaju dužni – granica sa Mađarskom je dosta porozna...

Međunarodna zajednica je, valjda se sećate, činila sve da ne dođe do raspada SFRJ, pa kada su se uverili da je to uzelo maha onda, makar, da taj raspad ne bude krvav, hrabri pojedinci predskazuju

tragediju (Bogdanović, Pekić, Mihiz i drugi), rat počinje, pada jugoslovenska vlada Ante Markovića....

Dalje je sve poznato.

SAŠA MITROVIĆ

REŽIM KOJI JE ISPOLJIO NAJLOŠIJE KVALITETE NARODA

Na kolaps SFRJ uticao je “posttitovski vakuum autoriteta”. Naime, najjači garant opstanka SFRJ bio je Tito. Zvanična propaganda, oblikovana na “koordinacijama” urednika vodećih medija u to vreme i partijskih funkcionera zaduženih za medije, nije to ni pokušavala da sakrije. Tito je bio sinonim moderne Jugoslavije (SFRJ) i garant opstanka iste i njegovim odlaskom otvorilo se pitanje njene budućnosti. Ovoga su bili svesni kako Partija tako i velika većina građana koja nije pripadala članstvu Partije. Ostali navedeni faktori su doprineli kolapsu SFRJ, ali ključni faktor je bio nedostatak vođe tj. autoriteta za kojim su podjednako žudeli svi balkanski narodi (možda sa delimičnim izuzetkom Slovenaca). Kao ilustracije, setimo se epizode sa Antom Markovićem i probušanim nadama kod velikog dela građanstva u opstanak SFRJ (pojava novog, modernog vođe).

Psihološki profili: Ili, ukoliko proanaliziramo psihološke profile izabranih predsednika kod ključnih naroda umešanih u krvavi raspad SFRJ (Milošević, Tuđman, Izetbegović), frapantna je, donekle uspela, težnja ka imitiranju bivšeg velikog vođe u različitim aspektima (imidž, način vladanja i ophođenja itd.).

Na ratni raspad SFRJ, međutim, uticala je mešavina faktora od kojih je najznačajniji nizak civilizacijski nivo balkanskih naroda. Ako se SFRJ posmatra geografski sa zapada ka istoku, rekao bih da je, nažalost, ovo najizraženije kod naroda koji su jako dugo vremena proveli pod turskom vladavinom, dakle Srba i Makedonaca. Ukoliko pretpostavimo da je, u vreme raspada SFRJ, svaki narod imao legitimno izabrane predstavnike, možemo zaključiti da je karakter režima uspostavljenog u Srbiji odgovarao civilizacijskom nivou srpskog naroda tj. da je on (režim) ispoljio najlošije kvalitete, odnosno nacionalne crte Srba – primitivizam, netoleranciju, ksenofobiju, neumerenu agresiju, prostakluk itd. Prema tome, iz ponuđenih faktora sklon sam da izaberem “karakter režima uspostavljenog u Srbiji devedesetih” kao krivca za ratni raspad SFRJ...

Legitimisanje: Slobodan Milošević je zapravo došao na vlast tokom “Događanja naroda”. Sve do tada bile su unutarpartijske borbe koje nisu bile nekarakteristične ni za neke prethodne periode u istoriji Partije. Ove borbe, međutim, morale su biti legitimisane od strane naroda, pošto su se pravila igre ubrzano menjala sa kolapsom istočnog bloka. Naime, nije više bilo dovoljno biti izabranim funkcionerom od strane Partije, već je legitimitet novom vođi morala da pruži i ubedljiva masa, jer je nastupio još jedan kritičan trenutak u

istoriji. Poslednji takav trenutak bio je kraj Drugog svetskog rata i prethodni vođa izrastao je iz tog, za nas još i građanskog rata u rasparčanoj Kraljevini Jugoslaviji. Zato je i ovaj novi morao da izraste iz "borbe" tj. uličnih okupljanja (to su one spominjane "bitke u kojima se nalazimo", sa Gazimestana, pre onih pravih, oružanih, koje "nisu isključene". Bez ovog završnog čina legitimisanja, vođa ne bi bio spreman da vuče sve vratolomne poteze koji će uslediti.

Rukovodstva u drugim republikama su bila ohrabrena pojavom Slobodana Miloševića, jer im je on omogućio da se usude da realizuju svoje ništa manje opasne, nacionalističke i druge ciljeve.

Vojska je bila dezorijentisana i, kao "najjugoslovenskija" institucija, bila je najveća žrtva raspada SFRJ u smislu materijalnih i ljudskih resursa. Stara garda (Partije) nije imala jedinstven stav i nije mogla da preusmeri tok događaja. Intelektualna elita je u većini blagonaklono gledala na dolazak na vlast S. M. Manjina je bila omalovažavana i marginalizovana.

Podrška Slobodanu Miloševiću bila je onoliko duboka kolika je bila duboka podrška idejama koje je on predstavljao u glavama ljudi. U početku ogromna, ta podrška se krunila sa svakim novim mirovnim zaokretom S. M. Ipak, jedno je verbalna podrška idejama a drugo je lična materijalna podrška u vidu novca, ili odziva na regrutaciju. Retki su trenuci u istoriji bilo koje zemlje gde je neko uspeo da mobiliše ljude na ovaj način i ne vidim zašto bi neuspeh S. M. u ovom aspektu svedočio o nedostatku podrške njegovoj politici. S druge strane, mislim da je odziv za zajam za preporod Srbije bio veoma veliki (radi se o stotinama miliona dolara) i ja ga ne bih potcenjivao, iako je doneo deseti deo očekivanih sredstava. Koliko bi ljudi u Srbiji danas učinilo isto to?

VLADIMIR OKA

NEVEŠTO BARATANJE BALKANSKIM MENTALITETOM

Kičma ideologije S. M. Bez ikakve sumnje pragmatični populizam. Sve ostalo je bila dekoracija da se zaseni i zavede prostota. Vlast.

Pominjanje švedskog standarda 1990: Morala se po svaku cenu skrenuti pažnja sa krvi i muke. Da se narodu dozvolilo da krv i muku vide onakvima kakvi su zaista bili (ne samo u Srbiji), stvari bi se, možda, odvijale bar malo drugačije. Bolje drugačije.

Od "Balkanskog Kasapina" do Glavnog Faktora Mira i Stabilnosti: Prvo, kakva god da je stvarno bila uloga "stranog faktora", sasvim je sigurno da nije bila onakva kakvom je predstavljana bilo od vlasti, bilo od opozicije. Mislim da je ovde mesto onoj izreci da ako nešto može da se pripiše gluposti/nekompetentnosti, nema potrebe

pripisivati ga malicioznosti. Posle skoro decenije života u Velikoj Britaniji, mogu posvedočiti da i u "narodu" i u politici postoji mnogo više naivnosti i neveštog baratanja s "balkanskim mentalitetom" nego ikakve želje da se iko favorizuje. Da ne govorim o značaju dobre reklame, a zna se čija propaganda je bila bolja u poslednjih 20 godina. Kao što Zapad nije baš najbolje razumeo naš problem, tako i srpska vlast nije baš najbolje razumela koja vrsta propagande ka spolja "radi". Za razliku od, na primer, Hrvatske i Slovenije. Nažalost, izgleda da je sve ovo i dalje slučaj.

Odnos prema Srbima u drugim republikama: Jedva sam čekao da upotrebim ovaj izraz: "moneta za potkusurivanje". Bez dileme. Šta drugo, kada ih je naizmenice branio i ostavljao na cedilu, a sve u zavisnosti od sopstvenih potreba? **Ljudi s one strane zakona an-**

"SLOBO MI TE VOLIMO": 24. decembar 1996.

gažovani u ratu: U svakom ratu se koriste plaćenici. Ništa komplikovanije od toga. To što su ovi "naši" u isto vreme bili proglašavani za nacionalne heroje i slično samo je dekor, u najboljem slučaju, ili smišljena aktivnost radi maksimiziranja rezultata (i profita). I naravno, ilustracija beskrupuloznosti vlasti. Svih.

Velika pljačka naroda: Pojavila se zgodna prilika, vlastima je trebalo "sivog" profita za "sive" ratove. Beskrupulozna vlast ne mari za beskrupulozne "bizmismene", a još manje mari za to da li narod pati ili ne. Da li je prestalo 2000? Verovatno, kao državna politika. Problem je iskoreniti nastale navike. Kako reče Džoni Štulić: "navika ne blijedi lako, teško se i stvara...". Problem je samo što se ovakve loše navike previše lako stiču, a previše teško gube.

Zašto su ignorisane ženevske i druge konvencije o pravilima ratovanja: "Nagomilana sklonost ka nasilju u pojedincima, u narodu i u vojsci" sigurno je postojala, ali je mogla da ispliva samo kao rezultat ostalih navedenih faktora. Uz to, kojim pojedincima? U koliko broju? U društvu uvek ima "pojedinaца sklonih nasilju". Pitanje je samo procenta.

KRAJ

Ljudi iz rupe

Svi u poslu otkad sebe, i od mali' nogu, svako ima svoju rupu, i kopaju ugalj, ne krađu, i ne diraju nikoga, da nije uglja ne znaju šta bi

POSLE STEPOJEVCA, OD Beograda, na Ibarskoj magistrali, putokaz pokazuje da su desno kopovi rudnika "Kolubara". Put uglavnom ide pravo, s obe strane, i tamo dalje, ogromni bageri koji preko traka transportuju tzv. otkrivku, sloj zemlje koji treba da se otkloni da bi se došlo do uglja. Posle desetak kilometara Kalenić, nedaleko termoelektrana Kolubara B, koja je već dvadesetak godina u izgradnji. Uz put niz kuća, naselje Mlaka, pripada Keleniću, opština Ub, sa mahom romskim stanovništvom.

KO SA SVOJIMA: Pred kućom, na iskraju nase-lja, mlađi muškarac. Pitamo za temu, gde Romi kopaju ugalj. Neposredan, radoznao, samo pita, gde njega potrefismo, i predstavlja se, Slaviša, o to zna sve, doskora i sam kop'o ugalj, veliki pos'o, odust'o kad se zaposlio u Ubu, u gradskoj čistoći, sad u cisternu vozi vodu za nekoliko sela u ovom kraju. Seda u auto, 'oće pokaže, težak je to pos'o, treba doći do uglja, kad se dođe, testerama se seče, vadi, tovari u traktore i gumarabe, i vozi. Pa prodaju, "tamić" šest do sedam hiljada dinara, a u "tamić" stanu dve, dve i po tone. Od toga svi žive, radi nekoliko kuća, pre svi radili. Jašta nego i' je jurila milicija, oduzimala ugalj, sad i' nešto ne diraju.

Skrećemo sa asvalta na zemljani put, ogromna brda jalovine se primakla, Slaviša nastavlja, tu pre kopala mehanizacija, sad otišla deset kilometara dalje, oni nastavili da kopaju, kad imaju sreće mogu da iskopaju dva-tri "tamića" na dan. Stadosmo, nema više puta, Slaviša objašnjava da tu planirana regionalna deponija za deset opština, stazicom, kroz šikaru, uputismo se nizbrdo. Dok silazimo nastavlja, bila i televizija da i' slika, nije Pink, pristize nas nekoliko Roma sa lopatama i ašovima, Slaviša odma' stupa u konverzaciju, kaže da ovi veliki radnici jedu živu decu. Odgovaraju mu k'o svome, Da crkneš dabogda.

Silazimo do rupe u zemlji, dole se crni ugalj, pristigli uzimaju ašove, počinju da kopaju, pokazuju, da bi došli do uglja treba da kopaju nekoliko metara, da izvuku tu zemlju... Dalje, na iskraju brda jalovine, još nekoliko rupa, negde se došlo do uglja, negde tek počeli da kopaju zemlju. Vodič Slaviša, neposredan, ko sa svojim, i sago-vornici mu uzvraćaju na isti način, J.. ti majku cigansku. Vodič na usluzi, trudi se da objasni postupak rada, skinu zemlju, onda seku, tovari i vuku, dvojica nezadovoljna što došla "televizija", jedan će Slaviši, J.... te usta ciganska, čuti...

Vraćamo se do prve rupe, oni što jedu živu decu kooperativniji, jedan će, dok pokazuje kol'ko treba da se kopa, muka živa, drugi, iz rupe, pita, koja je to "televizija", govori dok kopa, to njegova dedovina, što ne bi kop'o, četvoro dece, mora se. Kako je bilo pre podne, saznajemo da se trenutno izvode samo pripremni radovi, ugalj se vadi kasnije, trebalo bi u drugom delu dana. Vraćamo se, Slaviša nastavlja, ima tu svega, bude da ko pre dođe počne da vadi ugalj, iako nije njegova rupa, pa bude svađe, tuče, u tu rabotu prednjače žene, kako samo te brane svoju rupu... I to nije sve, zna milicija da bane, oduzme ugalj, naplati kaznu, jer niko nema registrovan traktor, gumarabu.

DA IZAĐE NA NOVINE: Po podne opet po Slavišu, ne buni se, poštuje svaki pos'o. Nastavlja sa pričom, sa miliciju imali najviše problema, oteraju i', oni se vrate kad odu, i sve tako, šta će ljudi kad moraju. A kako znaju gde da kopaju, znaju, tu "Kolubara" kopala pa otišla, znaju da je tu ugalj, čim su rudari otišli, oni nastavili, nekad u rupi bude uglja za nekoliko "tamića", nekad samo za jedan.

PROCES PROIZVODNJE: Silazak u rupu, isecanje uglja motornom testerom i utovar na "tamić"

Siđemo opet do oni' rupa, dvojica se bakću oko traktora, pitaju, jel' opet televizija. Nemaju protiv, pitaju, eto, menjaju gumu, od jutros. Stadoše biju i udaraju nekim čekićima, nikako urade što naučili, skinu točak. Od Vasića su, tu, iz Mlake, otac i sin, treba tovare ugalj, traktor i' jebava ceo dan. Stariji Vasić, dok bije po točak, odgovara na pitanje, otkad u poslu, otkad su izašli iz one stvari, od mali' nogu, šta ima da se kaže, kopaju, kopaju, ne krađu, ne prose, ne diraju nikoga, da nije uglja ne znaju šta bi. Slaviša se nadovezuje, pošten svet, nisu ko oni Cigani što žive u kartoni kod Sajmišta, bio tamo, tamo mu svastika, pašenog mu rek'o da čeka stan, leži u kartoni i čeka stan, majku mu njegovu, a ovde ljudi zdravlje izguviše u blato i prašinu.

Nekako odvrnuše onaj veliki traktorski točak, treba krpe gumu, mlađi Vasić nas upoznaje da će sa ravnjačem, ovećim plehom, da izvlači zemlju, i da ga slikamo, da izađe na novine, da svi vide kako se muče.

Sunce uze ubrzano pada, sa te strane, onim vencem jalovine, stadoše da se primiču traktori sa prikolicama i gumarabama. Svako priđe svojoj rupi. U prvu rupu siđoše dvojica, površina ukazano

uglja bila je kompaktna, treći, sa beli šešir, neki svilen šal oko vrata, tetoviranim jelenom na levoj podlaktici, je sedeo iznad njih, na obođu rupe. Ovaj sa šeširom, sa cigaru i pivo, što je bio ponad rupe, uze reč, žalio se on, da i' puste na miru da rade, dolazila i televizija, dovodio je onaj poslanik Glišić, što bio u radikali, da se to pusti, da vidi narod. A nije lako, treba skinuti pet metara zemlje, prvo ašovima, kad naiđu na šoder, onda tuku krampovima. I on je od Vasića, Vasići najviše rade, rade odavno, čet'ri-pet godina su u rupi, ugalj dobar, prva klasa. Jedan od onih što su bili u rupi stade motornom testerom da seče ugalj, na velike kocke, oblak prašine je izlazio o'zdo.

Čovek sa oboda rupe je nastavlj'o, seku testerom, cepaju, toware, malo za prodaju, malo za nji', ali branu, bio i na sudu, bio i taj direktor, pita njega sudija, što dira ljude. Im'o i advokata, advokat rek'o da od toga živu, nemaju zemlju, kopaju ugalj. Šta će, sto kuća u naselju, malo ko zaposlen, totalno nemaju, ima tri sina. Ovi u rupi, što seku testerom ugalj, nisu mu familija, rade za njega, šta za njega, rade za nj', on je sa traktor. On je Vasić, Ljubomir, zovu ga Ljube, muzika ništa, ne bave se muzikom, muzika samo na televizor i kad su svadbe,

jelena tetovir'o kad bio u armiju, u Prilep, inžinjering, pravio mostove na Vardar, sve dao za državu, a oni ne daju da živi. Kad je kop otiš'o odavde, pit'o sudija, ima li kablova tamo, ima li bageri, kamioni, nema, i rek'o sudija da radi dalje, tak'a presuda. Dobio i troškove na sudu, nije 'teo naplati, advokat mu bio Tadić, sa Uba, najbolji, on advokat i za Cane Subotić, on je glavni.

Išli su u Kopove, kod direktor, kod šef na portiri da i' ne diraju, portiri i savladaju, izbore se sa nji', ali oni zovu policiju, sa policiju nema zaje-bancija, kad policija ode, opet rade. A bilo da im uzmu ugalj, teraju na vagu, istovare tamo, preko noći drugi Cigani sve pokradu, i 'de tu pravda, oni rade, drugi krađu. Zadnji meseci i' ne diraju, digli ruke, valjda će ti izbori, žalio se on radikali, bio mu Vučić, nije u rupi, dole kod prodavnice, rek'o da će da vidi da i' ne diraju. Šta ima tu, bageri su otišli, ovo zatrpano, nikakva krađa nije. On je Vasić, Ljube ga zovu, nema posla, od čega da žive, žive od taj ugalj, šta da rade, to im pos'o, pokazuje u rupu, vidite kako seku, cepaju, dižu buse.

Priđe jedan od druge rupe, da vidi šta se događa, traži cigaru, pita ima li 'de posla, ima osam razreda, od Obrenovca, šta će, radi ovde da preživi, zarađi 500 dinara po prikolicu. Ljube prezimena Vasić ustaje, prihvata se komada uglja, stavlja ih u prikolicu, da se vidi da i Ljube radi. Nastavlja sa računicu i drugi račun, skupo gorivo, lanac na testeru ima tri'es' zuba, treba to naoštiti, pa pet kila benzina, ulje, gorivo u traktor, kad sabere, kad oduzme, ništa, za 'leba i za cigare. Bolje ovo da rade nego razbijaju prodavnice, krađu kabal po kopovima. Vasići to ne rade, ne krađu, oni žive od svoj znoj, ubaci još jedan komad uglja u prikolicu i vrati se na položaj na obodu rupe. O'zgo, od horizonta, sa onih brda jalovina, silazilo je još nekoliko traktora sa prikolicama i vezanim gumarabama. ×

DRAGAN TODOROVIĆ

FOTOGRAFIJE: DRAGAN TODOROVIĆ

VREME

u štampanom izdanju
na ovoj stranici se nalazi reklama

DESET ZAPOVESTI

Ako već tj. još uvek letite drugom klasom kojoj se politički korektno tepa "ekonomska", preduzmite barem neke korake da vam putovanje ne presedne preko svake mere

1. Nemojte se polomiti da u avion uđete među prvima

Za razliku od nekih kulturnih manifestacija gde sedišta nisu numerisana, vaše vas mesto u avionu čeka: ako vam sjedalo nije do prozora, ustajaćete da propustite saputnika koji dolazi posle vas, deset puta će zamoliti da izađe i uđe (naravno, baš kad napokon zadremate) i tu se ne može ništa, ali su dva ili tri sedišta ostala prazna tokom celog leta, što vi niste videli jer ste seli prvi i odmah štreberski zakopčali safety belt.

2. Čak i ako ste nepromišljeno ušli među prvima, nemojte hitati da prvi nađete i mesto za vaš ručni prtljag

Saputnici koji su na aerodromu i na samom gejtju izgledali pitomo bez ikakvog će prenemaganja i skrivanja, na vaše dakle oči, odgurati vaš prtljag u čošak, nazidaće jednu na drugu vaše torbe u kojima je keramika, penkalo, naočare etc. da bi onda svoje stvari natenane poređali i preko svega s ljubavlju stavili svoj mantil.

3. Zauzmite blagovremeno odbrambeni položaj: persona ispred vas će vam se bez pitanja i bez upozorenja prosto spustiti u krilo, gnječeći vaša kolena i vaš laptop

Sećam se prvih svojih vožnji "Lastom", nauka tek beše otkrila sedišta koja mogu da se pomere unazad. Pre nego što se latiš ručice okrećeš se ka putniku iza sebe i pitaš bi li mu smetalo da izvesno vreme putuješ blago zavaljen, taj ti, ako nije teški baksuz, to odobri... U avionu ovo ne važi. Osoba ispred tebe jednostavno ti seda u krilo, uzburka opasno tvoju vrelu kafu koja je na poledini tog njegovog sedišta (tačnije: ležišta), mnogi bezobzirnik se snažno proteže unazad nadajući se da možda još uvek nije iskoristio sve što mu je konstruktor sica priuštio: ako nema više zubaca, kuglamera i hidraulike, idemo na savitljivost naslona i na luft kojeg, gle, uvek ima!

Zato pre nego što do nemile situacije i dođe, treba sedeti razmerno uskakavčen, sa kolenima predostrožno uprtim u zamišlj. protivnikove lopatice – kad otpočne njegova invazija, treba pružati otpor i zakinuti mu makar petnaest stepeni u njegovoj rotaciji slepoj za okolinu.

4. Nemojte jesti sve sto vam život u avionu pruža

Smatra se da klopavanje voza i truckanje po prugama koje kod nas još imaju one *tu-dum, tu-dum* sastavke podstiču apetit, te da je više od 85% pilića ponesenih za put načeto i pojedeno u prvih pola sata putovanja makar ono trajalo i petnaest sati, vožnja brodom i kod najdosadnijih trezvenjaka izaziva želju za alkoholom, u avionu se pak dešava i to i drugoe... Kad bi neka kompanija pristala i kad to ne bi bilo potencijalno pogibljivo, ja bih na prekookeanskom letu udesio da se servira petnaest ili više obroka, koliko može tehnički da se izvede. U prvoj klasi tokom opita ne bi leteo niko, tu bi bile zalihe hrane,

honorarne stjuardese i klinika Anlave. Tvrdim da bi putnici pojedili sve što bi im bilo servirano. Da su u svojim kućama, većina ne bi bila gladna, ali kad god avionska hrana iznova zamiriše, svi se bude, zveckaju stočići koji se stavljaju u borbeni položaj, jede se sve, bez obzira u kojoj se časovnoj zoni zrakoplov nalazi i nesmotria na to što je od prethodnog obroka prošlo svega sat i po. Muzičari su isti takvi. Ako nam gostioničar daje i hranu, a znajte da taj daje bednu gažu, nijednom nećemo taj obrok propustiti; ako li sviramo u krčmi koja hranu ne dava, niko neće ni osetiti glad; popićemo po dva pića koja gazda daje i nakon toga, gle, neće biti ni žeđi. Što nas baš i dovodi do naredne zapovesti.

5. Uzimaj samo napitak koji bi bio spreman da platiš

Vožnja avionom je smrtna opasnost pa se čim nestane tvrde podloge pije oko osam puta više nego inače.

Asketska putovanja do Tivta i uopšte nad starim kontinentom završe se bez bunta ili masovnijeg negodovanja, može se dakle nekoliko sati bez jela i pića: posluže te vakuumiranim keksom vtoroi svezhosti i ti misliš kako je to samo da zavašaš glad dok se ne podgreju vegetarijanska pasta, pile, ajmokac, morski plodovi i šta ti ja znam, kad, posle toga dobiješ još samo jednu bombonu i dođe ti da kažeš: aman-zaman ljudi, ovaj je let međunarodni, iako ste granice u Evropi manje-više ukinuli! Putujemo tri sata, dva sata sam došao ranije na aerodrom, pola sata ću čekati prtljag, dajte nešto ozbiljno...

Na prekookeanskim letovima je pak tušta i tma đakonija, sokova i destilata. Neprekaljeni putnik najpre krišom motri hoće li onaj što je tražio konjak morati da ga plati, jer ako je na aerodromu sve onoliko skupo, kakva je skupoća tek u avionu! Ispostavi se, međutim, da je sve besplatno, i sokovi, i pivo, i taj konjak, i vino, belo, crno... Da li ljudi piju od treme, dosade ili zato što drže da su to sve platili novcem do kojeg nisu tako lako baš ni došli? Uh, kad bi se u jednom trenutku popalila sva svetla i kad bi se čulo pojačano ono cim-bom koje najavljuje turbulenciju pa da stjuardese svaka sa blokčetom u ruci zađu po rešteraciji: "Šta smo ono imali? Tri oranž đusa, četiri konjaka, tri bočice belog i dve bočice crnog vina, kapamu, košer sutlijaš, vegetarijanski bečar-paprikaš..."

6. Ne zavidi bratiji osamljenoj u prvoj klasi

Prolazeći kroz prvu klasu pomislio si: otkud ovim bumbarima pare da plate foteljetine između kojih možeš šator da razapneš! Tu su osim poslovnih ljudi i političari, naši predstavnici: u kupovini njihove karte i mi smo učestvovali, pa kad se oni tamo razgaće, a stjuardese povuku plišane zastore da im ne bismo brojali zaloga je i da im ne bismo urekli te lobstere i kavijare – putujemo i mi prvom klasom.

Razlika na nebu nije veća od one na zemlji.

“Svako od nas kad postane ministar unutrašnjih poslova doživi određene profesionalne formacije, neću da kažem deformacije, nego formacije svoje ličnosti, da gleda da radi u interesu države, naroda, svih građana.”

IVICA DAČIĆ,

ministar policije, na okupljanju nekadašnjih ministara policije, koje je organizovao u Palati Srbije (B92)

unuk i lider Srpskog demokratskog pokreta obnove, na pitanje da li je u kontaktu sa bivšim predsednikom Vukom Draškovićem, kaže:

“Nisam ga dugo video. Iako na rastanku nije bilo ružnih reči, mislim da je on jednu veliku partiju stvorio, ali posle je isto tako priveo kraju, što je žalosno.

Njegovi pogrešni koraci nisu bili uslovljeni samo njegovom pameću, već i pameću nekih ljudi oko njega, koji nisu imali veze sa partijom koju je vodio.”

(“Pravda”)

Sonja Lapatanov,

balerina, koreograf i putopisac, upravo stigla sa Obale robova u zapadnoj Africi, prenosi svoje utiske: “Oni govore engleski, francuski i portugalski. ‘Ja Tarzan, a ti Džejn’ jezik uvek pali kad se ode u neku zabit. A tek pantomima! Za njih (tribale) smo mi beli ljudi – mrtvac, praktično duhovi, a plave oči urokljive. Bila sam na vudu ceremoniji. Prvi stepen je proricanje sudbine, bacaju se kauri školjke i kola orasi, kao pasulj kod nas. Potom sledi ritualni ples. Rekli su mi da budem mirna dok igraju. Oni igraju, padaju u trans. Bubnjevi rade, ja ne mogu da mirujem. Oni videli, šušnuli nešto jedan drugom. Ja pomislih gotovo, sad će da me stave u kazan. A oni: ‘Izvol’te, možete da igrate!’ Napravio se krug, sjatilo se celo selo. Skinula sam njihove korake i igrala. Oni ne veruju svojim očima...”

(“Puls”)

Velimir Ilić,

lider Nove Srbije, o svom radnom mestu u poslaničkoj klupi:

“Dosadno jeste, ali nekako se mora boriti. Jedino je ta Skupština ostala, mada i nju blokiraju. Kad god su važnije teme, prenosi se nešto drugo. Sad ide biciklistička trka umesto Zakona o informisanju, a Tur de Frans možete da gledate na bilo kom drugom kanalu. Jeste dojadilo, ali borba mora da traje.”

(“Press”)

Vojislav Mihailović,

Aleksandra Slađana Milošević,

muzičarka, iako nije direktno pomenuta, prepoznala se u skupštinskom izlaganju Lidije Vukićević o “neadekvatnom načinu dodeljivanja priznanja za vrhunske doprinose nacionalnoj kulturi”, “i planira da tim povodom preduzme i konkretne korake”, pa je pismeno zatražila izvinjenje iz SRS-a, kao i reakciju Nebojše Bradića:

“Predugo sam ćutala i sa tom praksom je gotovo. Više niko ko me napada neće proći nekažnjeno. Planiram da upotrebim sva zakonska sredstva kako bih zaštitila svoj rad. Zanimljivo je da ovo nije prvi put da me poslanica SRS-a Lidija Vukićević pominje u sličnom kontekstu. Glumica ‘od jedne uloge’ nema pravo da kritikuje nečiji rad, ni kao državni službenik, a nikako kao glasnogovornik naroda. Besmisleno je raspravljati se sa njom i njenom još besmislenijom tvrdnjom da sam polovinu svog života provela u Americi, što po njoj predstavlja razlog zbog koga ne bi trebalo da budem priznata u svojoj zemlji, još je tužnije što se usudila da pod pitanje stavi karijeru nekoga ko je vrednosti dokazao širom sveta.

Svoj život sam provela u potpunosti posvećena umetnosti i društvenom aktivizmu, školujući se i sakupljajući znanja širom sveta, pokušavajući da svoje potencijale razvijem do maksimuma i da ih prenesem drugima. Kritičari i mediji su oduvek tvrdili da sam začetnik novog muzičkog i scenskog izraza, što predstavnica radikala želi da opovrgne. Umetnici slični meni u svetu dobijaju počasne titule, doktorate, dok se odnos prema umetnicima kod nas jasno vidi iz ružnog nastupa ove poslanice. Na spisku onih koji su dobili državno priznanje za doprinos kulturi nalaze se brojni, gotovo nepoznati umetnici, prevodioci, pisci, muzičari, zabavljači koji se ne mogu ni nazvati umetnicima. Ne dozvoljavam da se moje ime koristi na derogirajući način. Bilo bi

zgodno da Lidija, radi svoje informisanosti i budućeg javnog istupanja, potraži biografije drugih dobitnika priznanja za doprinos kulturnom razvoju, da ih uporedi i obelodani javnosti, kada već želi da ih zastupa. A zloslutnicima i ljubomornicima preporučujem da za promenu učine nešto lepo i korisno za sve nas!”

Eva Ras,

kolumnistkinja, nezadovoljna ponovnim veličanjem lika Josipa Broza i njegove epohe, podseća: "Sećam se kazivanja medicinske sestre koja ga je poslednja negovala, kako je bio divan, kako ju je i u tom teškom stanju darovao... Pomislila sam da je rešio njene goruće probleme, da je naredio da je stave na prvo mesto na spisku za doživotno čekanje stanarskog prava... Jedva sam dočekala da pročitam šta joj je poklonio?! Krušku iz voćnog aranžmana mrtve prirode u bolničkoj rezidenciji gde je ležao!" ("Politika")

Hamdija ef. Sudić,

duhovni iscelitelj, "jedan od najuglednijih u BiH, čiji rad poštuju lekari, akademici, profesori, estradni umetnici, sportisti", kaže da je "đavo došao po svoje": "Zaluđeni materijalnim stvarima zapostavili smo duhovni život i nije ni čudo što je toliko bolesnih i nesrećnih. Komunikacija je otežana, a mnogi u potrazi za bliskošću i ljubavlju pokušavaju da nađu partnera putem interneta. Sve je to veštački i ne donosi sreću. Ljudi samo zapadnu u još veću depresiju i idealna su meta za crnomagijsku rabotu. Psihijatrijske klinike su pune ljudi koji su skrenuli sa pravog puta zbog dejstva magije. U porodicama vladaju svađe i razmirice, a novac prosto klizi. U takvoj kući nema sreće, a zlo se isteruje isključivo duhovnim putem. To činim učenjem duva i sura iz svetih knjiga, posebno Kurana. Dok isterujem zlo javljaju mi se džini koja su opsela nesrećnika, a ja ih teram da mi kažu ko su, ko ih je poslao i zbog čega. Tada nastupa opasna i teška bitka, iz koje uz Božju pomoć uvek izlazim kao pobednik!" ("Zona")

Lidija Vukićević,

glumica i poslanica SRS-a, nije se potresla zbog najavljene tužbe: "Hvala njoj u ime javnosti i svih kulturnih radnika koji nisu dobili nacionalno priznanje što se sama prepoznala u mom obraćanju, jer joj ime spomenula nisam. Želela sam da na krajnje iskren i realan način objasnim građanima da je krajnje vreme da se vrednuju oni koji to zaslužuju. Što se tiče pretnje tužbom, nek advokati samo rade svoj posao." ("Alo")

Miomir Hreljac,

poznat kao Bata, prvi je otvorio piceriju u Beogradu, zatim italijanski restoran, diskoteke, sada je hotelijer i "dok nežno zaustavlja svoj zlatni mercedes 500 SL", otkriva zašto je sve to radio: "Mislim da je suština stvari to što sam bio tako slobodan. Prvo sam hteo slobodu od roditelja, pa od šefa i plate, od vezanosti za ljude koji mi se ne sviđaju. Izborio sam se za to da više ništa ne moram. Nemam više obaveze. Samo prava. To je moja pobeda. Sad valjda samo hoću slobodu od doktora, jer sve ostalo sam postigao." ("Playboy")

Mladen Hrvanović,

likovni umetnik, "umetnički direktor ceremonije otvaranja Univerzijade, proglašen za "frajera meseca", otkriva neke detalje o sebi: "Omiljeno osveženje u letnjim danima: Ostrvo, stene, nudizam. Moto: Život je prekratak da bismo ga proćerdali. Svaki bačeni dan je šaka bola, koren svih problema koji me okružuje čim im to dozvolim." ("Cosmopolitan")

Sani,

pevač grupe Trik FX, bio je u austrijskoj prestonici sa devojkom i kolegicama i priča kako je to izgledalo: "Naravno, prvo u metro koji mi nemamo. Uzeo sam karte u hotelu i krenuli smo do stanice koja je bila tu pored. Izašli smo iz metroa na stanici za koju sam mislio da nam je odredište. Kada smo izašli na ulicu očekivao sam Tereza plac, to jest jednu veliku i prelepu arhitekturu, ali umesto toga smo ugledali velike i bujne grudi kao i muški pornos, koji su pratili natpis 'Najbolji seksi šop za tebe'. Bio sam zatečen, ali da ne bih ispao loš vodič, ja sam Nataliju i devojke sproveo po seks šopu i objasnio im istorijat seksa!" ("Pravda")

Milisav Petronijević,

poslanik socijalista u Skupštini, napunio je 60 godina, pa ga novinari pitaju da li su mu godine "teret za bavljenje politikom": "Utreniran sam, ništa mi nije naporno. Kao nastavnik, oduvek sam radio s decom, pa mi nije problem da komuniciram s mlađim kolegama. Pričamo o svemu, a kad počne priča o devojkama, samo klimam glavom." ("Kurir")

RUKOPISI GORE

Dva su nedavna događaja ponovo učinila aktuelnim temu sudbine ovdašnje književne ostavštine: vest o digitalizaciji bibliografije Ive Andrića i tribina posvećena književnom nasleđu, održana u okviru Festivala jednog pisca

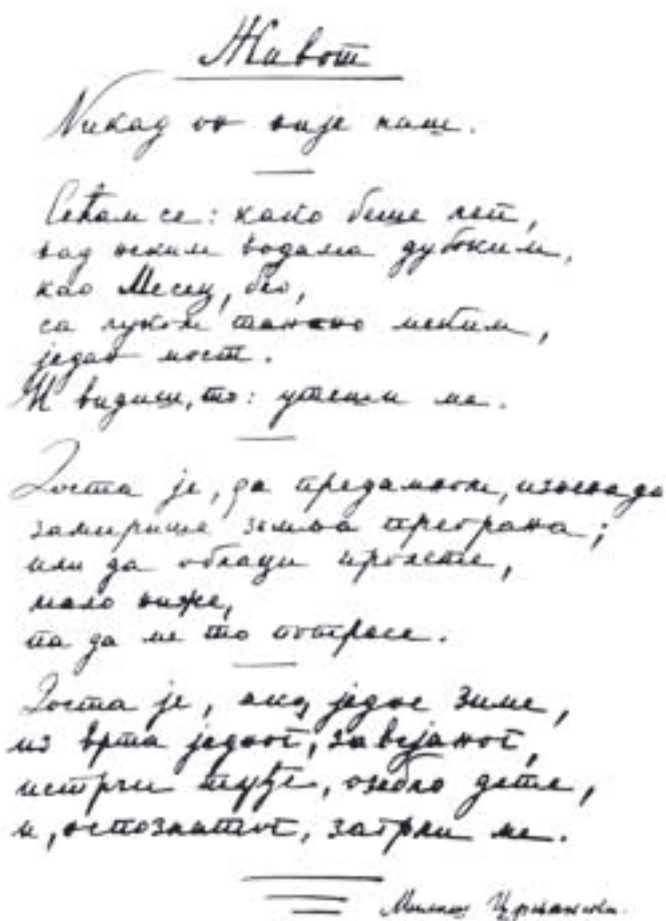
Šta se događa sa našim književnim nasleđem? Sa rukopisima naših pisaca, sa njihovim nedovršenim delima, beleškama, korespondencijom, sa dokumentima? Ko i kako čuva njihovu rukopisnu zaostavštinu? Da li se način na koji se čuva uopšte može nazvati – čuvanjem? S obzirom na to da je književna zaostavština deo baštine, da li je ona dostupna? Dva su nedavna događaja učinila aktuelnim ova pitanja večite teme naše kulture sa znanim, nepovoljnim odgovorima: vest o digitalizaciji bibliografije Ive Andrića i tribina posvećena književnom nasleđu, održana u okviru Festivala jednog pisca, upravo su to dokazale.

Zadužbina "Ive Andrića" i Matica srpska potpisale su polovinom jula ugovor o objavljivanju elektronske bibliografije našeg jednog nobelovca. Bibliografija će sadržati više od 10.000 jedinica, naslova svega što je Andrić ikada napisao i što su drugi napisali o njemu, od 1911. do kraja 2010. godine, kada je planiran završetak projekta. Bibliografija će biti urađena po svetskim standardima, u KOBSON sistemu, i moći će da se pretražuje po 80 kriterijuma. Projekat finansira Zaduzbina "Ive Andrića", bez ikakve podrške države i Ministarstva kulture Srbije.

Festival jednog pisca, održan ove godine po treći put u organizaciji Kulturnog centra Beograda, bio je posvećen Momčilu Nastasijeviću. "Kada je Kulturni centar Beograda započeo pripreme ovogodišnjeg festivala, nije se moglo doći ni do polovine rukopisa na osnovu kojih je 1991. godine dr Novica Petković načinio kritičko izdanje njegovih "Sabranih dela" zato što je korpus izvorne građe, koji je dr Petković uredno vratio tadašnjim starateljima Nastasijevićeve zaostavštine, u međuvremenu, moguće i nepovratno, osiromašen. Zato smo sa Narodnom bibliotekom digitalizovali neke od rukopisa i kritičko

izdanje "Sabranih dela", kaže u razgovoru za "Vreme" Olivera Stošić-Rakić, urednica književnog i tribinskog programa Kulturnog centra Beograda, i pored Predraga Petrovića, autorka ovog festivala. Da Novica Petković danas ne bi mogao da priredi kritičko izdanje Nastasijevićevih dela, smatra i Bojan Jović sa Instituta za književnost, inicijator portala izvora srpske avangarde Hiper Rastko. "Takav zadatak ne samo da nije adekvatno plaćen već je i gubljenje vremena onog ko mu se posveti. I onda kad je profesor Petković pripremao

Nastasijevićeva 'Sabrana dela', a to je bilo krajem osamdesetih prošlog veka, njegov posao je bio rezultat ličnog podvižništva, ali je tada ipak bilo cenjeniji nego danas." Ovu tvrdnju Jović dokazuje činjenicom da Ministarstvo nauke isto vrednuje tekst objavljen u stručnom časopisu i kritičko izdanje dela nekog pisca. "Mene ipak najviše zanima širenje i dostupnost književnih rukopisa. Zato sam i osnovao portal. Jer, koliko god da je važno da srpska kultura ima kritička izdanja svojih intelektualaca, toliko je važno i da njihova dela

Rukopis pesme *Život* Miloša Crnjanskog

Nedavno su objavljena imena ovogodišnjih dobitnika stipendije iz Fonda "Borislav Pekić". To su Srđan Vučinić za rukopis drame *Nezajaz* i Sonja Veselinović za nacrt romana *Krosfejda*. Ovo je petnaesta godina kako se dodeljuje Pekićeva stipendija, jedina književna stipendija u nas. Fond "Borislav Pekić" osnovala je njegova supruga Ljiljana Pekić sa pišćevim prijateljima 1993. godine. Fond se stara o Pekićevoj zaostavštini, priprema i štampa Pekićeva sabrana dela, brine se za promociju i prevođenje njegovih knjiga, i stipendijom pomaže stvaralaštvo mlađih pisaca. Svake godine se dodeljuju dve stipendije za delo u nastajanju, pod jednim jednim uslovom: da delo žanrovski korespondira sa Pekićevim stvaralaštvom.

Ljiljana Pekić, za "Vreme", kaže:

"Zaostavština Borislava Pekića je fantastično velika, i ja povremeno, kad već pomislim da sam sve pogledala, nađem u nekoj knjizi, na margini, neku njegovu belešku, neku opasku. Njegovu zaostavštinu je neopisivo velika i zato što je on u magnetofon diktirao svoje dnevničke od 1982. godine, a to je velika količina materijala koji sam ja skinula sa traka – oko 3500 strana. Zavod za udžbenike će publikovati izbor iz Pekićevog dnevnika, ja na tome sada radim, biće to knjiga od oko 350 do 400 strana, što znači da će još ostati nepublikovano mnogo dnevničkog materijala. Zatim, ima izuzetno mnogo komentara za *Zlatno runo*, jedan deo je štampan u knjizi koju je Bigz objavio devedesetih, ali ostalo je još maltene duplo toliko, ima komentara i o *Atlantidi*, pa o 1999. Nekoliko drama nije objavljeno, u najnovijem broju *Anala Borislava Pekića* koje smo upravo objavili u Fondu, publikovana je jedna od njih – *Blagosloveni siromašni duhom* ili *Čudo u Gadari*. Da ne govorim koliko njegovih eseja, koliko misli nije objavljeno. Pa korespondencija sa roditeljima, prijateljima, ja sam objavila samo jedan deo, a ima još toliko toga... Nakon Pekićeve smrti objavljeno je desetak knjiga iz njegove zaostavštine, a još joj se ne nazire kraj. Eto, toliko je velika Pekićeva zaostavština.

Čuvanje svega toga je vrlo osetljiva stvar. Skoro sam naišla na jedan tekst moga siveka, njegova sećanja, koja je pisao olovkom na lošoj hartiji. Sad je to teško čitljivo, olovka se otire i slova se slabo vide. Srećom, Pekić je uglavnom pisao na pisačkoj mašini zato što je imao nečitak rukopis koji posle izvesnog vremena ni on nije mogao da pročita. Trebalo bi sve to,

Ljiljana Pekić

naravno, digitalizovati. Moja ćerka ima ideju da Pekićeve trake digitalizuje, ima vrlo malo pisaca čiji glas možete da čujete, pa zamislite kako bi to bilo da za 200 godina možete da čujete Pekića kako satima priča. Srećom da sam ja sa mojim mužem počela da radim na kompjuteru još osamdesetih godina, što je sigurnije od pisace mašine. Ali, tada su bile druge tehnologije, tadašnje diskete ne odgovaraju sadašnjim kompjuterima, pa je jedino rešenje u digitalizaciji. Da se ne izgubi, jer znate, na tim disketama su originali njegovih dela koje je pisao poslednjih desetak godina života.

Sva Pekićeva zaostavština je u Malajničkoj, odnosno u Ulici Borislava Pekića br 7. Ja sam pretrpana papirima, knjigama, ja čuvam sva izdanja njegovih knjiga, to sve raste. Njegova biblioteka je velika, Pekić je voleo da radi kod kuće, a ne po bi-

bliotekama – ne bi ni mogao jer je pisao na mašini. Sve to treba sređivati. Prošle godine na međunarodnom skupu o Pekićevoj poetici na Institutu za srpski jezik i književnost, jedan mladi Nemač koji se bavi Pekićem me je molio da mu dam spisak knjiga iz njegove biblioteke. Srećom da sam imala, da sam ih popisala, to je oko 4000 knjiga. Nisam ih klasifikovala, samo sam napravila spisak naslova sa izdavačima i godinom objavljivanja. Ljudi se interesuju šta je Pekić čitao, i zato sve to treba da se obradi pravilno. Takođe, on je imao veliki broj traka, ploča, sve bi to trebalo obraditi. On je većito radio uz muziku, neke kompozicije njegovih knjiga su zasnovane na Betovenovim simfonijama, a to još niko nije obrađivao. Ja apsolutno nemam nikakvih drugih obaveza osim da radim na Pekićevoj zaostavštini. Sredila sam je koliko sam mogla, i dalje je sređujem, ali možda, kad se Muzej grada Beograda preseli, možda će moći da se nađe neka prostorija za Pekićev legat. Istina, mene jeza hvata kad pomislim na te legate. To je strašno kako sve to izgleda! Zato ja ipak najviše volim da sve čuvam kod kuće, mada to nije dobro, trebalo bi da bude dostupno, mladi hoće da pišu o Pekiću, i to je veliki problem.

Srećom da ja imam ćerku i da ona ima ćerku, pa će one da se staraju o Pekićevoj zaostavštini kad mene više ne bude bilo. Ali, znate, Pekić ipak ne pripada meni, Pekić pripada celom svetu, i ovom gradu i zemlji u kojoj je pisao."

S. Č.

ako je zatvorite, zašto ste je proglašavali kulturnim dobrom kad nikom nije dostupna?"

REŠENJE ZA LEGATE: Ana Popović-Bodroža iz Kuće legata upozorava da u Beogradu ne postoji registar legata. "Mi smo 2005. godine pokrenuli istraživanje na tu temu, i dobili odgovore od jedne trećine muzeja, biblioteka i drugih ustanova koje imaju legat. Ne postoji centralni registar svih umetničkih predmeta, a zatim deo muzeja ne vodi dobro svoje knjige o legatima. Zakon o kulturi štiti samo najvažnije stvari. Mislim da ovaj problem mora da se rešava sistemski. Čini mi se da je akcenat Ministarstva kulture na pozorištima i ostalim pokretnim kulturnim dobrima, kao da ovim drugim niko ne želi da se bavi zato što oni ne donose zaradu." Gospođa Popović-Bodroža

priča o legatu Mare i Veljka Petrovića u koji su, odlukom jedne od bivših uprava Muzeja grada, useljeni stanari. Prošle godine, ovaj legat je dat na staranje Kući legata, pa je urađen popis i ispitano je stanje zgrade. "Na 52. sajmu knjiga uradili smo izložbu Legata 'Veljka Petrovića', i pobudili pažnju javnosti. Postoji inicijativa da ova kuća postane kuća pisaca." Projektni zadatak rekonstrukcije Legata "Veljka Petrovića", koji je uradila gospođa Popović-Bodroža, proglašen je oglednim rešenjem za legat.

Arhiv SANU-a, upozorava Olivera Stefanović iz Narodne biblioteke Srbije, ima izvanrednu zbirku stare rukopisne knjige, inkunabula i srbulja, ali nema bibliotekara. "Kako će onda odgovoriti Zakonu ako nemaju stručnjaka

koji može da radi? Mi smo institucija koja ima veliku i prelepu zbirku rukopisa, preko 100.000 predmeta, a na njoj radi dvoje ljudi. Na svakoj od naših zbirki radi jedan, najviše dvoje ljudi. Želimo da istaknemo i zamolimo za pomoć Ministarstvo, mora da se uspostavi sistem za zaštitu pokretnih kulturnih dobara, to institucije ne mogu same. Moramo da vidimo šta ćemo sa legatima. Ako legat ima i rukopise i fotografije i knjigu, ko će to da obrađuje. Velike zaostavštine ne znate kako da proglasite. Kako da proglasimo recimo legat, biblioteku Tihomira Đorđevića, koji sigurno ima preko 50.000 predmeta? Neophodno je sistemsko rešenje, drugačije se rukopisna baština neće zaštititi."

×

SONJA ČIRIĆ

Nedosanjani san Belog grada

GRAD NA ZIDU: Izložba na Kalemegdanu

“Da smo bili te sreće da nam Grad na Beogradskoj tvrđavi pretekne i potraje, da taj Grad nije rušen i konačno srušen, kakav bi to Grad danas bio na mestu današnjeg parka?”, pitanje je na koje su odgovorili studenti Arhitektonskog fakulteta čiji su radovi izloženi na Kalemegdanu

“MI DANAS ŽIVIMO u restlovima Beograda. Užareno jezgro – srce – klica – bit Beograda je baš tamo gde danas nema Grada – na Beogradskoj tvrđavi. Tu je začeti Beli grad”, piše u uvodnom tekstu Zorana Đukanovića, urednika projekta “Nedosanjani san Belog grada”, kojim je pokrenuto maštanje puno pitanja: “Da smo bili te sreće da nam Grad na Beogradskoj tvrđavi pretekne i potraje, da taj Grad nije rušen i konačno srušen, kakav bi to Grad danas bio na mestu današnjeg parka? Šta bi bilo da je Beogradska tvrđava i dalje Grad? Kakav bi danas Beograd bio da nam se Beli grad na Beogradskoj tvrđavi još uvek beli? Šta bi to značilo za današnji, savremeni Beograd?... Šta bi bilo, da je bilo?”

Neki od nebrojenih mogućih odgovora na ova pitanja ponuđeni su na izložbi jedanaest radova studenata Arhitektonskog fakulteta u Beogradu, i u knjizi eseja nekolicine Beograđana raznih profesija, “Sanovniku kontinuiteta Belog grada”. Izložba je postavljena na jedinom logičnom i mogućem mestu za temu kojom se bavi: na Kalemegdanu,

na Savskom šetalištu. Osim zaista neverovatno izmaštanih predloga studenata šta bi bilo na Kalemegdanu da nije kako je sad, na izložbi je predstavljena i instalacija moguće ulice na za ovu priliku posebno upriličenom šancu ispod Vojnog muzeja. Ulica je nazvana po Nikoli Doksatu de Morezu, velikom graditelju Beogradske tvrđave, a njene fasade načičkanih prozora, veš koji se suši na jednoj od njih, šarmantne klupice u pogodnoj gradskoj baštici, izuzetno dobro pasuju zidinama pa izgleda kao da bi mogla i zaista da postoji na tom mestu. U knjizi su objavljeni eseji, pre intimni nego stručni, urednika Gorana Markovića, novinara Jugoslava Čosića, kulturologa Zorice Tomić, pisca Borisa Dežulovića i drugih.

Projekat “Nedosanjani san Belog grada” je jedan od projekata Javnog preduzeća “Beogradska tvrđava”, zaduženog za kulturno-umetničke i poslovne delatnosti. “Mi imamo programe tokom cele godine kojima popularizujemo Beogradsku tvrđavu angažovanjem ljudi iz raznih sfera”, kaže Ivana

Lučić-Todosić, direktorka ovog preduzeća. “Na taj način pokušavamo da zainteresujemo publiku za ovaj deo Beograda, i da im pokažemo da Kalemegdan nije samo park i šetalište. Ima se utisak da Beograđani nedovoljno poznaju svoju Tvrđavu. Da li je to zbog njene istorije, zbog naroda koji su godinama živeli u njoj, ili nečeg trećeg – možemo samo da pretpostavimo. Mi se u svakom slučaju trudimo da kulturom oživimo Kalemegdan.”

Trenutno je, osim “Nedosanjanog sna”, na Savskom šetalištu moguće pogledati i izložbu Dragoljuba Zamurovića, a u Galeriji Beogradske tvrđave u Unutrašnjoj Stambol kapiji, izložbu slika Miodraga Rogića. U Stambol kapiji su u toku Radionice starih zanata u kojima razni majstori pokazuju i prave umetničke predmete i predmete za svakodnevnu upotrebu od drveta, metala, kamena, kože, keramike, vune i pamuka. Sada je aktuelan pintarski zanat, o kome će do 20. avgusta zainteresovane informisati Aleksandar Živković na prezentaciji i na izložbi. U Muzičkom paviljonu, svakog vikenda od maja do septembra održavaju se koncerti klasične, džez i pop muzike.

“Nedosanjani san Belog grada” je višegodišnji projekat. Ove godine biće završen okruglim stolom “Beogradska tvrđava – dosanjavanje kontinuiteta grada”, na kome će učesnici projekta ukazati na moguće naredne akcije. ×

S. ĆIRIĆ

Govor tame, dvadeset go

Darko Perović je sa *Brekom* napravio korak od sedam milja. Ovaj iskorak je bio toliko veliki da je odredio crtačku sudbinu jednog tihog momka koji bi prigušenim glasom ponekad nešto nenametljivo iskomentarisao među pretencioznim glavama kojih se moglo sresti na sastancima neformalne strip-grupacije Beogradski krug 2 u Mažestiku. Neki su više pričali, tek ponešto uradili dok su razvijali ideologije stripa – šta se mora obožavati, a šta zaslužuje doktrinarni "prezir sa Olimpa". Darko je uglavnom ćutao. Bavio se pasivnim avanturizmom crtačkog stola. Znao je da se tamo nalazi srce tajne

A iz tame *Breka* izranja, nikad do kraja, lik Zole Haberg, jedan od najsenzualnijih ženskih likova u domaćem stripu

dina kasnije

OVAJ ZAPIS nastaje u spoju između mog prvobitnog teksta o *Breku* i Darku Peroviću i perspektive dvadeset godina kasnije, perspektive premošćavanja razdaljine između Beograda i Amsterdama mrežom zvanom veb. Kada god sam razmišljao o *Breku*, pauze od dvadesetak godina i nije bilo. Sasvim druga stvar je bio odnos prema autoru. Sa Darkom, od

mene mladim deset godina, družio sam se u kafani hotela Mažestik, na našim čuvenim sastancima neformalne strip grupacije Beogradski krug 2. Družili smo se i privatno. Živeli smo blizu jedan drugoga na Novom Beogradu, podjednako udaljeni nekoliko minuta hoda od novobeogradske Fontane, jedne od centralnih gradskih tačaka u to vreme. Kada smo otišli, ja naizgled zauvek u Amsterdam, Darko na ipak nešto kraće u

Španiju, kontakt se prekinuo i – bez ikakvog razloga – prekid je potrajao sve do ponovnog objavljivanja *Breka*. Pratio sam njegove intervjue, znao šta i gde objavljuje, ponekad se popeo do njegovog bloga. Pretpostavljam da je i Darko isto tako, posredstvom veba, imao prilike da viđa šta sam objavljivao i u kojim sam se smerovima kretao.

Ipak, prvi Skajp razgovor odvio se pre nekoliko meseci. Pomalo smo oklevali i zastajki-vali u razgovoru, pitali za stare prijatelje, saznali da nam se kćerke poznaju i da idu u istu školu za dizajn u Beogradu. Naravno da sam znao da Darko nije onaj Darko Perović, na koga sam naleteo guglajući, u političkom treš tabloidu “Kurir”, koji ubija svog poznanika u kafanskoj raspravi da-li-je-ili-nije trebalo uhapsiti Radovana Karadžića.

Darko je pasivni avanturista crtačkog stola, a ne budala koja zamišlja da kroji političku istoriju tako što će do smrti prebiti matorog komšiju koji je tek eto imao drugačiju opsesiju. Poslao sam Darku digitalno dva njegova crteža koja mi je poklonio baš u vreme prvog izlaženja *Breka* u *YU strip magazinu*. Darko jedan od svojih akvarela nije mogao da prepozna. Tek udubivši se u liniju i potez, dozvao je sećanje.

Nedavno sam ponovo šetao po novobeogradskoj Fontani. Niko ne bi znao da objasni da li je to bila pre svega tačka za susretanja, bioskop, samousluga, biblioteka, ili pak ona depresivna kafančina? Fontana je bila i mesto gde se karatista, potpisnik ovih ređova, budalasto ili hrabro potukao sam protiv trojice uličnih prebijača i, gle čuda, završio s prelomom sinusne kosti i na stranici tadašnje policijske revije. Kad god dođem u Beograd, posetim i novobeogradsku Fontanu. Zašto? Zbog batina? Ma ne, nego zato što je to jedno od mesta u gradu koje je potpuno pošteđeno održavanja i time je savršeni merač protoka vremena. Bioskop ne radi, biblioteka odavno ne postoji, a žučkaste kockice na fasadi su dobro pooptpadale. Sada je sve to oronulo arhitektonsko zdanje o kome zaista više niko ne brine. Otvoreni arhitektonski manje-više trougao, u koji se može ulaziti i izlaziti sa različitih strana, čuva mističnu tajnu protoka vremena i trošenja. Da li je vreme trošilo *Breka* onako

kako je potrošilo jednu od centralnih tačaka ovog gradskog jezgra? Sudeći po čitalačkoj recepciji iz devedesetih, u vreme kada je *Brek* bio mnogo teže dostupan, on je postao pravi kult među mladom generacijom. Zvuk, potpuno osobeni ton koji je *Brek* proizveo 1986. godine, nastavlja da odzvanja u ušima novih čitalaca.

Hajde da se vratimo na suve podatke. I od njih ima nekakve vajde:

ISTORIJA BORISA BREKA: Darko Perović rođen je 1965. godine u Arandelovcu. Živi u Beogradu (ponovo). Ilustracije objavljuje od 1979. godine, a prvim stripom predstavio se 1982. Isprva je kreirao kratke stripove na jednoj tabli, od kojih su ostali zapamćeni *Strategic Arms Reduction Talks* (1983), *Rulet* (1983), *Spot* (1984) i *Slobodan pad* (1985). Od nešto dužih stripova objavio je *Azru*, *Alaraf* (šest tabli, 1986) i *Satori bar* (1987). Tokom 1986. i 1987. godine u YU strip magazinu objavio je *Breka*, svoj prvi strip koji odgovara formi strip albuma (44 table, album je prvobitno izašao u izdanju Kondora iz Lipovljana 1990). Za *Breka* Darko je dobio 1987. Poletovu nagradu za “Najbolji jugoslovenski strip godine”. Na Salonu stripa u Vinkovcima 1988. osvojio je nagradu za scenario s pričom *Azra*, *Alaraph*. Za sada, kraj istorije *Breka* bio je strip *Mali grad u Nemačkoj* (deset tabli, naslov preuzet iz Le Kareovog romana iz 1968), pokušaj nastavka *Breka* koji je završio na kratkoj formi. No, šta je kraj istorije *Breka*, postaje sve neizvesnije sada kad *Brek* dobija svoje oživljeno albumsko postojanje i novu publiku.

Ipak, istorija *Breka* jeste neka vrsta predistorije karijere Darka Perovića. Na toj tački predistorija prestaje i počinje istorija kojom se neću baviti u ovom tekstu. Sačuvajmo saradnju sa Špancem Enrikom Sančezom Abulijem (izuzev u jednoj rečenici koja dolazi kasnije) i serijal *Magico Vento* (višegodišnju saradnju s italijanskim izdavačem “Serđo Boneli editore”) za neku drugu priliku.

Prelaz sa ilustracije na stripovno pripovedanje kod Perovića se nije u punoj meri dogodio tokom stvaranja kratkih stripova na jednoj tabli. Problemi prelaženja na drugi medijski jezik pojavili su se tek pri pokušajima kreiranja većih celina u drugoj polovini osamdesetih. Karakteristična svežina Perovićevih ilustracija kao da je iščezavala u montaži strip tabli u kojima je trebalo znati dozirati inspiraciju da bi sekvenca zadobila adekvatan raspored energije u svakoj od svojih tačaka, da bi zadočila ritam koji odgovara pripovedačkoj svrhovitosti. Srećom, Perović je bio isuviše kritičan >>

PRIGUŠENOST, SENZUALNOST: Kadrovi iz stripa *Brek*

prema vlastitom delu da bi dopustio objavljivanje svojih porođajnih muka vizuelnog pripovedača. Stoga je nekoliko projekata ostalo nedovršeno. Perović se javno pojavljivao tek s onim dužim radovima koji su bili u stanju da plene svojom režijskom i uopšte pripovedačkom sugestivnošću.

Drugi problem koji je Perović rešavao bila je sklonost identifikaciji sa svojim uzorima. U tom smislu, Perović predstavlja jednu od neuobičajenih pojava u tadašnjem jugoslovenskom stripu: istovremeno prisustvo snažnih uzora i naglašene individualnosti. U crtačkom pogledu "genealogija" uzora mogla se relativno lako pratiti. Uticaji Mirka Ilića (*Rulet*), Igora Kordeja (*Slobodan pad*) i kasnije Željka Paheka (*Azra*, *Alaraf* i *Satori bar*) nisu, međutim, nikad uspeali da potisnu izrazitu prepoznatljivost Perovićeve autorske ličnosti. Različiti uticaji nisu ozledili Perovićeve razvojne konstante. Jedna od njih je prigušenost praćena nesumnjivim prisustvom emocionalnog tona. Štaviše, Perović je, u međuvremenu, izrastao u rasnijeg pripovedača od nekih od svojih stripovnih uzora. Revijsko (1986–1987) i prvo albumsko pojavljivanje *Breka* (1990) to su najbolje pokazali.

MELANHOLIJA STRIPA: Sa *Brekom* Perović je snažno vratio prioritet pripovedačkom činu u domaćem stripu s kraja osamdesetih prošlog veka. Naravno, posle iskustava radikalnih svetskih strujanja u stripu sedamdesetih i početkom osamdesetih, za Perovića više nije bilo moguće vratiti se sasvim klasičnoj, konvencionalnoj priči. Akcionost Perovićeve priče bogata je prožeta nekom vrstom pripovedačke melanholije. Tu je moguće i potrebno dešifrovati neke vanstripovne uticaje. To su svakako uticaji špijunske proze Le Kareovih romana, kinematografski uticaji *Blade Runnera* Ridlija Skota, a u manje приметnim, ali važnim tragovima i *Stalkera*, pa i *Solarisa* i *Ogledala* Andreja Tarkovskog. Sam Perović pomogao je dešifrovanju ovih senzibilitetskih uporišta – uspešno integrisanih u njegov individualni mozaik – u zanimljivoj autorskoj ispovesti *Ja sam pasivni avanturista* (YU strip magazin br. 85, 1987), kojom je bio praćen treći, završni nastavak *Breka*. U tom smislu, *Brek* je takođe i *statement*, stav privrženosti delima koja je čitalački/gleđalački osetio kao srodne sopstvenom osećanju stvari.

Igre svetlosti svakako čine neophodan udeo u poetskom naboju Perovićevog *Breka*.

Odbacivši neutralno osvetljenje, Perović se izražavao naglašenim kontrastima svetlosti i tame u kojima je senka dobila prevlast. To je omogućilo "gustinu atmosfere" u *Breku* za koju Perović kaže: "To je onaj vazduh koji dišemo između poteza, kadrova, reči..." Čekanje, sedenje u tami, osećaj trošnosti predmeta i ljudi, melanholija mirovanja u akcionom Perovićevom stripu. A iz tame *Breka* izranja, nikad do kraja, lik Zole Haberg, jedan od najsenzualnijih ženskih likova u domaćem stripu (tražite, tražite, zapanjićete se koliko ih je malo). Opet prigušenost, senzualnost na nivou govora, pogleda, ćutanja. Zola je bila možda najbolja metafora za integralnu stripovnu poetiku ovog mladog pripovedača. A dinamika montaže i kretanja? Onaj trodelni Zolin skok na krov na dvadeset trećoj tabli me je ubedio da je rasni crtač u Darku stasao.

Masni, meki, tamni pokret duše – četki-
com. Gustina doživljaja pasivnog avanturiste.

Izmena uloga, "dekonstrukcija" *Blade Runnera* (doduše već započeta u filmu, pošto Harison Ford fizički nije dorastao silovitoj snazi ženskog androida koga goni) – u

PEROVIĆEV AKVAREL: *Satori Bar*

Breku je muškarac progonjeni. Zola prostreljuje Borisa Breka. Ona je opasna. Opasnija od bilo kog muškarca. Ona je *femme fatale*. To je vraćanje u *noar*, žanr jezgro tajnovitosti i gubitništva. U *noaru* žena je tajna. Mladi Darko Perović je sredinom osamdesetih godina pokazao retku osobinu da je u stanju da intimno zaviri u žensku psihologiju. Dragocena osobina koju bi bilo vredno sačuvati za čitav život. Ne znam da li ju je Darko sačuvao. Odgovor na to mogu dati samo stripovi kakve sada radi.

CRNOĆA, TAMA: Pošto verujem da su našim čitaocima manje dostupni drugi izvori o *noaru*, pogotovo holandski zbornik *Film*

Noir iz 1984, referiraću se na knjigu *Američki noir film* Miše Nedeljkovića iz 2006. *Noar* je crni žanr ne samo zato što je u celini obeležen teskobnom atmosferom i izrazito pesimističnim tonom. On je, ipak, pre definisan upravo tom atmosferom i raspoloženjem nego konvencijama prostora, kao što je to slučaj u *westernu*. Česti flešbekovi u narativnoj srtrukturi, jaka karakterizacija, opsesivni lajtmotivi, vizuelni dizajn, sve to nam *noar* i *Brek* nude u izobilju.

Crnoća, tama – uostalom i po sopstvenim rečima, Darko je dužnik crno-belom sindikatskom stripu iz dnevnih novina. *King Features* i znate to... Ko ne zna, neka gugla, naći će.

Znate ipak dobro priču o Andriji Mauroviću, koji je u mladosti nacrtao junaka starca koji je anticipacija vlastitog lika niz decenija kasnije? Zanimljive su crtačke zagonetke koje svojim nenamernim rezultatom jesu izazov fizičkom liku autora. Gde je Darkov lik u *Breku*? Nigde i, u stvari, ipak negde. Onako kako je Darko Perović izgledao u trenutku dok je crtao *Breka*, mlad, mršav, visok, tamnopus, bujne crne kose, kada bismo pomešali likove Zole i Breka, dobili bismo lik koji ih je tada stvorio.

Darko Perović je sa *Brekom* napravio korak od sedam milja. Ovaj iskorak je bio toliko veliki da je odredio crtačku sudbinu jednog tihog momka koji bi prigušenim glasom ponekad nešto nenametljivo iskomentarisao među pretencioznim glavama kojih se moglo sresti na sastancima Beogradskog kruga 2 u Mažestiku. Neki su više pričali, tek ponešto uradili dok su razvijali ideologije stripa – šta se mora obožavati, a šta zaslužuje doktrinarni "prezir sa Olimpa". Darko je uglavnom ćtao. Bavio se pasivnim avanturizmom crtačkog stola. Znao je da se tamo nalazi srce tajne.

Ipak, mažestička druženja su donosila i mnogo štošta istinski dragocenog. Gustiranje stripova, meditacija, razgovori o scenarijima, idejama, novim pravcima, teorijama, sanjanim mogućnostima... ispostavilo se da se Abuli više družio sa Darkom Perovićem nego sa Jordi Bernetom dok su zajedno stvarali stripove. Darko je, makar i privremeno, doveo sa sobom mentalitet druženja iz Mažestika, čiji sam i sam rezultat, pa i ovaj tekst.

×

ZORAN ĐUKANOVIĆ

VERE >> 23/07/2009

Dosledna nedoslednost: najveća fantazija XX veka

Ono što važi za vojnika u bilo kom ratu protiv civila, važi i za komuniste koji u ime ideje boljeg sveta čine zločine i druge prestupe. Takvi komunisti mogu, bio je uveren Kolakowski, održavati vlast, ali ne mogu izgrađivati (a posebno ne i izgraditi) bilo kakav komunizam. Na kraju se pokazalo da je on ipak bio u krivu

U OKSFORDU je 17. jula umro jedan od najznačajnijih, a nesumnjivo i najoriginalnijih poljskih, ali i evropskih filozofa XX stoljeća Lešek Kolakowski. Prema mišljenju Adama Miłnjika, umro je jedan od najznačajnijih kreatora suvremene poljske kulture. Rođen je 23. oktobra 1927. u Radomu. Iz njegove se biografije mogu izdvojiti podaci prema kojima je svoju akademsku karijeru započeo kao asistent za logiku u Lođu (ali logika je ostala na rubu njegovih istraživačkih i misaonih interesa), na univerzitetu na kojemu

je studirao, a 1953. i doktorirao, te da je od 1959. do 1968. bio šef katedre za noviju filozofiju u Varšavi, a potom nastavio svoju djelatnost u SAD i Velikoj Britaniji, gdje je živio kao stariji istraživač na oksfordskom koledžu Svih Svetih, a povremeno je predavao na više američkih univerziteta, u Berkliju, Jejlju i Čikagu. Naime, staljinistički ga je režim u Poljskoj nakon proljetnih studentskih nemira proglasio "kvariteljem omladine", bio je isključen iz Partije i s univerziteta te praktično protjeran iz zemlje. Valja spomenuti i

podatak da je od osnivanja međunarodnog savjeta (jugoslavenskog) časopisa "Praksis" bio član toga uglednog tijela, te da je niz njegovih djela preveden u Beogradu i Zagrebu.

Jedan od najboljih stilista u suvremenoj filozofiji, Kolakowski je autor niza djela o skolastici i skolastičkom nasljeđu u marksizmu, neotomizmu, Spinozi, marksizmu, pozitivizmu, o povijesti i ljudskoj odgovornosti, o dosljednosti i nedosljednosti... U njegovom se stvaralaštvu uvjetno mogu razlikovati dvije faze. Poljska faza obilježena je njegovom kritikom dogmatskog marksizma i potragom za nekakvim intelektualnim tipom interpretacije Marksove filozofije; drugu, englesku fazu obilježava kritika marksizma u cjelini, kao i potraga za izvorima totalitarizma u klasičnoj filozofiji, od Platona do Hegela.

U prvoj fazi njegovo je mišljenje obilježeno namjernom nekoherentnošću i afirmacijom kaosa nasuprot redu te nedosljednosti nasuprot dosljednosti. No, paradoks je tu tek prividan (a da je riječ o prividu jasno nam govore njegovi spisi, posebno oni pod naslovima "Etika bez kaosa" i "Pohvala nedosljednosti"): Kolakowski, svjestan toga da konzervativizam voli jasne odjele i da se užasava kaosa u jednom zauvijek sredenim kartotekama, hoće tek razarati vladajuću dogmu i dovoditi u pitanje dominantnu dogmatsku svijest (neovisno o tomu je li riječ o katoličkoj ili komunističkoj dogmi). Jednako tako on zna da je nedosljedan zločinac ili logorski čuvar manje zlo od dosljedna i beskompromisna izvršitelja zločinačkih planova i pothvata.

IDEOLOGIJA, NAUKA I MIT: Ipak, to ne znači da je za njega svaka nedosljednost bezostatno i bezuvjetno pohvalna. Tako će on u članku "Aktualan i neaktualan pojam marksizma" s gnušanjem ustanoviti kako je sovjetski marksizam 1945. ocjenjivao Hegela kao njemačkog šovinista i apologeta rata, a devet godina kasnije toga istoga Hegela proglašavao velikim (premda idealističkim) dijalektičarem. Ta vrsta nedosljednosti nikad neće izazvati njegovo odobravanje, kao što nikad neće praviti ustupke službenoj ideologiji. No, s druge strane, Kolakowski neće ostati ni pri pravocrtnom negiranju ideologije. Ideologija ima i svoju pozitivnu funkciju. Iako je ona po definiciji lažna i mistificirana, iskrivljena svijest o interesima određene socijalne skupine koja dijeli dotičnu ideologiju, u njoj valja vidjeti i jednu pozitivnu funkciju, a to je održavanje vjerovanja u one vrijednosti koje su neophodne u svrhu efikasnog djelovanja te skupine. To vrijedi za >>

Stranputice plemenitih težnji

U proteklih nekoliko godina umrli su još neki svetski poznati poljski pisci (i) kod nas široko prevedeni, Česlav Miloš, recimo, te Rišard Kapušćinski, pisci svesni, kao i Kolakovski, okrutnosti istorijskog ringišpila

Prije tri mjeseca, krajem aprila, na štandu Službenog glasnika na sarajevskom Sajmu knjige kupio sam knjigu *Zanimljiva vremena, nemirna vremena*; radi se zapravo o razgovoru koji je s Lešekom Kolakovskim vodio Zbignjev Mencil. Knjiga je malo većeg formata, tamnocrvenih korica, s fotografijom Kolakovskog na naslovnici. Objavljena je u kolekciji *Životopis* urednika Gojka Tešića, a prevela ju je Biserka Rajčić. Tek kasnije istog tog dana, kad sam počeo prelistavati knjigu, vidio sam da na hrbatu uz naslov stoji i brojka jedan u zagradi tj. (1), kao sugestija valjda da se radi samo o prvom tomu. Vratio sam se na štand, gdje su mi rekli da drugog toma nema, da (još) nije ni objavljen.

Srpsko izdanje ove knjige izašlo je, dakle, ove godine, u tiražu od 750 primjeraka. Uz *copyright* originala naznačena je 2007. godina. Knjiga zapravo podsjeća na *Život, literaturu* Danila Kiša; radi se, naime, o (auto)biografiji u formi intervjua. Na samom kraju knjige, sagovornik Kolakovskog Mencil mu se ovako obraća: "Već dugo razgovaramo o tvom životu, međutim daleko smo još od polovine tog puta. Molio bih te da se složiš sa tim da posle pauze ponovo krenemo na put." U ovoj je knjizi, naime, "obrađen" život Leška Kolakovskog od rođenja (1927) pa negdje do odlaska u egzil 1969. godine. Ne znam postoji li nastavak razgovora Mencila i Kolakovskog, ne znam ni postoji li neka knjiga Kolakovskog objavljena nakon ove. Ako ne postoji ni nastavak razgovora ni neka kasnija knjiga, paralela s Kišom, odnosno s testamentarnim (auto)biografskim nedovršenim razgovorom, dodatno potcrtava srodnost ova dva srednjoevropska "K". Kiš je volio esej Kolakovskog *Pohvala nedoslednosti*, volio je i frazu iz ovog eseja "užasavajuća doslednost" (a grozio se onih koji su takvu dosljednost gajili). Također, kad bi se Kišove autopoetičke varijacije o genezi *Grobnice za Borisa Davidoviča* morale svesti na jednu jedinu frazu, dobro bi mogao poslužiti naslov jednog od prvih tekstova koje je Kolakovski objavio: *Stranputice plemenitih težnji*. Pišući o komunizmu, i Kiš i Kolakovski su insistirali upravo na "stranputicama plemenitih težnji".

Govoreći u navedenoj knjizi o svom životu s kraja pedesetih godina prošlog stoljeća, kad mu poljske komunističke vlasti nisu dozvoljavale da putuje,

Kolakovski kaže kako je u tom periodu sa suprugom "s vremena na vreme odlazio u Jugoslaviju jer za nju nije bio potreban pasoš". I knjige Leška Kolakovskog u Jugoslaviju su ulazile na velika vrata. Njegovi *Filozofski eseji* (u prevodu Svetozara Nikolića) jedna su od prvih knjiga objavljenih u legendarnoj Nolitovoj biblioteci *Sazvežđa*. U netom objavljenom izdanju Igora Mandića *U zadnji čas*, autor citira pojedine stranice svog dnevnika iz 1978. godine; s proljeća prije više od trideset godina Mandić je zapisao "Navečer, za smirenje i otrežnjenje, lektira: Lešek Kolakovski 'O teološkom nasleđu u savremenom mišljenju', fenomenalno, a to je samo prvi esej uvršten u zbirku 'Filozofski eseji' (...). Zbirka je kompilirana od Kolakovskijevih tekstova objavljenih u poljskim časopisima između 1959. i 1962. (...). Ovo je Nolitovo izdanje čak i još iz 1964. g. i čitam tu knjigu nekoliko godina, ali baš mi ove (1978) nekako znakovito ponovno dolazi u ruke. 'O teološkom nasleđu...' objavio je L.K. 1959, u vrijeme kad kod nas još nije bilo značajnijih (mislim, brojnijih) glasova o potrebi otrežnjenja od totalitarne omame." Navodim ovdje Mandića između ostalog i zarad ilustracije da Kolakovski u Jugoslaviji nije bio tek autor trotornih *Glavnih tokova marksizma* odnosno predmet akademskog proučavanja, nego prvenstveno živ i provokativan mislilac zanimljiv najširem sloju *intelektualnih hedonista*. Dokazuje to uostalom i brojnost njegovih prevedenih knjiga, njihovi tiraži te (popularne) edicije u kojima su objavljivane.

U proteklih nekoliko godina umrli su još neki svjetski poznati poljski pisci (i) kod nas široko prevedeni, primjerice Česlav Miloš te Rišard Kapušćinski, pisci koji, kao i Kolakovski, daju za pravu Klajvu Džejmsu kad kaže da je poljski doprinos svjetskoj kulturi neproporcionalno velik u odnosu na populaciju ove zemlje. (Džejms također potencira *čitljivost* filozofije Kolakovskog i preporučuje studentima kojima se Poper doima teškim i repetitivnim da se prihvate knjiga koje potpisuje Lešek Kolakovski.) Ovdšnjim čitaocima, međutim, ove poljske pisce čini bliskim i zajednička svijest o okrutnosti istorijskog ringišpila. Vrti se istorijski vrtuljak, vrti se kružno i prilično besmisleno, s puno buke i bijesa, vrti se poput onog ringišpila iz Miloševe pjesme o ustanku u Varšavskom getu i o rimskom trgu na kojem je spaljen Đordano Bruno vjeran spoznajama Poljaka Kopernika. Evo kako kaže Kolakovski: "Sećam se i ringišpila na trgu Krasinjskih, o kome Miloš piše u pesmi *Campo di Fiori*. Bilo je onih koji su tvrdili da je to Miloševa izmišljotina, da nikakvog ringišpila nije bilo. Postojao je, video sam ga vlastitim očima, ljudi su se zabavljali na njemu, iako se nalazio u neposrednoj blizini getskog zida; vazduhom su leteli nagoreli ostaci odeće, međutim, to nikog nije specijalno doticalo."

Mi ovdje znamo kako to izgleda.

✕

MUHAREM BAZDULJ

svaku, pa i staljinističko-komunističku ideologiju. Drugo je pitanje koja je svrha efikasnog djelovanja jedne dogmatsko-totalitarne stranke i kako se etički može vrednovati ta svrha; u tom je pogledu ocjena koju Kolakovski daje jednoznačno negativna, iako u naznačenoj prvoj fazi svojega stvaralaštva on vjeruje da je moguć i nekakav drugačiji, nedogmatski i antidogmatski marksizam, koji bi, s onu stranu komunističke ideologije, otvarao put k racionalizaciji ljudske povijesti i predstavljao poziv na sudjelovanje u njezinu mijenjanju.

Konzekvenca takve diferencirane prosudbe socijalne funkcije ideologije sastoji se

i u relativiziranju razlike između ideologije i znanosti. Kolakovski odbacuje crno-bijelu sliku ideologije kao carstva laži i obmana te znanosti kao carstva nupitnih istina i dokazivih tvrdnji. Razlika između ideologije i znanosti nalazi se u njihovoj društvenoj ulozi. I znanost može služiti porobljavanju kao što, s druge strane, ideologije, mitovi i utopije mogu imati pozitivnu funkciju, makar u smislu buđenja i održavanja nade u bolji svijet ili, još skromnijih doseg, održavanja socijalne homogenosti. Ideja socijalizma je utopija, pisao je šezdesetih, ali to ne znači da je socijalizam nemoguć. No, iz vjerovanja u mogućnost

socijalizma ne slijedi i zaključak o njegovoj nužnosti (ili čak i zaključak prema kojemu je nužnost socijalizma dokazana na jednak način na koji je dokazana nužnost važenja nekoga fizikalnog zakona). Kasnije će se on ipak distancirati od te svoje vjere u mogućnost utopijskog socijalizma.

ODGOVORNOST ZA ZLOČIN: No, u toj prvoj fazi on razlikuje pojam komunizma od komunističkih zločina. Pojam komunizma ne obuhvaća samo proizvodne odnose i rast blagostanja već i takve vrijednosti koje zaslužuju da važe i po sebi, a ne tek kao sredstva za neke druge svrhe. To se u prvom redu odnosi na

usavršavanje moralnih principa društvenog života, na porast sveopćeg obrazovanja, na razvijanje znanja i estetske osjećajnosti. Ako se ideja komunizma razumije na takav način, onda je on svrha koja posvećuje sredstva kojima se služi, ali odatle ne slijedi da su sva sredstva dopuštena, već, naprotiv, kako je tih godina pisao u ogledu pod naslovom "O ispravnosti maksime Cilj opravdava sredstva", slijedi očiglednost istinitosti tvrdnje da se svrha sadržana u ideji komunizma "ne može ostvariti pomoću političkih mjera koje članove socijalističkog društva odgajaju u laži i strahu". A nositelji i izvršitelji takvih mjera snose moralnu odgovornost, dok same mjere podliježu sudu povijesti. Moralni sud odnosi se isključivo na individue, koje se nikako ne mogu osloboditi odgovornosti za ono što čine ili ne čine. Zločini počinjeni u ime ideje komunizma moralno se tretiraju kao i svi drugi zločini, neovisno o njihovoj motivaciji, a odgovornost obuhvaća i naredbodavce i izvršitelje.

U još jednom eseju iz šezdesetih godina pod naslovom "Odgovornost i povijest" Kolakovski piše i sljedeće: "Nitko nije oslobođen pozitivne ili negativne odgovornosti time što su njegova djela tek djelić jednoga određenog

historijskog procesa. Vojnik je moralno odgovoran za zločin koji je počinio na zapovijed pretpostavljenoga, a time je u još većoj mjeri pojedinac odgovoran za djela koja je počinio po navodnom ili zbiljskom nalogu anonimne povijesti". I dalje: "Vojnik koji ispunjava neku lošu zapovijed svoga pretpostavljenoga, lošu sa stajališta ratne tehnike, nije tim ispunjavanjem odgovoran za izgubljenu bitku. No, vojnik koji na temelju dobijene zapovijedi sudjeluje u masovnom ubijanju civilnog stanovništva jest odgovoran za ubijanje naroda." Misli su to koje važe i danas, nakon što je nakazni i lažni komunizam staljinskog i brežnjevjevskog tipa već odavno sišao s historijske scene i otišao u "ropotarnicu povijesti".

A ono što važi za vojnika u bilo kojem ratu protiv civila, važi i za komuniste koji u ime ideje boljeg svijeta čine zločine i druge prijestupe. Takvi komunisti mogu, bio je uvjeren Kolakovski, održavati vlast, ali ne mogu izgrađivati (a posebno ne i izgraditi) bilo kakav komunizam. Na kraju se pokazalo da je on ipak bio u krivu: nisu sačuvali ni vlast, a kamoli izgradili komunizam (to što su svojom proizvodnjom viška moći kompromitirali jednu ideju boljeg svijeta moglo

bi se, hoćemo li biti cinični, označiti kao kolateralna šteta).

U svojoj će drugoj fazi nekadašnji zastupnik "humanističkog marksizma" ocijeniti marksizam kao najveću fantaziju XX stoljeća. Koliko je na tu promjenu njegove prosudbe utjecalo razočaranje uzrokovano uvidom u nepopravljivost na ideologiju svedene Marksove filozofije, koliko osobna ogorčenost postupcima samozvanih marksista koji su ga praktično protjerali iz domovine, koliko težnja za prilagođavanjem oksfordskim intelektualno-političkim i drugim standardima, a koliko pak oslobođenost od nužnosti mimikrije – vjerojatno nikad nećemo doznati, neovisno od njegovih svjedočenja i isповijesti o uzrocima njegova definitivna odricanja od nade da se s marksizmom (ali i s temeljnim Markovim idejama) bilo što smisljeno može uraditi. Kakav god bio odgovor na naznačenu dilemu, nedvojbeno je da je Lešek Kolakovski bio jedan intrigantan, provokativan i po mnogo čemu dubok mislilac XX stoljeća, te da će njegovo djelo i dalje u različitim aspektima predstavljati izvor nadahnuća za one koji tek dolaze.

LINO VELJAK

1305 ИЗДАЊА НА ПОПУСТУ ДО 40%

Београд — Облићев венац 5, 011 2630763; 2638405; Косовска 45, 011 3227088; Вукасовићева 50, 011 3594835

Нови Сад — Сремска 7, 021 6624433

Ниш — Трг краља Александра 3, 018 511428

Косовска Митровица — Владе Петковића 1, 028 425111

Интернет продаја — www.zavod.co.rs, e-mail: prodaja@zavod.co.rs

ЗАВОД ЗА
УЏБЕНИКЕ
Кућа знања

POKRET NESVRSTANIH: PRIBLIŽAVANJE SRBIJE

I POSLE TITA TITO

Predsednik Boris Tadić je u Egiptu izneo i ideju da Beograd, u kome je u septembru 1961. održan prvi osnivački samit Pokreta nesvrstanih, za dve godine bude domaćin jubilarnog skupa povodom pedesetogodišnjice postojanja Pokreta. To bi bila dobra prilika da se oda poštovanje utemeljivačima Pokreta nesvrstanih i njihovoj “vizionarskoj” ideji, rekao je Tadić tim povodom, a Srbija bi nastupala u ime svih država nastalih iz bivše Jugoslavije. Izgledi za tako nešto nisu baš sasvim loši jer je inicijativu srpskog predsednika podržao Egipat, trenutni predsedavajući Pokreta

“Lepo bi bilo kada bi neko, na primer Tadić, uspeo da povрати ugled našoj zemlji poput predsednika Tita”, glasio je jedan od komentara posetilaca veb-sajta RTS-a na članak o boravku predsednika Srbije u Šarm el Šejku, egipatskom letovalištu na Crvenom moru. Tadić je tu na 15. samitu Pokreta nesvrstanih zemalja predvodio delegaciju Srbije koja ima status posmatrača. Tako je podsetio na ovaj, u srpskoj javnosti pomalo zaboravljen pokret, o kome se nekada naveliko i naširoko učilo u školama širom Jugoslavije i koji se veličao kao jedan od najvažnijih političkih projekata Josipa Broza Tita.

Sudeći po nastupu na, po broju zemalja učesnica, najvećem skupu državnika posle Generalne skupštine Ujedinjenih nacija predsednik Tadić je ponovo “otkrio Tita”, to jest Nesvrstane, iz dva razloga: veruje se

da će to doprineti borbi za očuvanje teritorijalnog integriteta Srbije, to jest odlaganju novih priznanja Kosova kao nezavisne države, a jednog dana i ponovnom uspostavljanju suvereniteta na celoj srpskoj teritoriji; drugi razlog je mogućnost ulaganja i izvoza na ogromno tržište 118 zemalja članica Pokreta nesvrstanih, što je više od polovine celog sveta i po površini i po broju stanovništva. Time je utvrđen još jedan pravac delovanja srpske diplomatije pored već poznatih spoljnopolitičkih ciljeva koalicione vlade sa Demokratskom strankom na čelu: približavanje evropskim organizacijama što bržim i krupnijim koracima, dok se diskusija o ulasku u NATO odlaže na neodređeno vreme, te dobra saradnja sa Rusijom i Kinom, glavnim saveznicima Srbije u njenoj borbi za očuvanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta.

VIZIONAR: Tadić je u Šarm el Šejku izneo

“Ovdje, na Brionima”, rekao je Josip Broz Tito 1979. godine, “prije dvadeset godina sastali smo se Nehru, Naser i ja. Tu su se rađale značajne ideje. U to vrijeme međunarodna situacija bila je veoma teška. Prijetila je opasnost da se hladni rat pretvori u vrući rat. I mi smo diskutovali o tome šta da se radi. Riješili smo da bi trebalo raditi na tome da se okupe sve zemlje koje nisu u blokovima. To je izraženo u jednoj deklaraciji koju smo nas trojica tada potpisali na Brionima. I to je bio početak

akcije za sazivanje prve konferencije nesvrstanih koja je održana u Beogradu. Razumije se da tada nismo mogli ni pomišljati da će to ubuduće imati toliko uspjeh i da će se toliko država okupiti. Ali ono što smo zamislili ovdje na Brionima i razradili kasnije u Beogradu – postepeno se ostvarivalo. Danas možemo kazati da smo prošli mukotrpan ali veoma uspješan put u razvijanju naše aktivnosti i jačanju uloge nesvrstanih u svijetu.”

i ideju da Beograd, u kome je u septembru 1961. održan prvi osnivački samit Pokreta nesvrstanih, za dve godine bude domaćin jubilarnog samita povodom pedesetogodišnjice postojanja Pokreta. To bi bila dobra prilika da se oda poštovanje utemeljivačima Pokreta nesvrstanih i njihovoj “vizionarskoj” ideji, rekao je Tadić tim povodom. U izjavama za domaće medije nekako je izbegao da kaže da je jedan od tih “vizionara” pored bivšeg predsednika vlade Indije Džavaharlala Nehrua i predsednika Egipta Abdela Namera i predsednik Jugoslavije Josip Broz Tito, dok sa spominjanjem njegovog imena u pozitivnom kontekstu, kako kažu

neki koji su prisustvovali samitu, u Egiptu nije imao problema. Ako bi se jubilarni samit zaista održao u Beogradu, svakako bi se od dragih gostiju mogli čuti hvalospevi na račun Tita, kome je na samitu u Kubi 1979. dodeljena posebna rezolucija zahvalnosti za njegovu ulogu u stvaranju i radu Pokreta, a što bi u Srbiji bilo potpuno protivurečno sa svime što sa Titom ima bilo kakve veze.

Izgledi za održavanje samita nesvrstanih u Beogradu 2011. godine na kome bi Srbija, kao što je i predsednik Tadić naglasio, nastupala u ime svih država nastalih na tlu bivše Jugoslavije, uopšte nisu loši jer je tu ideju načelno podržao Egipat, koji je preuzeo

predsedavanje pokretom. Kako nezvanično saznajemo u Zagrebu, za Hrvatsku je to u potpunosti prihvatljivo, a Crna Gora i Bosna i Hercegovina verovatno neće imati ništa protiv. Sve tri zemlje imaju kao i Srbija status posmatrača. Može se poći od toga da ni Skoplje ne bi imalo ništa protiv, dok se od Ljubljane očekuje izvesno kolebanje. Makedonija i Slovenija u Pokretu nesvrstanih imaju za nijansu niži status gostujućih zemalja.

Eventualni samit u Beogradu svakako ne bi mogao da bude redovan i na njemu ne bi mogle da se donose suštinske odluke, jer Srbija zbog članstva u Partnerstvu za mir i >>

ŠARM EL ŠEJK: 15. samit nesvrstanih

svojih ambicija da bude članica Evropske unije ne bi ni mogla da bude članica Pokreta nesvrstanih. U Pokretu nesvrstanih važi pravilo da zemlja koja je izabrana za domaćina jednog samita predsedava sve do sledećeg zajedničkog velikog skupa. Takođe, za to vreme diplomatija te zemlje vodi poslove celog Pokreta. Do sada nikada posmatrač nije organizovao sastanak na vrhu, što znači da bi eventualni samit u Beogradu bio presedan.

POČETAK: Korene Pokreta nesvrstanih treba tražiti u indonežanskom gradu Bandungu, gde su se maja 1955. godine sastali lideri 23 azijske i šest afričkih zemalja. To su uglavnom bile bivše kolonije, a među njima se nalazila i Kina, predstavljena svojim tadašnjim premijerom Ču En Lajem, tako da se već tada radilo o većini čovečanstva. Otada su političari i mediji počeli da govore o "trećem svetu", za razliku od zapadnih zemalja na čelu sa Sjedinjenim Američkim Državama kao "prvom" i socijalističkim zemljama istočne Evrope na čelu sa Sovjetskim Savezom kao "drugom svetu".

Jugoslavija, koja se tokom hladnog rata nalazila između dva suprotstavljena bloka, videla je šansu da ojača svoju međunarodnu poziciju. Tito je već 1956. godine na

Brione pozvao indijskog premijera Nehrua i egipatskog predsednika Nasera i sa njima razradio misao da bi se ideja "trećeg sveta" mogla proširiti i na neke evropske i na većinu latinoameričkih zemalja. Strpljivo i u bezbroj direktnih kontakata sa brojnim državicima došlo je do osnivanja Pokreta nesvrstanosti u Beogradu od 1. do 6. septembra 1961. godine. Učestvovali su šefovi država i vlada 25 zemalja, ali Kina više nije bila među njima.

Strah od trećeg svetskog rata u blokovski podeljenom svetu bitno je uticao na brzi rast nesvrstanih. U oktobru 1962. godine dolazi do kubanske krize, kad je Vašington otkrio da SSSR na Kubi instalira raketne sisteme sposobne za brzi napad na američke velike gradove. Da bi to sprečio, američki predsednik Džon Kenedi je naredio presretanje sovjetskih brodova na otvorenom moru. Svet nikada nije bio bliži nuklearnom ratu.

Pre toga je od 1950. do 1953. vođen rat između Severne i Južne Koreje u koji su se umešali SAD s jedne, a SSSR i Kina sa druge strane. Koreja je u stanju manje ili više rovitog primirja ostala podeljena. Od 1964. do 1975. vođen je rat između Južnog i Severnog Vijetnama, na strani juga se opet otvoreno

umešala Amerika, a Sever su svesrdno, mada ne i sopstvenim vojnim snagama, podržavali SSSR i Kina. SAD su tu doživele svoj najteži vojni poraz, a Vijetnam se ujedinio u duhu komunističkog sistema Severnog Vijetnama.

U okviru takve svetske situacije Pokret nesvrstanosti se pojavio kao "nešto treće". Nesvrstanost nije značila neutralnost. Novi pokret je o svakom pitanju želeo da zauzme sopstveni stav u duhu održavanja svetskog mira, borbe protiv svakog oblika kolonijalizma i rasne diskriminacije, atomskog razaranja, rešavanja svih međunarodnih problema mirnim putem. Na osnovu takvog programskog opredeljenja pristupalo mu je sve više zemalja, velesile su se sve više interesovale za politiku te velike grupacije, koja je doduše veoma često imala teškoće da govori jednim glasom.

Većinu Pokreta nesvrstanosti predstavljale su, i tu se ništa nije promenilo, takozvane zemlje u razvoju, to jest siromašne zemlje. Pošto su se gotovo sve – sa izuzetkom Jugoslavije, Malte i Kipra, od kojih se prva raspala, a druge dve pristupile Evropskoj uniji i napustile Pokret nesvrstanih – nalazile u južnoj hemisferi, problemi između njih i visokorazvijenih država počeli su da

se označavaju i kao odnosi između “Severa i Juga”.

PROMENA: Sa padom Berlinskog zida i razvijanjem Evropske unije, svet se od osnivanja Pokreta nesvrstanih bitno promenio. Dok je zapadna strana vojno, ekonomski i organizaciono ojačala, Rusija danas može da se osloni jedino na dosta labavu Zajednicu nezavisnih država, koje su bliske Moskvi, a sastoji se od Jermenije, Azerbejdžana, Belorusije, Kazahstana, Kirgistana, Moldavije, Tadžikistana, Turkmenistana, formalno još uvek i Ukrajine, dok ju je Gruzija napustila. Zanimljivo je da su od njih Belorusija i Turkmenistan punopravne članice Pokreta nesvrstanošti.

Takvim razvojem nestala je bipolarnost sveta, nema više negdašnje ravnoteže između Istoka i Zapada, a time su smanjeni snaga i uticaj Pokreta nesvrstanošti kao “jezička na vagi”, koji je oduvek bio opterećen i unutrašnjim problemima. Danas je snažan glas Irana, koji ima svoje probleme sa Irakom ne samo od kada tamo SAD vode glavnu reč. Avganistan je u Šarm el Šejku predstavljao predsednik Karzaji, koji uz pomoć NATO-a kontroliše samo polovinu svoje zemlje, u kojoj se vodi rat protiv talibana. Veoma moćne nesvrstane zemlje, Indija i Pakistan, koje raspolažu atomskim oružjem, imaju međusobno nerasčišćene odnose i stalno se nalaze na rubu rata. Mnoga pitanja otvara politika Severne Koreje i njen atomski program. Prisutne su i sve arapske zemlje, koje se ne slažu u svemu.

KOSOVO: Ako je Kosovo jedan od najvažnijih razloga srpskog približavanja Nesvrstanim, valja pogledati u oči činjenici da se Pokret kao takav tim pitanjem neće baviti, neće izdavati preporuke svojim članicama da li da priznaju nezavisnost Kosova ili ne. Tu odluku donosiće svaka zemlja pojedinačno. Mnoge neće priznati Kosovo, jer i same imaju problem s podelama, separatističkim zahtevima nekih svojih delova ili nejasnom granicom, pa nezavisno od nove inicijative srpske diplomatije, Kosovo i inače ne bi priznalo.

Drugi snažan argument Beograda je mogućnost ekonomske saradnje, to jest izvoza u zemlje članice Pokreta koje su nekada predstavljale važno tržište za plasman robe i usluga bivše Jugoslavije. Na rubu skupa u Šarm el Šejku, između Srbije i Hrvatske postignuta je saglasnost da u tom pogledu treba da nastupaju zajednički pre svega na tri polja: građevinarstvu, energetici i vojnoj

BEograd 1961: Osnivački samit Pokreta nesvrstanih

Mister Non-Aligned

“Svet se promenio, a Pokret nesvrstanošti se, naravno, takođe promenio”, kaže za “Vreme” Budimir Lončar, savetnik predsednika Hrvatske Stjepana Mesića, pošto se vratio sa XV sastanka na vrhu Pokreta nesvrstanih zemalja održanog u Egiptu. Poslednji ministar spoljnih poslova Jugoslavije pre njenog raspada je po “nesvrstanom stažu” bio najstariji diplomata u Šarm el Šejku, gde su boravili predstavnici 118 zemalja članica i mnoštvo posmatrača i gostiju. Još kao mladi diplomata, Lončar je bio uključen već u prve pripreme osnivanja Pokreta nesvrstanošti i otada je na ovaj ili onaj način učestvovao na svih petnaest samita održanih do sada. Zbog toga je u međunarodnim diplomatskim krugovima stekao nadimak *Mister Non-Aligned*. Od 1992. do 1996. bio je specijalni izaslanik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za nesvrstanost. Lončar i dalje ističe veliku ulogu Pokreta nesvrstanošti u sadašnjim, kao i uvek burnim svetskim dešavanjima: “Pokret radi na rekonstrukciji svetskog sustava, stvaranju jednog novog poretka, zagovara preoblikovanje u svim međunarodnim organizacijama, ne samo Ujedinjenih nacija, nego i u Međunarodnom monetarnom fondu i drugde.”

U Ujedinjene nacije danas su učlanjene 192 države, od njih su 118 stalne članice Pokreta nesvrstanošti.

industriji. Sigurno je zanimljiv i izvoz hrane, a takođe i vode, jer će problem vode za piće u budućnosti biti sve veći, pogotovo u tzv. trećem svetu. Mogućnosti svakako postoje, ali radi se pretežno o siromašnim zemljama koje su dobrim delom upućene na pomoć Svetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda. Pre više decenija zemlje članice Pokreta nesvrstanih su se i zbog političkih razloga uzdržavale od kupovine određene robe ili od ugovora za krupne građevinske poslove – autoputeve, aerodrome, železnice, rezidencije itd. – sa jednom ili drugom velesilom. Ponekad se radije i sa više poverenja uzimalo od “prijatelja” iz Jugoslavije, makar kvalitet bio i nešto niži, a finansijski aranžmani pomalo nepovoljniji. Toga više nema. Srbija će u zajednici sa Hrvatskom ili

drugim susedima u nesvrstanim zemljama naići na oštru konkurenciju iz celog sveta bez političkih privilegija.

Održavanje jubilarnog samita u Beogradu za dve godine bila bi šansa za profiliranje Srbije u svetu. Ako je predsednik Tadić to ozbiljno mislio, onda veoma brzo treba očekivati diplomatsku akciju Srbije u tom smislu, koordiniranu sa Egiptom kao predsedavajućim Pokreta. Ili je to bila samo još jedna naglas izgovorena ideja koja dobro zvuči. Srpske zvaničnike svakako ništa ne sprečava, čak i ako se jubilarni samit nesvrstanih ne bude održao u Beogradu, da, kao što predsednik Tadić reče, slave “vizionarske” ideje utemeljivača Pokreta, to jest Tita, ako misle da ih treba slaviti.

×

ANDREJ IVANJI

PROBLEMI U KOLEVCU

Razmena Evropske unije s mediteranskim bazenom osjetno je smanjena nakon rušenja berlinskoga zida: tržišta u Srednjoj i Istočnoj Evropi izgledaju zanimljivijim ulagačima, unosnijim finansijerima. Države na afričkoj obali dobijaju s vremena na vreme simboličnu pomoć kao “zemlje u razvoju”. Neke ne prihvataju “mediteranstvo” koje se nudi – drže da se iza njega kriju ambicije neokolonijalizma

Slika Mediterana na početku novoga milenija nije idilična. Sjeverna obala zaostaje za kontinentalnom Evropom, južna za sjevernom. Cjelina našega mora suočava se s teškoćama na sjeveru i na jugu. Može li se uopće smatrati cjelinom prostor kojeg razdiru sporovi i dijele nesporazumi: Izrael i Palestina u sukobu, Turska i Grčka u zavadi, dva dijela Cipra u neprijateljstvu, Balkan do jučer u ratovima, nepravilne u Libanonu, nesklad u Alžiru i na mnogim drugim mjestima.

Evropska unija nije brinula o Mediteranu. Evropa je zanemarila “kolijevku Evrope”. Objašnjenja koja su nudili njezini predstavnici nisu mogla uvjeriti one kojima su upućena. U njih ne vjeruju ni oni koji ih iznose. Težnje kontinenta ne podudaraju se s očekivanjima obale. Primorje često trpi od zaleđa. Odluke sudbonosne za naše more donose se izvan njega, ili bez njega. Stvaraju se nove granice i produbljuju stare. To rađa nepovjerenje i potiče nezadovoljstvo.

Pred prizorima mora ushiti su sve više prigodni. Sutoni su se na raznim stranama nadvili nad obzorom, “krepuskularizmi” su ovladali pjesništvom. Nespokojstvo se uvuklo u povijest – u samo shvaćanje povijesti. Dijagonala Sjever-Jug postala je problematičnom u politici. Mediteran izostaje

u izvješćima koje bilježe pothvate epohe i svijeta. Prisutan je u kronikama terorizma i nasilja. Zaostao je na raznim stranama, na nekima i dalje – sve više – zaostaje.

PROMENA SVETA: Unatoč svemu tome misao Juga budi se povremeno u zaljevima, buni u lukama. Svjedoci smo nastojanja da se postojeće stanje promijeni, raznih prijedloga koji su upisani u povelje i uvršteni u programe: atenska, marsejska i đenovska konvencija, “Plan akcije za Mediteran” (PAM) i napose “Plavi plan” (Plan bleu), donijet u Sofiji – Antipolisu kraj Nice s naznakama razvoja do “horizonta 2025. godine”, poticajni sporazumi potpisani u Napulju, na Malti, u Tunisu, Splitu, Palma de Mallorki. Posebno je značenje imala Konferencija održana u Barceloni 1995. godine, dugo pripremana i očekivana. Predviđala je, uza sve ostalo, stvaranje “slobodne zone razmjene do godine 2010”. Nije uspjela kao ni prethodni projekti.

Nakon dogovora u Oslu (1992) izgledalo je da se stanje na bliskom Istoku bliži pozitivnom rješenju, napose odnos Izrael-Palestina, rana cijeloga Mediterana. Vjerovalo se da će se ti dogovori ublažiti napetost na prostoru širem od mediteranskih obala. Očekivanja se, kao što vidimo, nisu obistinila. Postali smo ponovo – u još većoj mjeri – svjedocima

ratnih, političkih i vjerskih sukoba, starih i novih oblika terorizma, rasizma, antisemitizma, negiranja prava Izraelu na opstanak i Palestincima na povratak. Zavodljive najave “kooperacije”, “partnerstva”, “susjedstva”, “razmjene”, “solidarnosti” itd. nisu dale ploda. Prilikom obilježavanja desetogodišnjice “barcelonskoga procesa”, ni jedan čelnik arapskoga svijeta nije se pojavio. Smatrali su se izigranim.

Razmjena Evropske unije s mediteranskim bazenom osjetno je smanjena nakon rušenja berlinskoga zida: tržišta u Srednjoj i Istočnoj Evropi izgledaju, unatoč svemu, zanimljivijim ulagačima, unosnijima >>

MARSEJ

NAPULJ

ALEKSANDRIJA

Geometrija podjeljene tačke

U golemom amfiteatru predugo se izvodio isti repertoar – riječi i geste na pozornici postaju najprije poznate, zatim banalne. Obrasci retorike, dijalektike, politike, nastali na Mediteranu, dugo su služili i potrošili se. Odnosi središta i periferije, bliskosti i daljine, simetrije i asimetrije poprimali su ponekad protuslovnja značenja. Euklidska geometrija odavno nije dovoljna. Uoči svake nove plovidbe nužno je provjeriti ne samo spremnost posade nego i valjanost opreme. Mediteran očekuje odgovore na pitanja koja se sam ne usuđuje postaviti.

Sudionici u predstavi šapuću iza kulisa: "Postoji li Mediteran izvan naše uobrazilje?" On nije isti u stvarnosti i u uobrazilji – to može ponekad biti prednost, ali je najčešće nedostatak.

"Zasnovati alternativnu intermediteransku kulturu" – i taj se prijedlog čuo više puta na sceni, napose u Evropskoj komisiji. Neće se to ostvariti ni lako ni brzo. Previše mu se prepreka našlo na putu.

"Uzeti u obzir stvarne razlike u našim gledanjima na Mediteran", vidjeti koje su od njih teže a koje lakše savladive. Od toga bi se moglo započeti. Ni to neće ići samo od sebe. Prividi stvarnosti često su privlačniji od stvarnosti same.

U jednoj od svojih manje poznatih bilježnica Leonardo da Vinči je zapisao: "Od Istoka ka Zapadu u svakoj točki je dioba." Trebalo se dogoditi sve što se dogodilo na Balkanu da shvatimo težinu toga suda: tolike "diobe", u kratku razmaku, na tijesnu prostor! Na Balkanskom poluotoku rođena je antička tragedija. Na Bliskom istoku nastale su zavjetne knjige triju vjera u jednoga Boga. Rat koji plamti već desetljećima u Svetoj zemlji ne može se ugasi sam od sebe. Pokazalo se još jednom kako Mediteran nije u stanju, bez suradnje s drugima, osigurati vlastito postojanje.

Ni tu pouku povijesti ne bi trebalo smetnuti s uma.

Sizif

Uz brojna aktualna pitanja javljaju se ona koja je prošlost ostavila za sobom, na koja svaki naraštaj traži ponovo odgovore. Mediteran je kasnio za modernitetom. Nije prihvatao nove uvjete, zahtjeve i mjerila. Domovina mita radala je mitologije. Baštinica historije trpjela je od historizma. Postojbina tragedije teško je odolijevala tragičnim iskušenjima s kojima se suočila. Kolijevka mudrosti nije imala povjerenja u vlastite mudrace, koje je nerijetko odbacivala ili ponižavala. Staro središte svijeta gajilo je nepovjerenje prema Novome svijetu.

Predstavljanje stvarnosti zamjenjuje ponekad samu stvarnost ne uviđajući razliku među njima. Identitet bića, dugotrajan i dubok na ovim prostorima, teško se uspijeva združiti s identitetom činjenja. Biti i činiti ne daju se uskladiti jedno s drugim. Na obnove treba čekati – one su uvijek kadre iznevjeriti očekivanja. Po navadi kojoj nije lako odoljeti, na naše more se gleda kao na prošlost i svodi ga se na nju: divljenje njegovoj "slavnoj prošlosti" nije mu uvijek koristilo. Mediteranu je potrebna sadašnjost i budućnost.

Ne postoji samo jedna mediteranska kultura. Ima ih više u okrilju jedinoga Mediterana. Razvijale su se jedna uz drugu, manje ili više povezane ili razdvojene. Često su srodne, ali nisu istovjetne. Po nekim su osobinama slične, po drugima različite. Sličnosti duguju zajedničkom moru i susretu na njegovim obalama naroda, oblika i nadahnuća. Razlike su im uvjetovane porijeklom, vjerom, poviješću. Ni sličnosti ni razlike nisu jednako raspoređene i podijeljene – ovdje prevladavaju jedne, ondje druge. Ideje Mediterana i sam Mediteran rijetko su se uspijevali uskladiti. Mediteranska nadahnuća prati misao izgon.

Uzaludno je ponavljati nevolje od kojih trpi naše more, zvano "Unutarnjim". Ne koristi ih ni prešućivati: zagađeno priobalje, naružen okoliš, nedostatak reda, slabost organizacije, divlja gradnja, potkupljivost u prenesenom i doslovnom značenju, pomaci i selidbe iz zaleđa na obalu, s obale što dalje od zaleđa. Najbolje predaje – one što su nastojale združiti umjetnost stvaranja s umijećem života – suprotstavljaju se takvoj sudbini. Mediteran je dočekuje kao kaznu. Sizif je dobio posebno mjesto u suvremenoj mediteranskoj misli.

KARTAGINA

financijerima. Države na afričkoj obali dobivaju s vremena na vrijeme simboličnu pomoć kao "zemlje u razvoju". Neke ne prihvaćaju "mediteranstvo" koje se nudi – drže da se iza njega kriju ambicije neokolonijalizma. I same predrasude ponekad ne dopuštaju da se ostaci prošlosti, njezina lošijega

dijela, prevladaju. Mediteran je stekao veću važnost na mapama koje razastiru stratezi nego u planovima razvoja. Staro se more se mjestimice pretvorilo u bojno polje. U tjesnac kojim plove brodovi natovareni oružjem i naftom.

SAVEZ ILI SUKOB: U ovom času na djelu je

nova "globalizacija". Ne dolazi više samo sa Zapada, preko Atlantika. Kreće s Istoka, slijedi nekadašnji "put svile", ide usporedno s njim, morskom stranom, prolazi kroz Suez, izbija na Mediteran. U kakvu su stanju naše luke da dočekaju ne samo goleme količine robe, nego i samu razmjenu, izazove koje

ona u sebi nosi? Iza te nove globalizacije stoji zemlje čije se stanovništvo broji u milijardama: Indija i posebno Kina, obje spremne i odlučne. Dugo su bile potčinjene, ne žele više ovisiti. Povijesna se karta svijeta mijenja pred našim očima. Mnogi od nas ne nalaze svoje mjesto na njoj.

Dvije ideje, suprotstavljene jedna drugoj, susreću se i, reklo bi se, natječu jedna s drugom: "savez civilizacija" kakav predlaže španjolski predsjednik i njegovi suradnici, i "sukob civilizacija", o kojem pišu publicisti i vojni savjetnici. "Savez" na trenutke izgleda utopijom – ali postoje i djelatne, produktivne utopije. "Sukob" pak nije – ne mora biti – neizbježan. Ne sukobljavaju se u stvari istinske kulture, nego ideologije koje nastupaju pod njihovim imenom ili u njihovu ruhu.

U takvu je okružju iznijet prijedlog francuskoga predsjednika da se osnuje "Mediterranska unija". Kontinentalna Evropa, napose Njemačka i njezina predsjednica, dočekali su ga sa stanovitom rezervom: zar treba, uz postojeću Evropsku uniju, stvarati još jednu, s dijelom istoga članstva? Nije li bolje nastaviti "barcelonski proces" unatoč svim njegovim nedostacima? Korigiran je i sam naziv imena: "Mediterranska unija" prekrštena je u "Uniju za Mediteran" (Union pour la Méditerranée). Neki su vidjeli u ideji francuskoga predsjednika izliku da se Turska (s otvorenim vratima prema Kurdima, Armeniji, Siriji, Iraku) ne primi u Evropsku uniju za koju se kandidirala. Drugi su u tome prijedlogu prepoznali želju da Francuska zauzme glavno mjesto u mediteranskoj politici Evrope. Italija i Španjolska, vjerojatno i Grčka, nisu time oduševljene. Prijedlog je unatoč svemu ustalasio ne samo službene krugove. O njemu se raspravlja na različitim razinama, u mediteranskome krugu i izvan njega. Očito je da neće biti lako ostvariti zajedničke pristupe i mjerila zemalja s demokratskim tradicijama i onih koje se nisu oslobodile totalitarnih stega, pogotovo kad je riječ o ljudskim pravima i slobodama. Za početak se predlažu jednostavniji pothvati kao što je "depolicija mora" i zaštita okoliša, pitanja energije i vode, kontrola imigracije i emigracije i sl. Još ne znamo hoće li šefovi arapskih zemalja pristati da sjednu za isti stol s predstavnicima Izraela. U svakom slučaju "načelo suradnje" nameće se prije "načela integracije" – za najosnovnije oblike integracije potrebno je vremena i razumijevanja, sredstava i dobre volje.

PREDRAG MATVEJEVIĆ

Ime i sudbina

Francuski predsjednik Nikola Sarkozy predložio je 2008. godine osnivanje "Mediterranske unije". U prvi mah prijedlog nije dočekan s oduševljenjem u Evropskoj uniji a ni u kontinentalnoj Evropi uopće. Mijanjao mu se i sam naslov: "Mediterranska Unija", "Proces Barcelone – Unija za Mediteran" te napokon "Unija za Mediteran". I te promjene imena odaju ne samo odgovarajuće razlike u pogledima, nego i stanovit otpor. Projekt koji je u biti pozitivan i prihvatljiv dosta dolazi u nezgodnu čas: između fijaska i krize – fijaska "Barcelonske konferencije" i krize u koju je upao suvremeni svijet. Tko je mogao predvidjeti da će "financijski kapitalizam" nanijeti tako teške udarce samu kapitalizmu. Da će "neoliberalizam" ugroziti stanovite oblike "liberalnosti" u ekonomskim, socijalnim i političkim odnosima. Da će "bankarski sustav" postati tako okrutan prema samim bankama. Da će iz "pokopanoga marksizma" izbiti ponovo na površinu Marksova teorija o cikličkoj krizi itd.? Gotovo nitko nije pomišljao na to.

U takvoj konjunkturi, "Unija za Mediteran" ne može računati na veće i skuplje projekte, morat će se zadovoljiti skromnijim i jeftinijim. To neće usrećiti "partnere" s južne mediteranske obale. Stanoviti oblici "kooperacije" izgledaju mogući, dok procesi "integracije" nemaju izgleda. Nikakav pokušaj da se "šerijatsko pravo" podredi evropskim pravnim tradicijama neće biti dobro dočekan. Kritika stanovitih totalitarnih režima, npr. u Libiji, smatrat će se i dalje nedopustivim miješanjem u tuđa posla. Politika "susjedstva" (neighbourhood, vosinage, vicinato) ili pak "partnerijata" (partnership) morala bi postati više funkcionalna i operativna nego što je bila ili pokušavala biti.

Valjalo bi obaviti prije svega odgovarajuće predradnje i ustanoviti hijerarhije djelovanja i prisutnosti. Odavno vapi za pomoći stanoviti pokušaji ili zahtjevi: pitanja ambijenta, okoliša i ekologije, zagađivanja i "depolicije"; nastojanja da se neki prostori opskrbe vodom ili spase od "dezertifikacije"; uz to se postavljaju i norme u vezi s ribarstvom i njegovim ograničenjima; ne smiju se odgađati u nedogled dogovori o imigraciji/emigraciji u sklopu suradnje između mediteranskoga sjevera i juga. Mogla bi se također, bez većih troškova, uspostaviti dolična kulturna razmjena (ne samo na razini univerziteta i prigodnih simpozija). Dobro bi došla i zajednička mediteranska televizijska mreža ili barem emisija – kakva je već postojala u nekim zemljama, ali nije bila zajednička.

Iskustva iz novije povijesti opominju da ne idemo predaleko kako ne bismo posrnuli na putu, da se ne upuštamo u plovidbe kojima prijete havarije. Ali stanovita odlučnost, ako ne i hrabrost, potrebna je i na putu i u plovidbi o kojoj je riječ.

MOSKOVSKI HIPODROM: Predsednik Medvedev sa kolegama iz okruženja

Svako gleda svoja posla

Americi je Rusija kao saveznik potrebna i za sprečavanje razvijanja atomskog programa u Iranu, i za smirivanje situacije u Pakistanu i Avganistanu, i za stabilizaciju na Bliskom istoku. Takođe, SAD i Rusija poseduju zajedno 95 odsto atomskog arsenala, te i redukovanje količine nuklearnog oružja, što je pri vrhu liste prioriteta administracije Baraka Obame, zavisi od saradnje sa Rusijom. S tim je vezano i sprečavanje nastanka neke nove nuklearne sile, kao i smanjivanje mogućnosti nekog terorističkog nuklearnog napada. Sve su ovo i suviše krupne teme da bi Amerika Rusiji osporavala primat na njenom domaćem terenu, na Kavkazu

DOK AMERIČKI PREDSEDNIK Barak Obama rešava probleme u Avganistanu, gde nagomilava trupe, u Iraku, odakle bi voleo što pre da povuče svoju vojsku, na Bliskom istoku, jer valja rešavati probleme između Izraela i Palestinaca, a da suviše ne povredi nijednu stranu, dok traži rešenje za uzburkani Iran sa sve atomskim pretnjama Teherana, i najzad za Severnu Koreju koja svojim atomskim programom prkosi Vašingtonu, njegov pandan iz Moskve Dmitrij Medvedev može

na miru da se koncentriše na "svoj svetlarnik", na Kavkazu.

SAD i Evropska unija su prošle nedelje protestovale zbog posete Medvedeva Južnoj Osetiji, koju uporno nazivaju "disidentskim regionom Gruzije". Predsedništvo EU je poručilo da je to "nespojivo sa principom teritorijalnog integriteta". To je nesumnjivo zanimljiva argumentacija za Srbiju. Međutim, sam Medvedev nimalo nije impresioniran, a i zašto bi bio, kritika Zapada je očekivana i

inertna, u Kremlju veoma dobro znaju da se ni energetski od Rusije zavisna Evropa, kao ni Amerika, opterećena svojim unutrašnjim ekonomskim i spoljnopoličkim problemima, ne bi usudile da nešto konkretno preduzmu u ruskoj interesnoj sferi. Pored svega navedenog, Vašingtonu je Rusija potrebna kao saveznik i pri usaglašavanju politike sa Kinom, i u slučaju da rastuće antiameričko raspoloženje u latinoameričkim zemljama postane još neprijatnije. Na Abhaziju, staru državu koju je tek Gruzijac Staljin poklonio svojoj domovini, a koja se takođe odvojila od Gruzije, kao da su svi zaboravili.

CRNOMORSKA FLOTA: Medvedev je prošle nedelje posetio i crnomorsku luku Novorosijsk, koja se nalazi u neposrednoj blizini Kavkaza. Ona je do sada bila poznata pre svega kao pristanište za velike tankere koji su prevozili rusku naftu, ali je sad naglo počela da se dograđuje da bi, kako reče ruski predsednik, najkasnije do 2016. godine postala glavna baza ruske Crnomorske flote. Do tada treba da ima kapacitet za 80 ratnih i pomoćnih brodova. Do sada je centar ruske mornarice u Crnom moru bio Sevastopolj na Krimu, koji pripada Ukrajini, a prihvata

50 brodova i osamdesetak helikoptera i aviona. Ugovor o iznajmljivanju te luke sklopljen između Rusije i Ukrajine ističe 2017. godine.

Problem Krima istorijski takođe nije jednostavan. Taj strateški važan region je Hruščov, Ukrajinac, oduzeo Rusiji i predao Ukrajini. Pokušaji da se Ukrajina uvuče u NATO, a takođe i u EU, Moskva smatra neposrednom pretnjom, te je veoma jasno stavila do znanja da neće skrštenih ruku posmatrati razvoj u Ukrajini ili Gruziji, pa ni na Kavkazu u celini.

FAVORITI ZAPADA: Dosadašnjim favoritima Zapada, predsedniku Ukrajine Viktoru Juščenku i Gruzije Mihailu Sakašviliju, rejting kod kuće rapidno opada, a Rusija se nada promenama, koje će prozapadne emocije u tim zemljama u najmanju ruku neutralisati, a ako je moguće preokrenuti u drugom, "prirodnijem" pravcu, prema Moskvi. Snažno oružje u tom pogledu su ekonomski odnosi, pre svega nafta i njeni putevi, ali, kao što je pokazao primer upravo Južne Osetije i Abhazije, u pogodnom trenutku, pogotovu kada su Zapadu vezane ruke, Medvedev i Putin se neće ustručavati ne samo da zveckaju oružjem nego i da ga koriste.

Muka za Rusiju je svakako i Čečenija, u kojoj su pobunjenici protiv režima bliskog Rusiji nesumnjivo ekstremni islamisti. To otežava SAD da im pomogne bilo materijalno, bilo ideološki. Amerika se i suviše opekla podržavajući u Avganistanu neprijatelje tadašnjeg Sovjetskog Saveza. Sovjetski pokušaj da održi promoskovski režim u Avganistanu trajao je od 1979. do 1988. godine, kad su se poraženi Rusi povukli, a za to vreme je CIA u svakom pogledu podržavala avganistanske borce "protiv komunizma", na čije je čelo došavši sa arapskim dobrovoljcima ubrzo stao Osama bin Laden. Kakve su tada bile veze danas najozloglašenijeg teroriste na svetu sa američkom obaveštajnom službom zasad ostaje predmet spekulacija.

Najnoviji razvoj događaja svakako dokazuje da su se Obama i Medvedev o ponečemu dogovorili. Nešto je poznato i javnosti, na primer dozvola američkim transportnim avionima da snabdevajući svoje jedinice u Avganistanu koriste i ruski vazdušni prostor. Sigurno je, međutim, da se Vašington na

Kavkazu neće i suviše mešati u ruska posla.

UTEHA: To objašnjava i zašto je u Rusiju otišao Barak Obama lično, dok je početkom ove nedelje u Ukrajinu i Gruziju poslao svog potpredsednika Džozefa Bajdena. Zvanično, kako bi prozapadne političke snage u ovim zemljama uverio kako "resetovanje" odnosa između Vašingtona i Moskve ne znači da će im Amerika uskratiti podršku. Nezvanično, to znači upravo to. U telefonskom intervjuu

SUMLJIVA PODRŠKA: Potpredsednik Bajden i premijerka Timošenko

novinama *Komersant* Bajdenov savetnik Toni Blinken rekao je da političkim vođama na vlasti u Gruziji i Ukrajini "predstoje teške odluke". U Ukrajini je "razvoj društva pretekao političko vođstvo", a od Gruzije SAD očekuju "produbljivanje demokratije". Ruski mediji pišu da Obama nije lično otišao u Gruziju i Ukrajinu, čemu su se Juščenko i Sakašvili nadali, već je poslao svog zamenika Bajdena, da ni na koji način ne bi ugrozio dogovore postignute sa Moskvom. Očekivalo se da će Bajden uglavnom reći što domaćini žele da čuju, ali da je sve to samo uteha posle očiglednog pomaka u odnosima između Vašingtona i Moskve, te da od evroatlantskih integracija ove dve zemlje u dogledno vreme ne može biti ni govora.

Americi je Rusija kao saveznik potrebna i za sprečavanje razvijanja atomskog programa u Iranu, i za smirivanje situacije u Pakistanu i Avganistanu, i za stabilizaciju na Bliskom istoku. Takođe, SAD i Rusija poseduju zajedno 95 odsto atomskog arsenala, te i

redukovanje količine nuklearnog oružja, što je pri vrhu liste prioriteta Obamine administracije, zavisi od saradnje sa Rusijom. S tim je vezano i sprečavanje nastanka neke nove nuklearne sile, kao i smanjivanje mogućnosti nekog terorističkog nuklearnog napada. Sve su ovo i suviše krupne teme da bi Amerika Rusiji osporavala primat na njenom domaćem terenu, na Kavkazu.

Ruska Federacija posmatra Kavkaz kao celinu, kao jedinstven organizam, u kome dešavanja na jednom delu uvek imaju reakciju na drugom, piše Štefan Bernhard, član nemačkog društva za istraživanje istočne Evrope. Geopolitički je za Zapad važan čitav region, kao resurs za energente preko koga može da se zaobiđe ruska teritorija. Rusija kontrolom izvora gasa i nafte u kaspiskoj regiji želi da poveća svoj uticaj pre svega na EU. Jednostavno rečeno: SAD i EU žele da obezbede sebi nove izvore energije, dok Rusija želi još više da učvrsti svoj monopolski položaj.

ZAMRZNUTI KONFLIKTI: Uloga Rusije u konfliktima nastalim zbog secesionističkih pokreta, kao na primer u Gruziji, višeslojna je. S jedne strane, Moskva ne želi da ti konflikti eskaliraju kako ne bi prešli na severni Kavkaz, to jest na teritoriju Ruske Federacije. S druge strane, Rusija manipuliše secesio-

nističkim problemima za sopstvenu politiku, kako ih druge velesile, kao što su SAD, ne bi istisnule u drugi plan. Tako se Rusija služi strategijom "zamrznutih" konflikata. To znači da u secesionističkim regionima doduše ne postoji otvoreni sukob ili rat, ali ne vlada ni mir. Ti konflikti se sporo ili nikako ne rešavaju. Abhazija i Južna Osetija ekonomski u potpunosti zavise od Rusije. A Rusija izbijanje ili suzbijanje nasilja može da kontroliše po sopstvenoj potrebi.

Svi se slažu u tome da bi neka nova konfrontacija između Rusije i SAD imala nesaagledive posledice. Prema tome, američki i evropski političari će govoriti ono što se od njih očekuje, biće zabrinuti zbog kršenja ljudskih prava, nedostatka demokratije, ubijanja novinara, oružanih konflikata, pružaće moralnu podršku prozapadnim političkim snagama i tako dalje. Ali, generalni dogovor iza zatvorenih vrata je da svako gleda svoja posla.

×

JOVAN HIRŠL

ČESTITANJA: Predsednik Evropskog parlamenta Buzek

BUDIMPEŠTA

POLOVIČNI SAVEZ

MAGYAR NEMZET

Ištvan Pataki

Za dvadeset godina mogli smo da se naviknemo da mlinovi Evropske unije melju sporo. Sve do promene našeg režima mi smo mislili da će Brisel smesta da nas primi u svoj zagrljaj, da će požuriti da nam pomogne, da uzbuđeno čeka hoćemo li najzad da se priključimo zapadnom savezu. Međutim, kako je to formulisala bivša predsednica poljske vlade, Hana Suchocka, stalno smo se nalazili na udaljenju od pet godina od pristupanja Savezu. Više godina je trajalo pridruženo članstvo, zatim smo ponovo godinama čekali da se završe pregovori. Kada smo najzad 2004. godine uspeli da se učlanimo, već smo se bili zamorili od svega. Nismo istinski uspeli čak ni da se obradujemo. Pet godina posle učlanjenja, najzad se u Briselu, odnosno, Štrasburgu dogodilo nešto, čemu smo stvarno mogli da se obradujemo. Građani nekada komunističkih zemalja prvi put mogu osećati da više nisu drugorazredni članovi velikog zapadnog kluba. Jedan je Poljak dospao na čelo Evropskog parlamenta, a to je već samo po sebi radost za nas, Mađare, jer mađarsko-poljsko prijateljstvo nikad nije poništeno uprkos kolebljivoj socijalističkoj diplomatiji i uvredljivoj nezainteresovanosti Budimpešte za Varšavu. Ali Jerži Buzek se ne mora voleti samo zbog toga što je Poljak. Bio je jedan od vođa legendarne Solidarnosti i bio i ostao odlučni protivnik komunističke diktature, a ni po čemu se ne

može napadati ni zbog njegove političke delatnosti posle promene režima. Evropski očevi otadžbina izglasali su i da Pal Šmit sedne u jednu od potpredsedničkih fotelja, što je takođe priznanje i njegovog partiji Fides. Poslednjih godina ne može više da se postavi pitanje poverenja u tu građansku partiju, a danas je već otvorena tajna da Brisel smatra da kako kroz godinu dana sa Fidesom u Mađarskoj na vlast doći snage desnog centra. Druga radosna vest je stigla iz Brisela, gde se klimnulo glavom da se tri balkanske zemlje oslobode bremen viza. Pošto među njih spada i Srbija, i za vođanske Mađare će prestati ponižavajuće stajanje u redu pred konzulatima matične zemlje. Prva izjava Pala Šmita u svojstvu jednog od potpredsednika da će se truditi da se efikasnije bori za mađarske interese, dokazuje da uprkos dobrim vestima u Uniji nije sve u redu. Setimo se napada Brisela na Berluskoniju zbog zaoštavanja kontrole imigranata. Pa šta je sa unutrašnjim poslovima članica? Zar je rimska diskriminacija rumunskih Roma u Italiji evropska stvar, a Mađara i njihovog jezika u Slovačkoj interna stvar Bratislave? Čini se da Unija još treba da se razvija. Dok ne bude jasnog i jedinstvenog pojma povrede prava i dok odbrana manjina gotovo da i ne postoji, teško je oduševljavati se za Evropski parlament. Valjda su s tim načisto i Jerži Buzek i Pal Šmit.

VAŠINGTON

Obamin sledeći korak

TIME MAGAZINE

Toni Karon

U početnoj fazi napora koje je predsednik Barak Obama ulagao u izraelsko-palestinski mirovni proces, bilo je potrebno izgraditi poverenje između zavađenih strana. Iako rezultati nisu baš doprili izgradnji poverenja, Obama možda nema drugi izbor osim da nastavi dalje.

Predsednikov izaslanik za Bliski istok, senator Džordž Mičel, boravi u ovom regionu od 20. jula, praćen izveštajima da se zvanični Vašington kreće u pravcu novih pregovora, moguće sa fiksiranim rasporedom problema koje treba rešavati. Ali, očigledan nedostatak poverenja koji su obe strane pokazale tokom ranijih Obaminih pokušaja da bude medijator u rešenju sukoba, dovodi u sumnju njihovu spremnost da zaista pregovaraju o miru.

Shvativši da je rešenje konflikta između Izraela i Palestine hitno potrebno, Obama je energično pokušao da obnovi mirovni proces koji je prekinut tokom mandata Bušove administracije. Predsednik SAD zahtevao je da Izrael pokaže dobru volju time što će obustaviti izgradnju svih naselja započetu izvan granica ustanovljenih 1967, a da arapske zemlje na to odgovore tako što će dozvoliti izraelskim avionima komercijalne letove kroz svoj vazdušni prostor i uvesti vizne olakšice.

Izraelski premijer Benjamin Netanjahu glatko je odbio Obamin zahtev i pokupio političke poene u svojoj zemlji tezom o "prirodnom rastu" već postojećih naselja. Jedan od ciljeva Mičelove posete treba da bude konačno postizanje dogovora o ovoj temi, ali tako da obe strane budu zadovoljne: Izrael želi da završi oko 1500 stambenih jedinica koje su već u izgradnji, ali i da Istočni Jerusalem bude izuzet iz odluke o obustavi gradnje.

Obama i državna sekretarka Hilari Klinton izjavljivali su u skorije vreme da administracija traži nov način da arapske zemlje uzvrate Izraelu ako dođe do obustavljanja gradnje, ali, rešenja koja zvanični Vašington predlaže zavise od regiona u kom ne postoji volja da se Izrael nagradi samo zato što ispunjava svoje obaveze.

U arapskom svetu vlada i sumnjičavost prema Netanjahuovom ustupku Palestincima, jer je ovaj na tako nešto pristao nevoljno i pod velikim pritiskom koji je na njega izvršio Obama. Mnogi veruju da izraelski premijer zapravo nema nameru da učini ono što je obećao. Njegove najnovije izjave

SUKOB PARTNERA: Netanjahu i Obama

o Jerusalemu samo pojačavaju dominantni skepticizam.

Ali, i Izrael je podjednako sumnjičav prema namerama Palestine. Netanjahuov savetnik za nacionalnu bezbednost Uzi Arad, prošle nedelje je ismejao napore Obamine administracije, rekavši da konflikt neće biti skorije okončan jer u Palestini, uključujući i njenog predsednika Mahmuda Abasa, ne postoji politička volja za tako nešto. Kakve god bile Abasove namere, njegova politička slabost neutralisala ga je kao efikasnog zagovornika mira. Preokupiran je epskom borbom sa Hamasom, koji ne kontroliše samo Gazu, već je i vladajuća partija demokratski izabrane palestinske vlasti, a uticaj mu je ograničen čak i u njegovom Fatahu.

Dakle, od američke administracije se očekuje da pređe na sledeću fazu mirovnih pregovora uprkos očiglednom nedostatku poverenja između Izraela i Palestine. To znači da će SAD morati da definišu neku vrstu pregovora sa dnevnim redom na kom će ključne tačke biti povlačenje granica između dve zemlje, uslovi za suverenitet Palestine, podela Jerusalema i sudbina palestinskih izbeglica. Ali, obe strane su o svemu ovome već pregovarale i nisu uspele da postignu dogovor. Za one koji prate situaciju na Bliskom istoku, ključno pitanje je da li će Obama postaviti rok za pregovore i šta planira u slučaju da do pomirenja ne dođe, što je u ovom trenutku najverovatniji ishod.

GIBALTAR

Cirkus oko majmunske stene

WELT ONLINE

Ute Miller

Prvi put posle 300 godina, 21. jula, jedan član španske vlade kročio je na tlo britanske kolonije Gibraltar poznate i kao Majmunska stena. Svađa oko Majmunske stene traje od 1713, a kraj joj se ne vidi – pri tom je reč o jedva 6,5 kilometara koprenog jezička u jednoj od najvećih zabiti Španije. Španski i britanski mediji su najavu španskog ministra spoljnih poslova Migela Anhela Moratinjosa da će da poseti koloniju Ujedinjenog Kraljevstva Gibraltar slavili kao "istorijski korak". Reč je o privremenom vrhuncu apsurdne drame, jer svađa dva partnera unutar Evropske unije o deliću zemlje, na kome se nalaze poslednji majmuni koji u Evropi slobodno žive, zaista zvuči bizarno.

Sve je počelo 1704. kada je britanski admiral ser Džordž Ruk osvojio stenu u Španji, koja je ugovorom iz Utrehta 1713. zvanično dodeljena Britancima. Od tada se Španija i Velika Britanija prepiru oko Gibraltara, koji je nekoć, kao vrata ka Africi, imao veliki vojni značaj.

Nekada su britanski doseljenici morali da se odupiru višegodišnjoj španskoj opsadi i topovskoj džuladi. To vreme je prošlo. Španci, doduše, i dalje uporno insistiraju na svom pravu na teritorijalne vode oko Gibraltara, ali ih stanovnici Majmunske stene samo ismejavu. "Sada nas gađaju korama od banane", rekao je premijer Gibraltara Petar Karuana pred posetu španskog ministra spoljnih poslova.

To u prošlosti nije bilo tako. Pod diktaturom Francuske Franka granice oko kolonije bile su sasvim

zatvorene, a rampe su potpuno podignute tek 1985. Međutim, još devedesetih godina Španci su redovno blokirali pogranični promet pod izgovorom da se bore protiv šverca i pranja novca. Represija je bilo i od strane vlade konzervativnog bivšeg premijera Hozea Aznara. Čak je Madrid tada pretio da će svim avionima koji za cilj imaju Gibraltar uskratiti korišćenje španskog vazdušnog prostora. Ali Gibraltanci nisu popuštali. 2002. je 99 odsto stanovništva na referendumu glasalo za ostanak pod britanskom krunom, iako već odavno nisu svi od 29.000 stanovnika britanskog porekla – tu su izmešani jevrejski, malteški, gvinejski i ko zna koji još doseljenici, nasledstvo matične zemlje brižljivo se neguje. Policajci u uniformama bobija, crvene telefonske govornice, engleski pabovi sa Gini-som i ribom i krompirom deo su slike Gibraltara. Odnosi sa španskim komšijama su dobri. Oko dve hiljade Andaluzana svakodnevno ide da radi u Gibraltaru, u međuvremenu dele i jedan mali aerodrom, na kome jedan izlaz vodi u Gibraltar, a drugi na špansku stranu. Dok meštani ne žele da se išta promeni, španska opoziciona Narodna partija zvecku oružjem i poziva ministra spoljnih poslova da odustane od posete Gibraltaru.

Majmunima je svakako svejedno što dolazi poseta na visokom nivou iz Španije. Po jednoj legendi, Gibraltar će ponovo pripasti Španiji, kada budu nestali majmuni. Trenutno ništa ne ukazuje na to. Majmunska populacija na Gibraltaru je stabilna, kažu zoolozi.

NIKO VIŠE NE PUCA: Gibraltar, stena majmuna

VELIKI KORAK

Cela avantura trajala je jedva 37 minuta, ali značila je stvarno rođenje avijacije koja je do tada, 25. jula 1909, bila nešto između fantazma budala uverenih da mašine teže od vazduha mogu da lete, cirkuske atrakcije i zabave dokonih bogataša

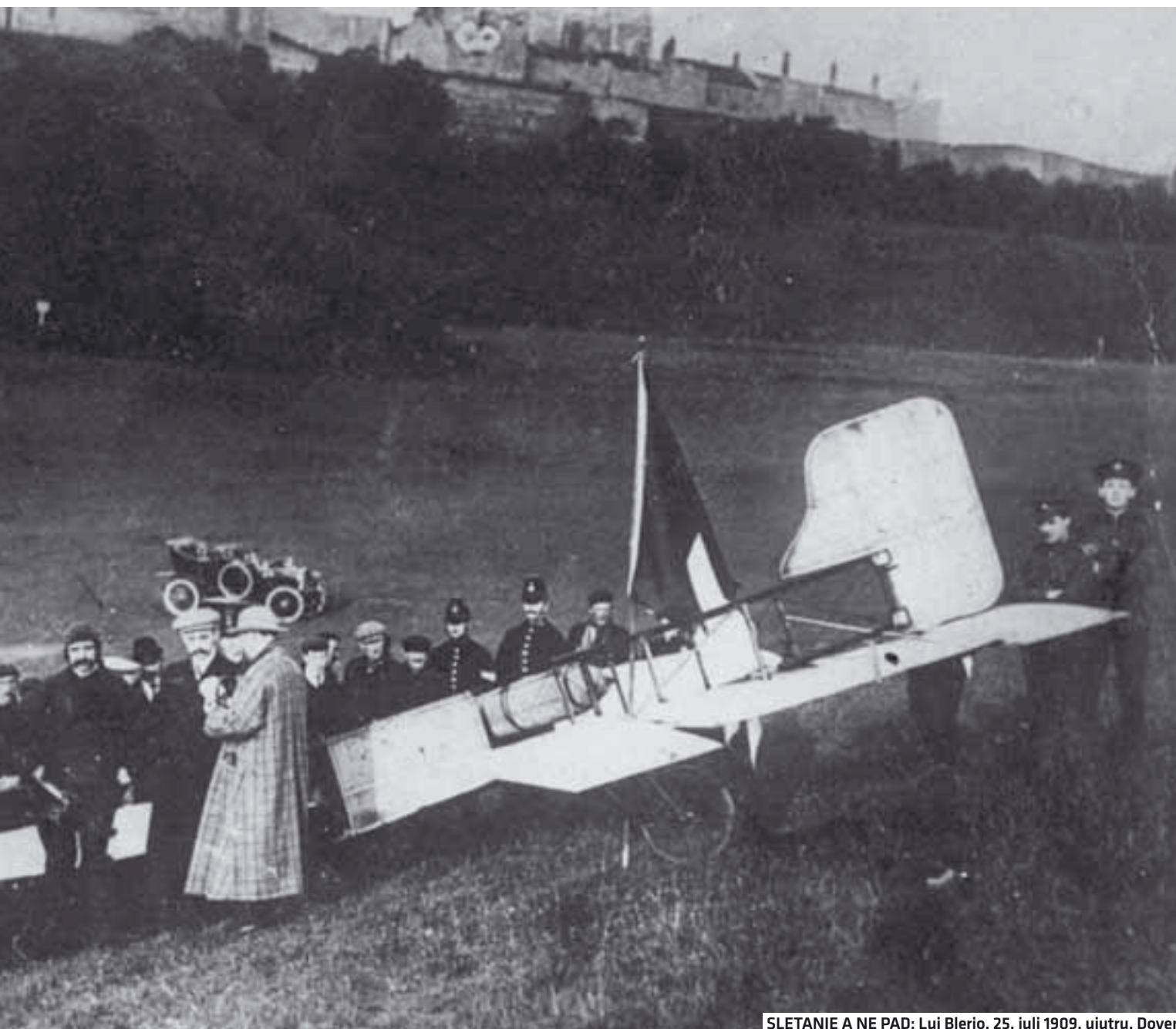
Povod za podvig bila je nagrada od 1000 funti koju je britanski "Dejli mejl" raspisao za uspešno preletanje Kanala koji su Englezi zvali Britanski a Francuzi La Manš. Nagrada je privukla Ibera Latama kog su, kao Francuza engleskog porekla, podržavali na obe obale

Kanala. Latam je 19. jula pokušao prelet, ali je zbog problema s motorom bio prinuđen da se spusti na vodu, nekih deset kilometara od obale Dovera. Zato što je preživeo, u istoriju vazduhoplovstva ušao je kao prvi pilot koji se spustio na vodu.

Drugi kandidat za nagradu, Šarl de

Lamber, imao je ne manje privlačan pedigree em ruskog grofa em francuskog porekla. Usput, letenje je učio direktno od Vilbura Rajta, koji je, posle neuspešnih pokušaja da za leteću mašinu koju je napravio s bratom Orvilom zainteresuje rodnu Ameriku, s istim ciljem i nešto uspešnije –

PRE MESECA

SLETANJE A NE PAD: Luj Blerio, 25. juli 1909. ujutru, Dover

bar što se tiče popularizacije letenja – boravio u Evropi. De Lamber je kupio dva aviona braće Rajt, ali ga je udes na probnom letu primorao da odustane od pokušaja preletanja Kanala.

E, sad junak ove priče, Luj Blerio. Na dan takmičenja imao je upravo navršenih 37

godina (rođen 1. jula 1872), zvanje inženjera, karijeru izumitelja i proizvođača acetilenskih farova za automobile, eksperimentatora s vazдушnim jedrilicama i pokušaja da (1900) poleti u avionu s pokretnim krilima, apsolutno neuspelog. S Gabrijelom Voazanom 1903. osniva kompaniju koja

je do 1906. razvila nekoliko “neuspešnih i opasnih aviona”, a ortake ostavila bez prebijene pare. Blerio nastavlja sam i, za razliku od tada malobrojnih konkurenata koji su eksperimentisali s dvokrilcima, trokrilcima i višekrilcima, konstruiše prvi uspešan avion jednokrila, “blerio V”. U janu- >>

Ubistvo i propast

Prvi letači na mašinama težim od vazduha – napravljenim uglavnom od šperploče, klavirske žice, papira, platna i sličnog – s vremenom su samo dobili na živopisnosti

Neuspeli trkač za prelet Kanala, Iber Latam, stradao je pod nerazjašnjenim okolnostima pre no što je napunio 30 godina. Potomak bogate francuske bankarske porodice s francuske, i ne manje bogate trgovačko-bankarske porodice s engleske strane, Latam je kao džentlmen sebi mogao da dopusti prelet Kanala u balonu, tek da pravi društvo svom rođaku Žaku. Učestvovao je u trkama motornih čamaca u Monaku, putovao u Afriku i na Daleki istok, da bi 1908. godine ušao u posao promocije letenja jednokrillnog aviona "Antoaneta", u koji je ugrađen motor s Latamovog trkačkog čamca. Dva dana posle uspešnog Bleriovog leta, Latam je još jednom krenuo preko Kanala – i ponovo se srušio nadomak doverske obale.

Do 1911. godine Latam je demonstrirao mogućnosti "Antoanete" i usput postavio mnoštvo vazduhoplovnih rekorda, ali to nije doprinelo uspehu aviona na tržištu.

Nestao je na polugodišnjoj ekspediciji u Čad 1912. Rezultat zvanične istrage francuskih kolonijalnih vlasti glasilo je: stradao u lovu. Dve godine kasnije, 1914, uzrok smrti doveden je u pitanje sumnjom da je možda ubijen u pobuni crnih nosača, i inače žrtava teške francuske kolonijalne uprave. U vazduhoplovnoj istoriji ostao je upamćen kao prvi pilot koji je uspešno sleteo na more i po visinskim rekordima od 155 i 1100 m (1909. i 1910. godine).

Šarl, grof od Lambera, inače kršten kao Šarl Aleksandar Moris Jozef Mari Žil Stanislas Žak pri rođenju na Maderi u decembru 1865, već s

NESREĆNI IBER LATAM: Posvećen vazduhoplovstvu

nepunih dvadeset godina odlučio je da se bavi hidroplanima, tj. onim iz čega će gotovo vek kasnije postati hoverkrafti, lebdilice na vazdušnom jastuku. Prvi je od tri Francuza upisanih na kurs letenja kod Vilbura Rajta, što je bio uslov koji je francuska vlada postavila pred braću Rajt, zainteresovane da nekako unovče svoj "flajer", mašinu za letenje težu od vazduha. Neuspeh u trci za 1000 funti koje je preletanjem Kanala dobio Luj Blerio, Šarl od Lambera

je umirio letom 18. oktobra 1909, kada je "u Rajtovoj mašini preleteo Pariz, okrenuo oko Ajfelovog tornja i na polaznu tačku se vratio posle 49 minuta", navodno oborivši visinski rekord koji je Orvil Rajt prethodno postigao u Berlinu. Dobio je zlatnu medalju Francuskog aerokluba i, naravno, titulu Legije časti. Nešto kasnije, 1913, hidroavion po njegovoj konstrukciji postavio je brzinski rekord od 98,6 km/h. Umro je u bedi, u februaru 1944.

SREĆNI GROF OD LAMBERA: Maketa "flajera" i u društvu inženjera Gistava Ajfela

aru 1909. prikazao je poslednji u dotadašnjem nizu modela, "blerio XI", u kom će, sticajem okolnosti, preleteti Kanal.

U zoru 25. jula, Blerio je bio spreman. Iber Latam se u 4.30 nije pojavio na uzletištu. Ispostaviće se da je inženjer njegove ekipe – zaboravio da na vreme probudi ne samo pilota nego i ceo tim onih koji su bili zaduženi da "Antoanetu", kako se zvao Latamov jednokrillac, pripreme za let. I tako, u 4.41 poleteo je samo Blerio.

Pripremao se da let obavi u modelu "blerio VIII", svojoj do tada najvećoj i najuspešnijoj konstrukciji, ali je tokom priprema doživeo udes u kom je ne samo ostao bez aviona već bezmalo i bez stopala, gad-

no opečenog u požaru koji je izazvalo curenje goriva iz rezervoara. Tako je po nagradu od 1000 funti krenuo u relativno okretnom "bleriou XI" jednostavne i čvrste konstrukcije. Dvokraki drveni propeler pokretao je trocilindrični radijalni "anza-ni" motor od 25 konjskih snaga. Odmah po uzletanju morao je da ga "zavrti" na gotovo maksimalnih 1200 okretaja u minutu, ne bi li nekako izbegao telegrafске žice na kraju uzletišta. Potom je oduzeo gas i na visini od oko 75 metara krenuo ka Doveru.

Telegrafске žice su, kako biva, bile tek prvi problem. Za poduhvat mnogo opasnije, nad Kanalom je krenulo olujno

vreme. "Sam sam. Ne vidim ništa. Za deset minuta, izgubljen", tako je to iskustvo kasnije opisao. Nije video nijednu od obala, ni francuski razarač čiji je zadatak bio da prati let i, ako zatreba, spasava pilota. Oluja i kiša pretile su da rashlade Ancinijev motor do trenutka kada će se ugasiti ili, po drugima, pomogle su da motor ne crkne od pregrevanja. Ili da ga udarima prosto sruše u more – ili skrenu u pravcu koji će doversku obalu učiniti – beskraino dalekom. Ovako, uspeo je da vidi obalu Engleske i, malo kasnije, francuske novinare koji su mesto spuštanja označili – trobojkom.

Nešto manje od 37 kilometara između

Kalea i Dovera, Blerio je preleteo za isto toliko minuta. Smanjivanje "gasa" pre sletanja dovelo ga je u još veći rizik, a isključivanje motora na visini od oko 20 metara praktično je izazvalo pad a ne sletanja u Englesku. Teško je oštećen stajni trap, u ovom slučaju – točkovi kao za bicikl, a ni propeler više nije bio za upotrebu. Živ pilot i neoštećen veći deo letelice prevagnuli su u oceni nadležne komisije da je Luj Blerio – uspeo. S onih hiljadu funti u džepu, odmah je ušao u istoriju.

Blerio nije rekao ništa ni nalik onom Armstrongovom "mali za čoveka, veliki za čovečanstvo", mada je njegov poduhvat na mnogo načina bio početak jednog nezamislivog razvoja vazduhoplovstva. Zanimljivo je da se lansiranje Apola 11 i prvi čovek na Mesecu malo povezuju sa "skokom" iz Francuske u Englesku, iako je Apolo misija pre četiri decenije (videti prošli broj "Vremena") obavljena gotovo tačno na šezdesetu godišnjicu leta Luja Blerioa.

I, šta je bilo posle? Do početka Prvog svetskog rata Blerio je napravio oko 800 aviona, uglavnom zasnovanih na modelu "blerio XI", koji su dobro prodavani zahvaljujući slavlom preletanju Kanala i uprkos izveštajima o velikom broju udesa koje su imali, čak i privremenoj zabrani letenja u Velikoj Britaniji.

Pred rat Blerio postaje predsednik kompanije *Société Pour L'Aviation et ses Dérivés*, koja će po skraćenici SPAD postati ime jednog od najuspešnijih aviona Velikog rata. Samo za Francusku proizvedeno ih je ne manje od 5600 komada. Uz dva neuspela pokušaja da još tokom rata pokrene proizvodnju i u Britaniji, Blerio posle rata osniva "Blerio aeronautik", kompaniju za razvoj komercijalnih aviona. Koji su, za razliku od sličnih pokušaja kompanije "Rajt", bili uspešni. Rivalstvo s kompanijom "Braća Rajt" nastavljeno je tučom oko patentiranja pojedinih izuma, koju je Blerio izgubio – ali je zato svoje avione u Americi prodavao neuporedivo bolje neko konkurencija.

Odavno u "letačkoj penziji", Luj Blerio bio je među onima koji su 1927. godine na Le Buržu dočekali Čarlsa Lindberga, pilota koji je – 18 godina posle istorijskog leta Blerioa – sam "preskočio" još jednu prepreku, Atlantik. Umro je 2. avgusta 1936. i sahranjen u Versaju. ×

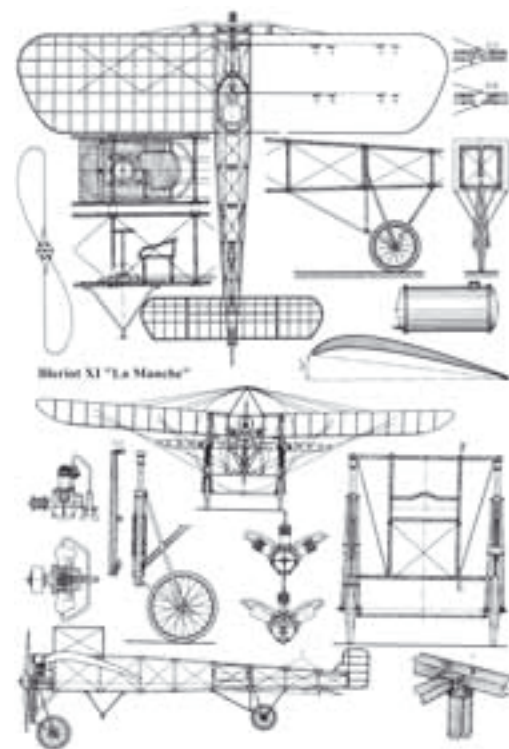
ALEKSANDAR ĆIRIĆ

Blerio XI

Laki jednokrilač od hrastovine i platna su 1908. napravili Luj Blerio i Rajmon Solnije. U decembru te godine prikazan je na aeromitingu u Parizu. Prvobitni četvorokraki metalni propeler loše se pokazao, pa je u proleće 1909. Blerio odlučio da u letelicu ugradi pouzdani – što znači, mogao je da radi sat vremena a da se ne ugasi – trocilindrični radijalni motor "anzani" od 25 konja i dvokraki drveni propeler. Ostale istorijske inovacije: točkovi za sletanje, vertikalno i horizontalno kormilo na repu aviona, bez vertikalnog stabilizatora koji je činio da Rajtove i druge letelice liče na velike papirne zmajeve.

Posle istorijskog leta, već do septembra 1909, Blerio je imao narudžbine za 101 "blerio XI". U kasnije varijante ugrađivao je različite motore, novi "gnom" i usavršeni stari "anzani"; iz proizvodnih hangara avion je izlazio kao trenažni, sportski, vojni ili trkački.

Italijanska i francuska vojska bile su među prvim kupcima, već od 1910. Godinu dana kasnije, korišćeni su u severnoj Africi i Meksiku. Velika Britanija koristila ga je od 1912. Na početku Prvog svetskog rata korišćeni su kao izviđački, avioni za obuku i laki bombarderi koji nose jednu bombu od 25 kilograma.

Posada: pilot
Dužina: 7,62 m
Raspon krila: 7,79 m
Visina: 2,69 m
Površina krila: 14 m²
Težina (prazan): 230 kg
Motor: trocilindrični "anzani", 22-25 ks
Propeler: drveni dvokraki
Chauvière Intégrale, prečnik 2,08 m
Potisak: 105 kg pri 1450 obrtaja
Maksimalna brzina: 75,6 km/h

Piloti

Herijet Kimbi, Amerikanka, prva žena pilot i prva žena koja je preletela Kanal.

Erl Ovington, prvi američki poštanski pilot.

Alfred Leblan, brzinski rekord 1910. godine – 109,8 km/h.

Horhe Čavez, 1910. preleteo Alpe, poginuo pri sletanju.

Rene Simon, cirkuski pilot, po narudžbini meksičke vlade izviđao položaje pobunjenika kod Huaresa, februara 1911.

Trigve Gran, norveški pilot, prvi preleteo Severno more od Škotske do Norveške, 1914.

BERLIN, OTVOREN GRAD

Živi i pusti druge da žive

U senci Crkve cara Vilhelma, teško oštećene u bombardovanju i borbama na kraju Drugog svetskog rata i ostavljene u tom stanju da podseća na to vreme, danima traje festival na otvorenom. Ispred štanda na kome momci sa ruskim mornarskim kapama prodaju šašlik, rusku votku i "ćirilično" pivo trešti "Kaljinka", dvojica tamnopusih momaka sa "Bob Marli" frizurama sviraju doboše na stepeništu crkve

DA SU NEKADAŠNJI nacistički čelnici kojim slučajem živi, gora im kazna ne bi bila potrebna od toga da mogu da vide kako danas izgledaju stanovnici Berlina i kako se među sobom slažu. Današnji Berlin je izvrnuta slika sumanute nacističke ideje o "čistoj rasi". U gradu sastavljenom od 193 nacije, više od bezbrojnih istorijskih mesta fascinira ta rasna, nacionalna, jezička, religiozna mešavina. Ulicama hodaju sve moguće kombinacije nemačko-azijsko-afričkih parova, sa tamnopusom decom kosih očiju koja pričaju na nemačkom. Prolaze i nemačke devojke u zagrljaju sa romskim mladićima, homoseksualni i lezbijski parovi koji se drže za ruke. Ispred Brandenburške kapije na meša-

vinu arapskog i nemačkog razgovaraju majka, potpuno zabrađena i u dugom čadoru, ćerka u mini suknji i sin sa mindušama, pirsingom i drčnim stavom opasnog gradskog momka. Pored hotela izgrađenog na mestu na kome je bio Ajhmanov štab nalaze se vijetnamski restoran, salon za tajlandsku masažu, kineski kiosk. Dunderi koji ovih dana renoviraju deo tog hotela pričaju srpski, bošnjački, hrvatski...

Najviše doseljenika je poreklom iz Turske, liniju metroa U1 koja vodi u deo grada koji se zove Kroycberg u žargonu zovu "Istanbul ekspres". Za razliku od nekih drugih gradova u Nemačkoj, vesti o napadima na strance druge boje kože u Berlinu su ret-

ki. Berlinci, bez obzira na zemlju porekla, kažu da je osnovno pravilo koga se stanovnici ovog grada danas pridržavaju "živi i pusti druge da žive".

Berlin je grad u kome se leti najviše živi na ulicama. Mnogo je biciklista, od rekreativaca, roditelja koji u prikolicama voze decu, do biznismena u odelima koji su u biciklističke korpe stavili laptop. Vikendom i po podne po parkovima se kampuje, širi se miris azijske hrane koja se priprema u posebno ograđenim delovima, na obodima parkova. U senci Crkve cara Vilhelma, teško oštećene u bombardovanju i borbama na kraju Drugog svetskog rata i ostavljene u tom stanju da podseća na to vreme, danima traje festival na otvorenom. Ispred štanda na kome momci sa ruskim mornarskim kapama prodaju šašlik, rusku votku i "ćirilično" pivo trešti "Kaljinka", dvojica tamnopusih momaka sa "Bob Marli" frizurama sviraju doboše na stepeništu crkve. Na ulicama u blizini železničke stanice Zoo, čuvene po romanu i potonjem filmu o životu mladih narkomana u ondašnjem Zapadnom Berlinu, još se mogu videti mladići i devojke koji sede na pločniku i mirno savijaju džointe.

RAZGLEDNICE IZ BERLINA: Afrikanci, Rusi i turistička "nostalgija" za hladnim ratom

Berlin je dokaz koliko su besmislene zajedljive primedbe onih koji su vest da će vize za zemlje Evropske unije biti ukinute građanima Srbije propratili tvrdnjama da je putovanje po inostranstvu ionako rezervisano samo za bogate, kakvih je kod nas malo. U internet kafeu, uz "najbolji doner kebab istočno od Istanbula", koji košta dva evra, nekoliko mladih koji su upravo stigli autopromenom iz Portugala pokušava da nađe jeftin smeštaj. Iznajmljuju slušalice i mikrofona, koriste kompjuter da bi nazvali nekoliko hostela i uskoro odlaze zadovoljni jer će ih prenoćište koštati deset evra.

Malo je gradova koji imaju takvu simboličku moć kao što je Berlin. U vreme nacističke Nemačke ostatak sveta gledao je u Berlin sa strahom; dok je bio podeljen zidom na Istočni i Zapadni deo, bio je epicentar hladnog rata, slika "sovjetskog" i "američkog" sveta; pad zida bio je više nego bilo koji drugi događaj znak da se ti svetovi, naročito sovjetski, iz temelja menjaju.

Na ulicama Berlina mnogo toga podseća na te sudbonosne periode. Brojni su spomenici i table na kojima piše da se vreme kada su nacisti širili svoju ideologiju ne sme zaboraviti, da se ne bi ponovilo. Od Berlinskog zida, nekada dugog 155 kilometara, ostalo

je nekoliko malih delova ispred kojih se slikaju turisti, ali je zato priča o zidu rasuta svuda po Berlinu. Ma koliko zid bio najveći simbol jednog vremena, onome ko dolazi sa istoka može da deluje da se taj simbol previše ističe, jer "gvozdena zavesa" nije bila manje tvrda ni u drugim zemljama. Ispred mesta na kome je obeleženo sećanje na 191 poginulog, od više od 5000 onih koji su pokušali da preko zida prebegnu u Zapadni Berlin, nekoliko turista iz istočne Evrope raspravlja o tome koliko je ljudi pokušalo da se u doba komunizma preko Dunava dokopa tadašnje Jugoslavije, i koliko ih je pri tom izgubilo život, što od metaka rumunskih graničara, što od hladne dunavske vode.

Čekpoint Čarli, jedan od glavnih graničnih prelaza između dve Nemačke u Berlinu, danas je turistička atrakcija na kojoj stoji kopija nekadašnje graničarske kućice. Ispred kućice je čovek u uniformi (slikanje s njim košta jedan evro), na tezgama na ulici prodaju se suveniri iz doba komunizma – zastave Istočne Nemačke, šubare, kape i uniforme sovjetskih vojnika, kopije starih pasoša u koje se stavljaju pečati. Prodavci uglavnom govore balkanske i azijske jezike.

Simbol novog Berlina je Potsdamer plac. Nekadašnja "mrtva zona" u senci Berlinskog

zida danas se diči arhitektonskim čudima podignutim devedesetih godina, bioskopima, restoranima, bezbrojnim kafeima. Na Aleksander placu, na kome je 4. novembra 1989. pola miliona demonstranata najavilo kraj postojanja Istočne Nemačke, ogromni panoi podsećaju na dvadesetogodišnjicu rušenja zida. Pored panoa parkirana je i otvorena kolska prikolica puna stajskog đubriva, iznad koje je plakat sa slikom Angele Merkel na kome se izražava protest zbog nekih poteza vlade prema seljacima. Najimpozantniji objekat u blizini trga je 365 metara visok televizijski toranj, izgrađen 1969. godine. Ogromna kugla napravljena pri vrhu, pod sunčevim zracima reflektuje odsjaj koji čini da toranj podseća na krst, pa su ga u godinama komunizma u žargonu zvali "papina osвета".

Ispred Rajhstaga turistički vodič objašnjava grupi ruskih i ukrajinskih turista zašto je ovo bilo najvažnije mesto u mnogim trenucima nemačke istorije: "Podizanje crvene sovjetske zastave na Rajhstagu označilo je konačan poraz Hitlera, tu je proglašena Istočna Nemačka, ali i ponovno ujedinjenje Nemačke." Sa platoa ispred Brandenburške kapije dopiru zvuci rok koncerta.

FOTOGRAFIE: M. TURUDIĆ

SPORTSKI LOPOVI I Ž

REUTERS

Otkad je sporta ima i dopinga, a zvanična borba protiv najvećeg zla počela je 1928. kada je Atletska federacija, prva u svetu, uvela doping kontrolu i otad traje trka u kojoj ceh, kao i u svakoj nedozvoljenoj radnji, plaćaju samo oni koji su uhvaćeni

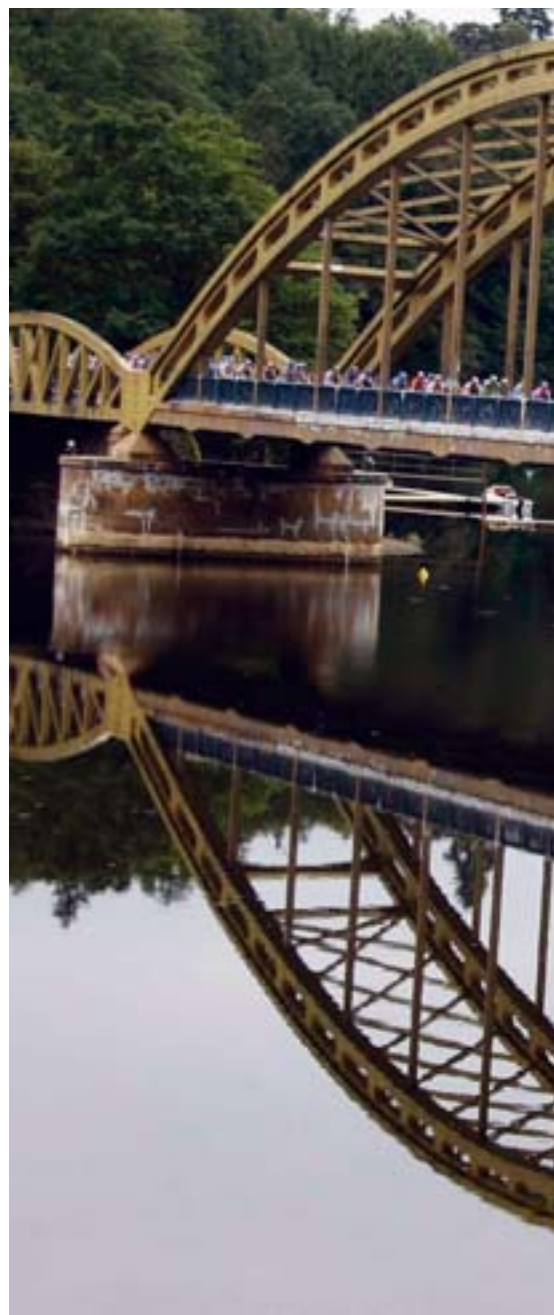
Vest broj jedan (16. jul): "Nekadašnji jugoslovenski reprezentativac u biciklizmu i bivši selektor srpskog nacionalnog tima Aleksandar Nikačević uhapšen je na severoistoku Italije. Nikačević je lišen slobode u velikoj akciji italijanske policije u borbi protiv dopinga, a srpski državljani se sumnjiči da je krijumčario proizvode za doping. U saopštenju policije navodi se da će optužnice biti podignute protiv ukupno 30 osoba među kojima se nalaze predstavnici

farmaceutskih laboratorija, brojni lekari kao i 12 profesionalnih biciklista. Policija je tokom pretresa na nekoliko lokacija zaplenila više hiljada doping doza, rekao je pripadnik finansijske policije u Padovi Luiđi Manela. On je dodao da će svi uhapšeni biti optuženi zbog upotrebe nedozvoljenih sredstava, među kojima se nalazi i najnovija, poboljšana verzija krvnog dopinga EPO.

Aleksandar Nikačević bio je dugogodišnji jugoslovenski i srpski reprezentativac, a

jedan od najvećih uspeha u profesionalnoj karijeri mu je pobeda na tradicionalnoj biciklističkoj manifestaciji "Trka kroz Srbiju" 2002. godine. Nikačević je ujedno i poslednji srpski biciklista koji je pobedio na toj trci."

Vest broj dva (19. jul): "Legendarni jugoslovenski i srpski biciklista Mikoš Rnjaković (45) smatra da je hapšenje Aleksandra Nikačevića zbog trgovine doping sredstvima u Italiji samo još jedan dokaz da je srpski biciklizam ogrezao u kriminal! Rnjaković

ANDARI

BICIKLISTIČKA IDILA: Kao most na mirnoj vodi, dok ne pukne

tvrdi da Nikačević, koji je uhapšen u četvrtak u Padovi zbog švercovanja i prodaje nedozvoljenih stimulativnih sredstava, ni u kom slučaju nije jedini naš biciklista koji je umešan u nelegalne aktivnosti!

Domaći biciklizam je poslednjih godina široj javnosti više poznat po crnim hronikama nego po rezultatima. To je sport koji nije u fokusu, tako da može da se radi bukvalno svašta. Kriminal, doping i preprodaja ukradenih bicikala razorili su biciklizam

u Srbiji. A što se tiče samog Nikačevića, pa on je prvi put uhvaćen u doping u još pre nekoliko godina, dok je vozio za ekipu Alezio, zbog čega je morao da plati kaznu. Već sa 25 godina Nikačević je bio za staro gvožđe...”, kaže Rnjaković. Višestruki pobednik Trke kroz Srbiju, danas zaposlen u MUP-u, kao očigledne dokaze da je doping duboko ukorenjen u srpskom biciklizmu navodi razlike u rezultatima takmičara na domaćim i inostranim trkama, pre svega na hronometar...”

Srpski biciklizam je tako “skrenuo pažnju na sebe” ali ovde – povodom pomenutog slučaja – nećemo “suditi” ni srpskom biciklizmu ni srpskom sportu uopšte. Ako je neka vajda od siromaštva, onda se ono ogleda u relativnoj čistoti našeg sporta. Ne zato što su naši treneri i medicinski radnici koji rade u sportu moralniji od kolega u svetu, već zato što je doping skupa zabava za koju u srpskom sportu nema para. Srbija nema sredstava ni za prave antidoping kontrole a retki >>

NEJASNO POREKLO, OPASNA BUDUĆNOST: Trovanje konja i ljudi – Florens Grifit Džojner, Ben Džonson i Lase Viren, neki od mnogih

srpski sportisti koji su padali na testovima dopingovali su se, uglavnom, u sopstvenoj režiji i bili uhvaćeni na nekom takmičenju u inostranstvu. Daleko smo od tvrdnje da u našem sportu nema dopinga, ali u opštem siromaštvu Srbija jednostavno nema para za čitave ekipe stručnjaka raznih profila koji bi se bavili nedozvoljenim radnjama rizikujući mnogo, od kraha u profesiji do zatvora.

OD RIMLJANA I GRKA: Zato ćemo se ovde pozabaviti opštom pričom o doping u koji je prisutan koliko i sport, samo što se ranije o tome malo šta znalo. Da počnemo od samog termina “doping”. Nema pouzdane teorije o poreklu reči, ali najčešće se upućuje na holandsku reč “dop” kojom je označavano alkoholno piće afričkog ratničkog plemena Zulu. Piće je bilo neka vrsta rakije od grožđa koja je stimulatивно delovala na borce. Pojam doping u današnjem značenju odo- maćio se početkom XX veka a označava upotrebu nedozvoljenih sredstava za ostvarenje boljih rezultata.

Istoričari tvrde da su još stari Grci i Rimljani koristili stimulanse, što za sebe što za konje. Prva zvanična vest o korišćenju dopinga datira iz 1865, kada su neki plivači na takmičenju na kanalima u Amsterdamu bili optuženi za korišćenje nedozvoljenih sredstava. Sportisti su u drugoj polovini XIX veka obilato koristili kafein, kokain i alkohol kao u to vreme najrasprostranjenija doping sredstva. U nekim hronikama navodi se da je pobednik maratona na Olimpijadi u Sent Luisu 1904. Tomas Hiks tokom trke uzimao živa jaja, injekcije strihnina i povećane količine

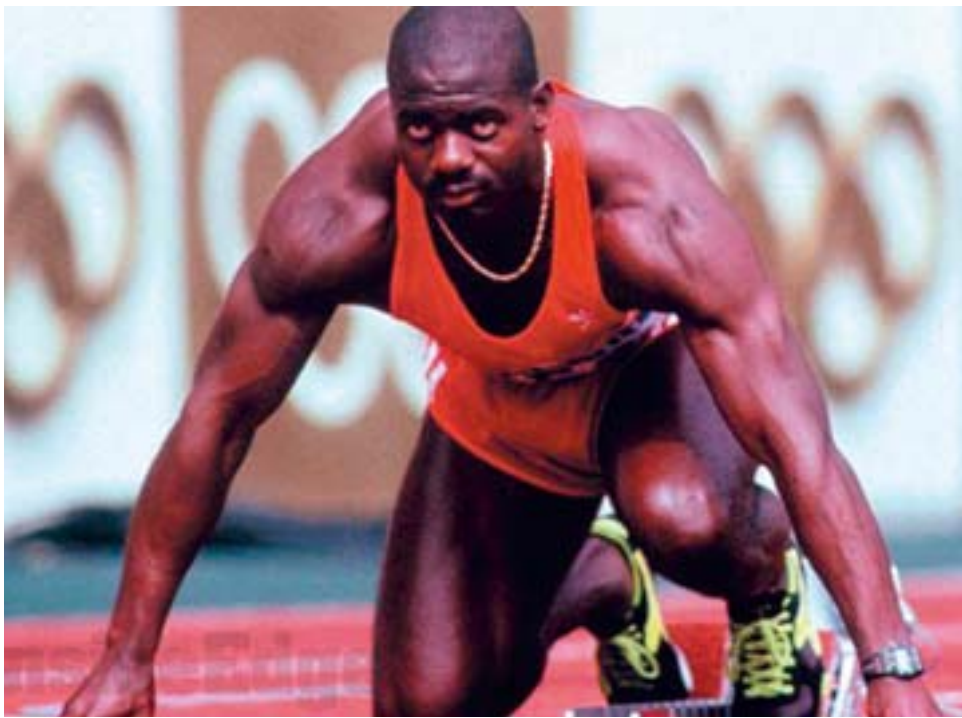
brendija... Početkom dvadesetih godina prošlog veka nastala je inicijativa o stavljanju na zabranjenu listu izvesnog broja supstanci ali je to ozvaničeno tek 1928. kada je Međunarodna atletska federacija (IAAF) uvela prvu listu nedozvoljenih sredstava. Na Olimpijadi u Los Anđelesu 1932. bilo je nekoliko sumnjivih slučajeva ali je MOK antidoping kontrolu uveo tek za Olimpijadu u Meksiku 1968. Direktna povod bio je pritisak javnosti posle smrti engleskog bicikliste Toma Simpsona na Tur de Fransu 1967. FIFA i Međunarodna biciklistička federacija uvele su doping kontrolu na svojim prvenstvima sveta 1966. Slučajevi dopinga u fudbalu su uglavnom pojedinačni, mada je u Italiji poslednjih godina umrlo dosta bivših fudbalera starih između 60 i 70 godina što je izazvalo sumnju o kolektivnom doping u “kalču” početkom šezdesetih godina prošlog veka, ali sve je ostalo na nivou sumnji. Francuska je bila prva zemlja koja je 1963. zakonski regulisala borbu protiv dopinga u sportu.

Za vreme Olimpijade u Minhenu 1972. finski dugoprugaš Lase Viren, pobednik u trkama na 5 i 10 km, bio je optužen za autodoping sopstvenom krvlju, ali ništa nije dokazano jer se radilo o potpuno novoj metodi. Krv je uzimana na planini, za vreme visinskih priprema, a ubrizgavana pred takmičenje. Nije bilo dokaza i Viren je bio olimpijski šampion i u Montrealu 1976. Krvni doping zabranjen je 1986. Istorija olimpizma pamti i spektakularne slučajeve Bena Džonsa i Florens Grifit-Džojner, vihornih pobednika sa neverovatnim vremenima na Igrama u

Seulu 1988. Džonson je morao da vrati svoje medalje a rekordi su mu bili poništeni kada je uhvaćen u doping u, dok je lepa Florens platila mnogo veću cenu iako nikada nije bila uhvaćena: umrla je od srčanog udara koji je, po opštem uverenju, bio izazvan nedozvoljenim stimulativnim sredstvima koje je koristila.

Do pada Berlinskog zida 1989. u ondašnjem “istočnom bloku” čitavi naučni timovi bili su uključeni u fabrikovanje šampiona, a

prednjačili su istočnonemački naučnici koji su u državnom projektu izbacili niz fantastičnih atleta, posebno u ženskoj atletici i plivanju. Neki od atletskih rezultata i danas su važeći svetski rekordi. Posle istočnog bloka kolektivna sumnja prešla je na kineske sportiste koji poslednjih godina žare i pale na takmičenjima širom sveta.

Doping se koristi u svim sportovima, ali se najčešće vezuje za atletiku, dizanje tegova, plivanje, borilačke veštine i, naročito,

biciklizam. Kulminacija je dostignuta 1998. za vreme Tur de Fransa kada je jedna čitava ekipa ("Festina") morala da napusti trku jer je maser uhvaćen sa 400 paketa anabolička i hormona za rast. Godinu dana kasnije Marko Pantani, pobednik Đira i Tura 1998, bio je diskvalifikovan jer je kontrola pokazala prisustvo nedozvoljene supstance EPO koja je poslednjih godina izbila u prvi plan. U februaru 2004. Pantani je nađen mrtav u hotelskoj sobi jednog motela. U martu 2006. u Barseloni se ubio Hesus Ruljan, bivši golman španske vaterpolo reprezentacije, prvak sveta i olimpijski pobednik. Razlog: zavisnost od droge sa kojom se dugo družio...

DECENIJA NADE: Međunarodni olimpijski komitet konačno je 10. novembra 1999. formirao svoju nezavisnu antidoping agenciju koja je dobila ime WADA (WORLD ANTI-DOPING AGENCY). Prethodila joj je Svetska konferencija o borbi protiv dopinga održana od 2. do 4. novembra u Lozani. Prvi donator bio je sam MOK koji je izdvojio početnih 18,3 miliona dolara. Osnivanje agencije bilo je kulminacije borbe koju je MOK dugo vodio sam da bi mu se vremenom pridruživalo sve više vlada. Od 2002. WADA se podjednako finansira iz budžeta MOK-a i vlada velikog broja zemalja. Na čelu ove organizacije, koja je u proteklih deset godina uradila više nego što se učinilo u prethodnih sto, dugo je bio Amerikanac Dik Paund, koga je 2008. nasledio bivši australijski ministar finansija Džon Fahej. Od 2001. sedište WADA je u Montrealu, Kanada. Značajan datum u borbi protiv dopinga je usvajanje Svetskog

antidoping koda 2004. godine. Više od 600 organizacija (sportske federacije, nacionalni olimpijski komiteti, brojne profesionalne lige itd.) potpisale su dokument. U 2007. održana je treća svetska konferencija posvećena doping u sportu. Vlade 191 države pridružile su se borbi na generalnoj konferenciji UNESKO-a 2005. a više od 100 zemalja ratifikovalo je antidoping konvenciju. U Evropi je 1989. u Strazburu formiran Savet za borbu protiv dopinga...

Borba protiv ovog zla svakim danom je sve organizovanija, ali kao u filmovima o lopovima i žandarima reč je o večnoj trci u kojoj jednom pobeđuju jedni a drugi put drugi. Ceh plaćaju, kao i u svakoj nedozvoljenoj radnji, samo oni koji se uhvate. Ne računajući, naravno, narušeno zdravlje onih koji nisu uhvaćeni. Trenutni odnosi između vrhunskih sportista i šefova antidoping programa vrlo su zategnuti jer je WADA nametnula više nego strog propis po kome neki vrhunski sportisti, poput recimo tenisera, moraju da dostave tromesečni plan ne samo treninga i putovanja već i kretanja van terena kako bi stalno "bio na raspolaganju" za nenajavljeni test. Oni koji obavljaju nenajavljene testove odavno su u svetu sporta nazvani "vampiri" jer su uvek "željni krvi" onih sportista koji su zarad uspeha, medalja i, naravno, novca spremni da žrtvuju i svoje zdravlje.

Utakmica traje otkad je sporta. Igraju lopovi, žandari, vampiri... Mrtvi se, uglavnom, bore kasnije.

×

VLADIMIR STANKOVIĆ

Nedodirljivi "Dream team"

Nikada nije zvanično potvrđeno niti ubedljivo demantovano da je deo pakta između MOK-a, FIBA i NBA o učešću američkih profesionalnih košarkaša na Olimpijadi u Barseloni bila i njihova "izuzetost" od bilo kakve doping kontrole... Članovi prvog i jedinog autentičnog "Dream teama" živeli su van Olimpijskog sela, u jednom hotelu u centru grada koji je bio zatvoren za ostale goste, i nisu "uznemiravani", ni tada a izgleda ni kasnije, doping kontrolama.

Budžet WADA

Budžet WADA za 2008. godinu iznosio je 26,5 miliona dolara a popunjavaju ga, na ravne časti, MOK i vlade zemalja širom sveta. Srbija je uplatila 17.243 dolara a Hrvatska 17.426. Rekorder su SAD sa 1,8 miliona, Kanada je dala 902.000, Francuska, Engleska, Nemačka, Italija i Rusija po 702.000, Španija 402.000...

U najdubljoj od dubina

U Zemljinoj orbiti "sahranjeni" su ostaci 135 ljudi. Za sve zainteresovane, jedna američka kompanija već godinama nudi ovu uslugu po ceni od 2495 dolara, sa specijalnim popustom za bračne parove i ratne veterane

OTKAKO SE u poslednjih dvanaest godina ljudi sahranjuju i u svemiru, to se uobičajeno čini uz specifične komemoracije koje su propisane još tokom misije Apollo 11. Naime, oko 48 sati pre nego što je modul "Eagle" sa Nilom Armstrongom i Edvinom Bazom Oldrinom dotakao površinu Meseca, dok je širom sveta uzbuđenje postajalo sve veće, u tišini jedne od kancelarija Bele kuće u Vašingtonu, izvesni Vilijam Safir, tekstopisac govora predsednika Ričarda Niksona, pripremao je scenario za postupanje američke vlade u slučaju eventualnog neuspeha misije. Dokument "U slučaju nesreće na Mesecu", koji je Safir 18. jula 1969. godine poslao Niksonovom šefu kabineta H. R. Haldemanu, danas dostupan javnosti, sadrži ceremonijalne detalje, kao i tekstove govora koji će učeljeni predsednik i potpredsednik SAD izgovoriti pred TV kamerama, ako misija Armstronga i Oldrina ne bude uspešna.

Mada sasvim uobičajen kad je reč o državnim sve-smo-predvideli operacijama, Safirov dokument je prvi zvaničan protokol za jednu svemirsku sahranu. Njime je bilo predviđeno da posle eventualne nesreće NASA isključiti komunikaciju sa modulom, ako je posle pogibije astronauta još bude bilo. Sveštenik bi održao opelo po proceduri koja se uobičajeno primenjuje kod sahranjivanja na otvorenom moru, s tim što tokom službe njihove duše ne bi posvetio morskim talasima, već "najdubljoj od dubina". U međuvremenu, predsednik bi telefonirao potencijalnim udovicama, a zatim bi pred kamerama pročitao govor o "sudbi heroja i dvojici hrabrih ljudi" koji se završava rečenicom: "A svako ljudsko biće, zagledano u Mesec, znaće da tamo u tami postoji jedan kutak drugog sveta koji će zauvek pripadati čovečanstvu."

Pošto je 1997. godine, komercijalna američka kompanija Celestis, počela da lansirala u orbitu kapsule sa malom količinom pepela ljudi koji su kremirani, Safirov dokument je postao vrlo popularan. Verovatno zato što nijedna od velikih svetskih religija ne daje nikakve konkretne preporuke po pitanju

sahranjivanja u svemiru, organizacija svemirskih komemoracija se u velikoj meri oslanja na ove preporuke o modifikovanju službe sahranjivanja u moru, a čak i prateće poruke sadrže gotovo identičan patos Safirovog govora.

Inače, do sada su, lansiranjem komadića pokojnika u orbitu, na taj način u svemir poslali zemni ostaci 135 osoba. Sam Celestis je uslužna firma iz Hjustona, koja pripada kompaniji Space Services, Inc., poznatoj i po prodaji imena zvezda, koja je 1982. godine izvela prvo privatno lansiranje u otvoreni svemir, da bi se u poslednjoj deceniji okrenula poslu sa mrtvima. Celestis svojim klijentima nudi takozvanu postkremacionu sahranu.

Deo pepela pokojnika, od jednog do sedam grama (što zavisi od izbora konkretne usluge), stavlja se u posebnu kapsulu, koja se potom čuva i zajedno sa kapsulama drugih klijenata komercijalnom raketom lansiraju u orbitu. Zdrobljeni Zemljinom gravitacijom, ovi ostaci tu počinju beskonačno da kruže oko planete. Polazeći od tog detalja i reklamirajući svoju jedinstvenu ponudu, Celestis se rođacima kremiranih pokojnika obraća sa izrazito patetičnim porukama o "povratku zvezdama" i "osvajanju večnosti".

PUT U SVEMIR ALI POSLE SMRTI: Lansiranje

Krioničko sahranjivanje

Takozvano krioničko sahranjivanje podrazumeva čuvanje telesnih ostataka čoveka na izuzetno niskim temperaturama koje se postiže uz razne varijante rashladnih uređaja, mada najčešće do temperature tečnog azota. Međutim, krionika, čiji je naziv potekao od grčke reči κρύος (hladan), zapravo uopšte ne spada u pogrebne delatnosti, već predstavlja jednu vrstu medicinske prakse, budući da se čitava procedura zamrzavanja odvija sa ciljem da bi se osoba jednog dana odmrzla i oživila, kad potencijalno medicina bude dovoljno napredovala. Ideja o krionici potekla je još od američkog pronalazača Bendžamina Frenklina, ali je prvi čovek zamrznut na ovaj način 12. januara 1967. godine – to je bio doktor Džejms Bedford, sedamdesetogodišnji profesor psihologije. Do danas je ostao zamrznut. Zbog neizvesne sudbine prvog krioničkog društva LES, Bedfordova porodica je 1982. godine predala njegovo telo drugoj kompaniji. Inače, tokom sedamdesetih i osamdesetih godina veliki broj ljudi je pristupio zamrzavanju, ali su zbog toga izbijali različiti skandali, a neke od nedovoljno osiguranih kompanija su propale, ostavljajući zamrznuta tela u nemilosti tržišta. Danas su na Zapadu pravnom regulativom usvojena vrlo stroga pravila u ovom poslu, a tržištem u SAD dominiraju tri davaoca ovakvih usluga – Alkor, Institut za krioniku i Američko krioničko društvo.

Sudeći po *in memoriam* porukama koje se mogu videti na sajtu ove kompanije, većina klijenata, uglavnom pokojnikova rodbina i rođaci, motivisana je za svemirsku sahranu upravo iz tih “nebeskih” razloga. Svemirsko sahranjivanje je kao motiv eksploatisano u čitavom nizu SF filmova i romana, što može biti podstrek mnogim ljudima da svoje bližnje na ovaj način “ovekoveče”.

Prvi klijenti Celestisa bili su na neki način vezani za svemir i tokom života. Prvi čovek koji je na ovaj način sahranjen bio je Eugen Džin Rodenberi (1921–1991), poznati američki scenarista i producent koji se proslavio kao autor serije “Zvezdane staze”. Od drugih poznatih ličnosti, u orbitu su podignuti ostaci raketnih inženjera Kraftha Erika i Boforda Franklina, fizičara Gerarda O’Nila, glumca Džemsa Duana iz “Zvezdanih staza”, kao i poznatog astronoma Eugena Šumahera (1928–1997), koji nije sahranjen u orbiti, već su njegovi ostaci odneti čak na Mesec i tamo zakopani u tlo. Do danas, Šumaher koji je inače otkrio kometu Šumaher-Levi i bio jedan od osnivača planetarnih nauka, jedini je čovek koji je sahranjen na nekom drugom nebeskom telu. Svakako, najpoznatija ličnost koju su na Zemljinoj orbiti “ukopali” ljudi iz Celestisa je kultni američki pisac Timoti Liri (1920–1996), zagovornik halucinogenih droga i jedna od ikona šezdesetih godina. Međutim, većina korisnika ove svemirske sahrane spada u takozvane obične ljude.

Mada je u samoj orbiti inače neviđena gužva, a procenjuje se da oko Zemlje kruži više od 18.000 veštačkih objekata, ni u jednoj državi nema zakonskih prepreka da se, pored isluženih satelita i drugog svemirskog otpada, iznad naših glava sahranjuju i ljudi. Do sada je sa različitih kosmodroma Celestis lansirao osam raketa koje su nosile ljudske ostatke u orbitu, od čega je pet misija bilo uspešno, a tri neuspešne (videti okvir). Sledeće poletanje ka orbiti planirano je za poslednju četvrt 2009. godine, a rezervacije smrtnih ostataka se već prikupljaju. Nedavno je Celestis u svoju ponudu uvrstio i mogućnost slanja ostataka izvan Sunčevog sistema, a lansiranje rakete je planirao za 2012. godinu.

Celestis nikada ne šalje u svemir ukupnu količinu smrtnog pepela, kako bi u slučaju eventualnog neuspeha lansiranja procedura mogla bez dodatnih troškova da se ponovi sa novim uzorkom. Krajnje bizarno, naručioći ove sahrane dobijaju sertifikat o slanju

Osam svemirskih sahrana

DATUM LANSIRANJA	RAKETA	VRSTA SAHRANE	BR. POKOJNIKA	STATUS MISIJE
21. april 1997.	Pegasus-XL	Zemljina orbita	24	Uspešna
6. januar 1998.	Athena	Mesec	1	Uspešna
10. februar 1998.	Taurus	Zemljina orbita	30	Uspešna
21. decembar 1999.	Taurus	Zemljina orbita	36	Neuspešna
21. septembar 2001.	Taurus	Zemljina orbita	43	Neuspešna
28. april 2007.	SpaceLoft XL	Podorbitalni let	45	Uspešna
3. avgust 2008.	Falcon 1	Zemljina orbita	208	Neuspešna
2. maj 2009.	SpaceLoft XL	Podorbitalni let	150	Neuspešna

svog bližnjeg u svemir, DVD lansiranja rakete, kao i mogućnost da postave *in memoriam* na sajtu Celestisa. Cena ovakvih sahrana zavisi od vrste konkretne pogrebne usluge. Kad je reč o lansiranju jednog grama pepela u Zemljinu orbitu, to košta 2495 američkih dolara, a sedam grama iznosi 4990 dolara. Kompanija klijentima nudi popust za slanje bračnih parova, kao i ratnih veterana, dok svi koji unapred rezervišu pogrebnu ceremoniju dobijaju ukupan popust od 10 odsto. Na dan lansiranja rođaci se okupljaju na komemorativnoj ceremoniji koja se, kao što je pomenuto, oslanja na protokolarne preporuke Vilijama Safira.

Inače, sama Safirova procedura, na sreću, nikada nije aktivirana zbog pogibije astronauta. Uz uzvik “O, Boj” nedavno preminulog prezentera televizije CBS Voltera Kronkajta, “Eagle” je uspešno dotakao mesečevu površinu, da bi posle uspeha ove misije i sve ostale u Apolo programu prošle bez ljudskih

žrtava, uključujući i dramatičnu misiju Apolo 13, u kojoj su tri astronauta uprkos kvari na letelici uspešno vraćena na Zemlju. Zapravo, u svim dosadašnjim svemirskim misijama nijedan čovek nije zbog nesreće ostao “na pučini” izvan matične planete. Tokom svemirske ere, ne računajući tragedije na Zemlji, u svemirskom letu stradalo je 19 ljudi, četiri sovjetska kosmonauta i petnaest NASA astronauta, ali su se njihovi ostaci uvek vraćali na Zemlju, bilo da su kao američki astronaut Majkl Kolins sagoreli u povratku u atmosferu ili iz nje nisu ni izašli, kao sedam članova posade šatla Čelindžer. Neki su se, poput tri kosmonauta Sojuza 11, srušili u celoj letelici dok su se drugi, poput sedam astronauta “Kolumbije”, dezintegrisali iznad zemaljskog tla. Svi mrtvi ljudi, odnosno njihovi ostaci, koji se trenutno nalaze izvan Zemlje, tamo su lansirani na komercijalnoj osnovi.

×
SLOBODAN BUBNJEVIĆ

PARTIJSKI ANIMOZITET U "VREMENU"

Vlast i mediji – Vesele devedesete VREME 967

Jedanaest godina je prošlo od kada je usvojen "najstrašnji Zakon o informisanju" i u tih jedanaest godina naučio sam da primam sve moguće vrste udaraca, od onih političkih do onih koje teško da možete pod to da podvedete. Priznajem, nisam se smrtno uzbudio zbog teksta i opreme teksta koji je napisala Vera Didanović, ali sam, prvi put posle ko zna koliko godina, rešio da reagujem i ukažem ljudima koji čitaju vaš list na neke nelogičnosti.

Kažu da se ljudima koji se stide, ili, čak, na neki način, boje svoje prošlosti, ta prošlost vraća u život iznova i iznova. Lično, nemam taj problem. Ne zato što sam bezgrešan, naprotiv, za razliku od većine drugih ljudi bio sam u stanju da sagledam sve svoje greške, stvarne i velike, ali ne mogu i neću da prihvatam odgovornost za stvari koje nisam učinio, ili za koje svakako ne mogu biti odgovoran. Ono što mi je posebno interesantno jeste da sam od potčrka i poltrona, sitnog gmizavca koji, nećete verovati, kopitom potpisuje nekakve papire (sve to je pre deset i jedanaest godina

objavljivano u "Vremenu"), a nisam znao da su gmizavci papkari ili kopitari, uspeo da postanem simbol gušenja slobode medija. Na stranu to što bar dvojica urednika "Vremena" znaju da sam, bar jedanput, u političkom smislu rizikovao štiteći njih i njihovu slobodu izražavanja od onih koji su im danas simboli uspeha nove koalicione vlasti, nadasve evropske. Posebno mi je interesantno koliko u analitičkim tekstovima vašeg cenjenog lista ima politike i svakodnevne odbrane interesa režimske koalicije. Uzgred, simboli vam se menjaju u skladu sa političkim potrebama. Kad je trebalo rušiti Miloševića, on je bio simbol gušenja slobode medija, kad je Šešelj bio jak, onda je on bio taj simbol, danas sam ja, a sutra će biti neko četvrti, samo ako se slučajno drzne da ugrozi vlast Demokratske stranke i njenih koalicionih partnera. Interesantno, zakone koje donosi današnja vlast kritikovaćete, ali ćete njihovu jedinu alternativu, uvek i na svaki način, satanizovati, ne čak ni zato što mislite da bi to bila lošija vlast, već samo zbog ličnog ili, još gore, partijskog animoziteta koji neki od vas poseduju. Da ne biste rekli kako su mi novinari uvek krivi, kako sam drzak i kako bezobzirno zaboravljam sve strahote iz

moje prošlosti, spreman sam da priznam svu svoju krivicu. Naime, kriv sam što sam bio nedovoljno hrabar da se nekim stvarima javno suprotstavim, kriv sam što sam učestvovao u donošenju Zakona, koji nije bio dobar, ali je donet u teškom trenutku za zemlju (predratno i ratno stanje) i manje je loš od ovog danas koji tako stidljivo kritikujete, kriv sam i zbog toga sam snosio političke posledice i izdržao najteže lične napade. Bolje nisam zaslužio. Ipak, nisam ubio nikoga, nisam ukrao ništa, a siguran sam da ću sve svoje političke greške i ubuduće skupo plaćati. Uveren sam, istovremeno, da nigde niste mogli da primetite moje napadno evropejstvo, mogli ste, siguran sam, da uočite samo ozbiljnost i odgovornost za budućnost naše Srbije. Ranije sam vam smetao kao navodni antievropejac, ali vam mnogo više smetam kao posvećeni evropejac. Jeste li se upitali, kako je to moguće?

Na kraju, srećan sam, iskreno, ako sam vam u današnjoj, opljačkanoj, ojađenoj i Srbiji bez nade i perspektive ja najveći problem. U tom slučaju, stanje u zemlji je mnogo bolje nego što svi vidimo i tome se veoma radujem.

S poštovanjem,

Aleksandar Vučić

NEDELJNIK

VREME

svaki dan

WWW.VREME.COM

PRIVATNI PROJEKT IZ JAVNIH IZVORA

Menadžeri i paraziti

VREME 966

Iako je na prvi pogled reč o tekstu sa kulturnom problematikom, tema je zapravo raspolaganje novcem poreskih obveznika. A tu su pravila vrlo jasna. Građani će sami mnogo bolje raspolagati svojim novcem nego da ga daju političarima. Exit treba da funkcioniše kao i svaka druga kompanija koja gradu plaća neke troškove zakupa javnih lokacija koje koristi. Ostalo se finansira iz privatnih izvora. Ili je npr. Grad mogao da osnuje kompaniju koja organizuje festival pa da je proda nakon nekoliko godina, kada dobije zadovoljavajuću ponudu. Ovako je to neki privatni projekat koji se finansira iz javnih izvora. Ako Exit nema dovoljno sopstvenih sredstava da organizuje festival, onda treba da traži nekog strateškog/finansijskog partnera koji će ga podržati.

Uvek će postojati težnja da novinari, umetnici i dr. predstavljajući se kao objektivni kritičari dele lekcije o tome kako treba raspolagati tuđim novcem i koje projekte treba podržati. Ako neki

kulturni projekat nema publiku koja opravdava njegovo postojanje i koja će ulaznicama, članskim kartama i sl. da ga finansira, onda lokalna samouprava samo veštački održava nečija radna mesta i nečije "projekte" pod pritiskom lažnog javno-kulturnog imperativa.

Branko Todorović, elektronskom poštom

ŠTO TO NIJE U DRŽAVNOM VLASNIŠTVU

Ruska posla

VREME 965

Da li ste čuli za ijednu uspešnu rusku proizvodnu multinacionalnu kompaniju? Da li ima neka uspešna proizvodna firma koja nije pod patronatom države Rusije?

Branko Sinković, elektronskom poštom

ČEMU POLEMIKA (PONOVO)

Sudovi političke volje

VREME 967

Ravnodušan na omalovažavajuću izjavu Ljiljane Smajlović da će mi ostati dužna odgovora pošto nije razumela šta sam hteo da kažem, moram da podsetim da sam u svom tekstu pored onoga što sam rekao postavio i vrlo jasno pitanje na koje nisam dobio odgovor, a koliko vidim ni ostali učesnici u ovoj polemici.

Pitanje je glasilo: "Da li ona misli da je u medijskoj sceni Srbije bilo ratnih hušakača, pozivanja na krvoprolića, razaranja, slavljenja takvih pobeda, svečanih ispraćaja i svečanih dočeka, manipulacija: DA ili NE?

Za razliku od Lj. S. njen potpredsednik ("Vreme"

967, Pisma čitalaca) Branko Žujović je razumeo moj tekst i shvatio da se ja zalažem "za povampirenu kolektivnu odgovornost i obavezujuće kolektivno mišljenje" ... "Otkud odjednom ideja da ceo UNS, onako đuture može biti predmet potrage"...

Dakle, ne samo da se zalažem za kolektivnu odgovornost članova UNS-a i to ne samo onih koji su bili članovi ove organizacije u toku pripremanja ratova i zločina, njihovog trajanja i okončavanja nego i članova UNS-a koji se u to vreme nisu ni rodili, a odnedavno su članovi te organizacije, a valjda i onih koji su bili članovi a niti su uređivali medije, a nisu nijedan red objavili!

Sa ovakvom argumentacijom predsednice i potpredsednika UNS-a prestaje potreba za bilo kakvom polemikom.

Milan Dobrosavljev, elektronskom poštom

VEŠTINA MRŽNJE

Pogubna kultura zaborava

VREME 966

Ni dan-danas ne mogu da zaboravim veliku trojku: Krste Bijelić, Mila Štula i Stefan Grubač. Pa kako su oni umeli lepo da mrze. Bilo ih je tu još, ali niko nije tako lepo mrzeo kao oni!

Mihajl Nemet, elektronskom poštom

SVETLOST

Moskopoljski argonauti

VREME 965

Lep tekst i lepo je čuti malo češće o sopstvenom narodu. Hvala.

Možda mala ispravka: skoro sam sasvim siguran da se društvo srpsko-cincarskog prijateljstva

na čijoj sam jednoj (bar) skupštini bio davnih osamdesetih, ili devedesetih godina, zvalo Lunjina (cincarski: Lunina), što znači Svetlost. Doduše, sasvim je moguće da se nešto u poslednjih dvadesetak godina i promenilo, te mene mimoišlo.

Vladimir Oka, elektronskom poštom

BOG I NJEGOVA EKIPA

Podsetnik za ispovest

VREME 967

Zaista nisam mogao da ne iskažem svoje veliko razočaranje kad sam pročitao deo rečenice u vašem časopisu u tekstu "Podsetnik za ispovest", po kome sam i nazvao ovaj moj "protest".

Iznenadujuće je neodgovorno i začuđujuće da časopis kao vaš sebi dopusti sebi ovako nešto – nadam se da ćete se složiti sa mnom da to možemo nazvati velikim propustom (potpuno je nebitno u kom su kontekstu upotrebljene ove reči). Jer, naravno da svako ima pravo na svoje mišljenje, ali mislim da ste kod bar nekog dela čitalaca proizveli poprilično negativne utiske zahvaljujući ovoj sintagmi, koja predstavlja nešto što je apsolutno nisam očekivao od fragmenata novinarskog morala koje sam pronašao u vašim novinama, a to je bezobrazno nepoštovanje razlika, koje nećemo ili ne možemo da prevaziđemo. No dobro, život nas navikne na razočaranja, tako da je moj motiv za obraćanje vama i vera da ovakvih gafova neće biti ubuduće, s obzirom na to da je navike teško menjati.

S poštovanjem za ekipu,

Aleksandar Ćurković, elektronskom poštom

>> PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurir]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

	bez PDF-a	sa PDF-om
6 meseci		
Srbija	750 din	1200 din
Svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	Svet
VREME DVD komplet 1997-2007	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do kraja 2007. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

KNJIGE I DVD-ovi

	Srbija	Svet
FILIP ŠVARM: knjiga i DVD Jedinica	790 din	34 USD
samo knjiga Jedinica	670 din	23 USD
DRAGAN TODOROVIĆ: Živela naša Srbija	500 din	19 USD
BORIS VARGA: Putinova Baršunasta gerila	480 din	19. ⁷⁵ USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Mišarska 12, Beograd**, ili faksom na broj **011/3238-662**, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

>> DODATNE INFORMACIJE U VEZI S PRODAJOM I PRETPLATOM > TELEFONOM, RADNIM DANOM OD 10 DO 16h: 011/3234-774 > E-MAILOM NA PRETPLATA@VREME.COM

Pariz

Kud li se dede moj ružičasti Pariz...? Eto, baš ti stihovi koje drhtavim glasom peva pokojni Serž Ređani stalno mi se motaju po glavi svaki put kad ponovo prošetam dragim i poznatim ulicama Pariza, sećajući se onog Pariza koji možda kao takav nikada nije ni postojao osim u mašti stranaca koju su obilno hranili francuski turistički poslenici.

REUTERS

Pa ipak, ljubomorno čuvam nostalgичne uspomene na Pariz iz šezdesetih koji je, kao kakva dama iz visokog društva, obeshrabriovao prostačko udvaranje agresivnog modernizma s one strane okeana, koji je uporno odbijao da ukine slikovite bušaće karata u metrou u korist bezdušnih elektronskih

kontrolora, održavao mit o nekim kafanama koje su nekada pohodila velika imena svetske književnosti, kao Bodler, Hemingvej, Sartr i Simon de Bovoar, koji je čuvao svoje poroke u meri u kojoj su stranci mogli da ih dožive kao izazovno razgoličenu vrlinu... Pariz zaboravljenog aperitiva *Dubonnet*, pa bezalkoholnog koktela *dijabolo-menta* od limunade i sirupa od nane, kad su koka-kolu pili samo američki turisti i begunci iz SSSR, Pariz libertena i rugalica, militantan i na levom i na desnom ekstremu, Pariz sa svojim prostitutkama kojima nije nedostajalo šarma pa ni izvesne zavodljivosti, sa konobarima šaljivdžijama i taksistima ruskim emigrantima koji su napamet znali i najmanje sokače prestonice sveta... Pariz sa svojom širokom lepezom mirisa, od smrada negdašnje kvantaške pijace u strogom centru grada i metroat, do zagušljive mešavine najpoznatijih parfema u prizemlju slavne robne kuće Galerij Lafajet... Pariz kao lepa žena koja se kupala samo subotom, ali koja nam je zbog svoje ljupkosti i duha draža od svih aseptičnih lepota s one strane svih voda i planina koje okružuju Francusku.

Gotovo, nema više. Pročelja novih, modernih zgrada prestonice sveta sada kao da kriju nekakav drugačiji život, čutljiv i tmuran.

Nekada kosmopolitski, Pariz je postao multietnički, uočimo nijansu... Dok su se nekada pridošlice svakojakog etničkog i socijalnog porekla upinjale da, ako ne u administrativnom, bar u kulturnom smislu postanu Francuzi, uključujući i razne svrgnute kraljeve i one koji su od njih svojevremeno pobjegli, danas se Parižani utrkuju u pokazivanju svoje napadne privrženosti sve-mu što dolazi iz dalekih predela. Oni više nisu egzaltirani gledaoci i slušaoci egzotičnih performansa koje, pred fontanom Sen Mišel, izvode hrabre ili očajne pridošlice sa sve četiri strane sveta, a najviše iz bivših kolonija, već aktivni učesnici koji se ponekad toliko identifikuju sa strancima da čak usvajaju njihov izgovor,

njihov način odevanja, hranu, psovke, pogled na svet. Možda je to način da se, u ambijentu izvesne političke stidljivosti imenovane kao korektnost, na opušteniji i lakši način, najčešće nesvesno, oduži makar deo kolonijalnog duga.

Pariski klošari nisu više oni veseljaci koji su nekada pod mostovima na Seni cirkali Kiravi ili Prefonten, najjeftinije (ali ipak prihvatljivo) vino, da bi ponekad, u šaljivoj razmeni replika sa turistima, pokazali koliko se njihov duh, njihovi stavovi, ponekad i obrazovanje, ne rimuju sa njihovim izgledom i društvenim statusom, a koji su neki od njih svojom voljom izabrali, bez neke dramatične prinude objektivnih okolnosti. Danas oni koji spavaju na kartonima među betonskim i čeličnim stubovima novih pariskih zdanja ništa nemaju od rableovskog šmeka klošara od pre trideset godina: njihova očajna situacija, tako bolno vidljiva, izaziva sažaljenje i nešto kao strah ili nelagodu, ponekad i revolt i agresivan stav "finog sveta". Ili pak, još gore, zlomisleću ravnodušnost.

Pariska prljavština, koje objektivno manje ima po kvadratnom metru nego pre tri decenije, nema više onaj ambijentalni šarm koji je umeo da posrami preglasne kritičare. Nekada su to bile samo gomile opušaka, ispljuvaka, poništenih karata za metro, uobičajena velegradska štroka; danas su to uglavnom industrijski otpaci, svakojaka ambalaža, plastične čaše, prazne limenke. Nekada je prljavština u Parizu mogla da izazove gađenje, danas izaziva revolt.

Pre dvadeset godina ispred dragstora na Jelisejskim poljima, negde pred zoru, startovala me je neka vrlo elegantna devojka produhovljenog lica, predlažući mi tužnim glasom de-kintirane klinke da je taksijem povezem do neke njene pariske Sremčice, pošto je prošao i poslednji metro. I dajući mi na znanje, ali ne obećavajući ništa, da bi moglo da mi se desi da ot-krijem neopisive čari slučajnog susreta... Prostitutka? Ma kakvi! Niti je tako izgledala, niti se tako ponašala, to je bila samo jedna prava Parižanka koja je pokušavala da živi životom jednog od desetak miliona likova romana-reke koji bi se mogao nasloviti sa "Lutecija", izabравši da te noći priđe baš meni, strancu koji se svim silama trudi da joj pažljivo biranim rečima obrazloži odbijanje njenog predloga, u strahu da je ne povredi ili ponizi. Danas se ta devojka, žrtva možda loših iskustava ili, još gore i verovatnije, jednog mračnog stanja duha koji se natkrililo nad Parizom, ne bi usudila ni da me pita koliko je sati, u strahu da joj, i dalje jednako učtiv i diskretan, različit ali ne dovoljno da bih bio lako identifikovan i svrstan u neku od poznatih rizičnih grupa, ne pokvarim veče nekom nedoličnom rečenicom ili – o užasa! – nekim uznemirujućim gestom.

Moj... ružičasti, crveni, crni, zeleni, beli Pariz? Ne, čak ni svi. Bepolan, bez mirisa, digitalizovan, bez ekscesa i incidenata, Pariz koji je i dalje ipak "super dizajniran", kako sad govore tamošnji klinici, sad nudi samo uspomene, kao neka vremešna supruga koju muž uporno voli sećajući se s nostalgijom kakva je to nekad senzualna namiguša bila.

x

VLADIMIR PAVLOVIĆ

VREME

Copyright © 1997–2005 Vreme

PDF izdanje razvili: Saša Marković i Ivan Hrašovec

obrada: Marjana Hrašovec